

T. C.

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**CEZA İNFAZ KORUMA MEMURLARININ SUÇA VE
SUÇLUYA BAKIŞLARI, 'ERK' VE 'OTORİTE' İLE OLAN
İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiçek Nilsu VARLIKLAR DEMİRKAZIK

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ankara, 2016

T. C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**CEZA İNFAZ KORUMA MEMURLARININ SUÇA VE
SUÇLUYA BAKIŞLARI, 'ERK' VE 'OTORİTE' İLE
OLAN İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiçek Nilsu VARLIKLAR DEMİRKAZIK

SOSYAL HİZMET POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Ankara, 2016

T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ceza İnfaz Koruma Memurlarının Suça ve Suçluya Bakışları, 'Erk' ve 'Otorite' ile
Olan İlişkileri

Çiçek Nilsu VARLIKLAR DEMİRKAZIK

Yüksek Lisans Tezi

27.06.2016

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Emrah AKBAŞ

Jüri Üyeleri
Prof. Dr. Çiğdem ARIKAN
Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için
gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Özen ÖZENSOY GÜLER
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

27.06.2016

Çiçek Nilso VARLIKLAR DEMİRKAZIK

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda gerek akademik bilgisi, gerekse uygun yönlendirmeleri ile bana yol gösteren, bana olan desteğini ve güvenini her zaman hissettiren, benimsediği akademik özgürlük çerçevesinde görüşlerimi savunmamı mümkün kılan, akademiye olan inancımı kaybetmememi sağlayan tez danışmanım Doç. Dr. Emrah Akbaş'a,

Akademik ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim iş arkadaşlarım ve dostlarım Arş. Gör. Şükran Kolay Çepni ve Arş. Gör. Esra Kılıç Ceyhan'a,

Varlığı ve görüşleriyle bana huzur veren değerli hocam Prof. Dr. Çiğdem Arıkan ve her zaman yardımına ve görüşlerine başvurabildiğim hocam Doç. Dr. Cengiz Özbesler'e,

Vakit ayırıp benimle görüşmeyi kabul eden, tezimi gerçekleştirmemi olanaklı kılan ceza infaz koruma memuru katılımcılarıma,

Sadece hayatım boyunca değil, çalışmam sırasında da yaşadığım aksaklıklarda benimle beraber dertlenen, hissettiğim hevesi paylaşan ve manevi desteğini benden hiç esirgemeyen canım annem Nilgün Varlıklar'a ve 16 yıldır hayatımda olan en büyük destekçim sevgili eşim Can Demirkazık'a teşekkürlerimi sunarım.

Çiçek Nilsu VARLIKLAR DEMİRKAZIK, 2016.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
1.GİRİŞ	1
1.1. Önem	1
1.2. Amaç	2
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Kavramsal Tartışma	4
2.2. Suç, Ceza, Adalet Üçgeni.....	6
2.3. Hapishanenin Doğuşu	9
2.3.1. Azap Çektirilen Bedenden Disiplin Altına Alınan Bedene Geçiş	10
2.3.2. Büyük Kapatma	13
2.3.3. İtaatkar Beden, Disiplinci ve Hiyerarşik Hapishane	15
2.4. Ceza Üzerinden İnsanın Nesneleştirilmesi.....	16
2.4.1. Mahpus İşgücü.....	18
2.5. Mahpusların Patolojikleştirilerek Bireyselleştirilmesi	21
2.6. Yeni Ceza Sistemi	25
2.7. Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama	29
2.8. Milgram ve Stanford Deneyleri Işığında Güç ve Otorite	32
2.8.1. Milgram Deneyi.....	33
2.8.2. Stanford Hapishane Deneyi	34
2.8.3. Otorite, İtaat, Etik, Kötülük	36
3. GEREÇ VE YÖNTEM	38
3.1. Nitel Araştırmanın Tercihi	38
3.2. Araştırmada Karşılaşılan Bürokratik Sıkıntılar.....	40

3.3. Evrenin Tanımlanması/Örnekleme Seçimi	43
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	44
4. BULGULAR	46
4.1. Sosyo-demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	46
4.2. Meslek Algısına İlişkin Bulgular	48
4.2.1. Öncesi ve Sonrası: “İçerisi Farklı Bir Gezegen”	49
4.2.2. Yakın Çevrenin ve Kendilerinin ‘Suçlu’yu Algılayışı	51
4.3. Eğitimler ve İş Yaşamına İlişkin Bulgular	52
4.3.1. Alınan Eğitimler ve Staj: “Direkt Anahtarları Elimize Tutuşturdular”	52
4.3.2. Çalışma Şartları ve Özlük Hakları: “Güneşi Görünce Kör Tavuk Gibi Oluyorsun, Gözün Kamaşıyor”	55
4.4. İş Yaşamındaki İlişkilere Dair Bulgular	59
4.4.1. İşte ve Evde Aynı mı? “Disiplinliyim ama Sadist Değilim!” ..	59
4.4.2. Amirlerle İletişim: “Tekiz”	60
4.4.3. Mahpuslarla İletişim: “Biz Orada Hem Sosyolog, Hem Psikoloğuz”	62
4.5. Suç ve Suç İşlemeye İlişkin Bulgular	68
4.5.1. En ‘Kötü’ Suçlar	68
4.5.2. Değerlerle Çelişen Suçlar: “Bu Kişiler Benim İçin Değersiz”. 69	
4.5.3. Neden Suç İşlenir? “Böyle Bir Toplum mu Olalım, İsteyen İstedliğini Kaçırsın!”	70
4.5.4. ‘Kader Mahkumu’ mu? “Ülkedeki İnsanların Birbirini Kandırması O”	71
4.5.5. ‘Suç’ İşleyenlerin Mahkumiyet Şartları: “O 20 Dakikada 1 Paket Sigara Bitirilir”	72
4.6. Ceza İnfaz Sistemine İlişkin Bulgular	75
4.6.1. Denetimli Serbestlik	75
4.6.2. Mahpusun ‘Topluma Kazandırılması’	77

4.6.3. Sosyo-kültürel Etkinlikler ve Kurslar.....	79
4.6.4. Mahpusların Çalışması	80
4.6.5. Askerin Hapishaneden Ayrılması.....	81
4.6.6. F Tipleri: “Böl-Parçala-Yönet”	82
4.6.7. Hapishaneler Neyi Sağlar?	84
5. TARTIŞMA	88
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
7. KAYNAKLAR	118
8. EKLER.....	131
EK-1. ETİK KURUL KARARI.....	131
EK-2. ÖZET GÖRÜŞME FORMU	132
EK-3. ÖZGEÇMİŞ.....	136

ÖZET

Ceza İnfaz Koruma Memurlarının Suça ve Suçluya Bakışları, ‘Erk’ ve ‘Otorite’ ile Olan İlişkileri

Türkiye’deki ceza infaz sistemi her zaman kendi gündemini yaratmış ve hem sosyal bilimlerin hem de politikanın ilgi alanında kalmıştır. Sosyal hizmet, bizzat ilgili kurumlarda çalışan meslek elemanlarının da bulunmasına rağmen, suçluluk ile ilgili görece az çalışmaya sahip bir alandır. Bu tez sayesinde, literatürde eksik kaldığını düşündüğümüz, suçluluk alanının aslında başat aktörlerinden olmalarına rağmen kendileri ile yeteri kadar çalışılmamış ceza infaz koruma memurlarıyla çalışılarak, alana yeni bir bakış açısı sunulması hedeflenmiştir.

Çalışmada infaz koruma memurlarının görüşleri üzerinden Türkiye’deki ceza infaz sisteminin suça ve suçluya yaklaşımının ufak bir göstergesi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bahsedilen gösterge, suçluluk alanındaki politikaların yapısal sorunlarını ve ihtiyaçlarını tanımlamada yararlı olacaktır. Tezin amaçlarından birisi de ceza infaz koruma memurlarının suça ve suçluya dair düşüncelerine, sahip oldukları ‘erk’in, kullandıkları ‘otorite’nin ve hiyerarşik sistemde altında buldukları ‘otorite’ ile olan ilişkilerinin etkisini incelemektir.

Araştırma kapsamında Türkiye’nin üç büyük kentinden (Ankara, İstanbul, Bursa) 12 infaz koruma memuru ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşülenlerin meslek algıları, iş yaşamları, mahpuslarla iletişimleri hakkındaki ve mahpus şartları/denetimli serbestlik/mahpusların çalışması gibi infaz sistemiyle ilgili konulardaki düşünceleri alınmıştır.

Araştırma sonunda görüşülenlerin çoğunun mesleklerini zorunlu olarak icra ettikleri, aldıkları eğitimleri yetersiz buldukları, mahpuslarla iletişimde otorite dengesi kurmaya çalıştıkları, hapishanelerin ‘ıslah edici’ görevine inanmadıkları, infaz sisteminde yapısal sorunlar gördükleri vb. bulgulara ulaşılmıştır. Hapishaneler gerek çalışanlar gerekse mahpuslar için olumsuz bir ortam oluşturmakta, yapılan reformlar yapısal sorunları giderememektedir. Ceza infaz sistemini değerlendirirken geleneksel kalıplardan çıkılmalı ve alternatifler üzerinde durulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ceza infaz koruma memuru, ceza infaz sistemi, erk, otorite, suç, suçlu

ABSTRACT

The Perspective of Correction Officers on Crime and Criminal, Their Relations with ‘The Power’ and ‘The Authority’

The penal system in Turkey has always created its own agenda and stayed in concern both social sciences and policy. Although social work has members of profession who work in relevant institutions, it is still a field which has relatively few researches about criminality. With this thesis, giving a new point of view to the field –which we think there is a lack of data in literature- is aimed by working with correction officers who are main characters in the field of criminality but not studied enough.

In this study a small sample case of an approach to the crime and the criminal penal system in Turkey by the views of the correction officers, has been studied. Such a sample case will help to identify the structural problems and needs of the policies in criminality field. Another goal of the thesis is to examine the effect of ‘the power’ they have, ‘the authority’ they used and their relations with ‘the authority’ they depend on in the hierarchical system, to their opinions about the crime and the criminal.

Depth interviews with 12 correction officers were conducted within the scope of research in three big cities in Turkey (Ankara, İstanbul Bursa). Opinions of the interviewers about perceptions of their profession, their professional lives, their communications with inmates, penal system features such as conditions of inmates/probation/working of inmates have been taken.

At the end of the research we have reached this findings: Most of the interviewers have been working in their jobs compulsorily, they find their trainings insufficient, they try to built balance of authority in communication with inmates, they don’t believe in the ‘rehabilitative’ role of the prisons, they attribute some structural problems in penal system. Prisons create a negative setting for both workers and inmates and improved reforms can not be a solution to the structural problems. While considering the penal system traditional ideas should be abandoned and alternatives should be discoursed.

Keywords: Correction officer, crime, criminal, penal system, the authority,
the power

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

CİPDER : Ceza İnfaz Kurumları Personeli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği

CİSST : Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1 : Görüşülenlerin sosyo-demografik özellikleri 47

Tablo 5.1 : Türkiye'deki mahpus sayısının bazı suç gruplarına göre dağılımı 105

1.GİRİŞ

Türkiye'deki ceza infaz sistemi - dünyada da olduğu gibi – yargısı ve savcısıyla, hapishanesi ve direnişiyle, istismar haberleri ve değişen sistemiyle her zaman kendi gündemini yaratma kapasitesine sahip olmuş ve gerek sosyal bilimin gerekse politikanın ilgi alanından hiçbir zaman çıkmamıştır. Özellikle 1980 darbesi sonrasında askeri hapishanelerde yaşananlar, 2000 yılında gerçekleştirilen 'Hayata Dönüş Operasyonu', bu operasyon sonrası hapishanelerde gerçekleşen fiziki ve idari değişiklikler, 2005 yılında Avrupa Birliği (AB)'ne tam üyelik için müzakerelerin başlamasıyla ceza infaz sisteminde yapılan değişiklikler (eski hapishanelerin kapanması ve çoğunlukla kampus hapishanelerin kurulması, AB ile ortak projeler geliştirme, personel eğitimlerinin artması, mahpus değerlendirme programlarının geliştirilmesi, denetimli serbestliğin aktif bir şekilde uygulanmaya başlaması) gibi pek çok olay, incelenmesi ve üzerine tartışılması gereken pek çok konuyu da beraberinde getirmiştir.

Bu geniş alanda çalışma yapmak, sadece belli bir konuya odaklanıp onun üzerinde durmakla gerçekleştiremeyecektir çünkü her konunun birbiriyle organik bağları mevcuttur. Ceza infaz sistemi bir ülkenin adalet sisteminin alt koludur. Bu araştırma kurgulanırken mevcut sistematik bağlılık göz önünde bulundurulmuş, sistemin tarihsel ve yapısal değişimlerine değinilmiştir.

1.1. Önem

Türkiye'de suçluluk alanında yapılan bilimsel/akademik çalışmalar büyük çoğunlukla suçluluğun nedenleri (1), mahpus hakları (2,3), mahpusların hapishane sürecinde ve sonrasındaki ihtiyaçları (4), son dönemlerde ise cezaevi reformu (5,6), denetimli serbestlik (7,8) vb. konular üzerinde durmuştur. Bu konular ise daha çok sosyoloji, psikoloji, adli tıp, psikiyatri, kamu yönetimi, din ve hukuk alanları

tarafından çalışılmıştır. Sosyal hizmet, bizzat ilgili kurumlarda (Adalet Bakanlığı, Denetimli Serbestlik, Ceza İnfaz Kurumları vb.) çalışan meslek elemanlarının da bulunmasına rağmen, suçluluk ile ilgili görece az çalışmaya sahip bir alandır. Mevcut sosyal hizmet çalışmaları da yukarıda bahsedilen konularla ilgilenmiş, ceza infaz koruma memurları ile çalışma neredeyse hiç yapılmamıştır (Başka alanlarda infaz koruma memurlarıyla yapılan bazı çalışmalar için bkz: (9-11)). Uluslararası literatürde genel olarak ceza infaz memurlarının mesleki tükenmişlikleri (12-14) , mesleki eğitimleri (15), memurlara uygulanan şiddet (16), cezaevi çeteleri (17,18), çalışan-mahkum ilişkileri (19-22) ve otorite kullanımları (23,24) incelenmiştir. Bu tez sayesinde suçluluk alanının aslında başat aktörlerinden olmalarına rağmen kendileri ile yeteri kadar çalışılmamış ceza infaz koruma memurlarıyla çalışılarak, alana yeni bir bakış açısı sunulması hedeflenmiştir.

Suçluluk alanı sosyal hizmette, sosyoloji ve psikolojide çoğunlukla yapıldığının aksine, Foucaultcu bir bakış açısıyla ele alınmamıştır. Foucault'un kurum analizleri, 'biyo-iktidar' kavramı ve disiplin toplumu tezi olmadan incelenecek bir suçluluk çalışmasının oldukça eksik kalacağını düşünmekteyiz. Ayrıca tezde çalışılmak istenen 'erk' ve 'otorite' kavramları ise Milgram (1965) ve Zimbardo ve ark (1973)'nin sosyal deneyleri çıkış noktası alınarak Foucaultcu analizle incelenmiştir. Böylece uygulamalı bir bilim olan sosyal hizmetin gerek müdahale gerekse de müdahale için gerekli olan teorik altyapı bileşenine katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1.2. Amaç

Bu tezin asıl amacı, Türkiye'deki üç büyük şehirdeki hapisanelerde ceza infaz koruma memuru olarak çalışan kişilerle gerçekleştirilen görüşmelerin temel veriler olarak ele alınıp akademik literatür ile desteklenmesiyle ortaya çıkacak bulgular sayesinde, bu kurumlarda çalışan infaz koruma memurlarının suç ve suçlu ile ilgili görüşlerinin detaylı bir analizini yapabilmektir. Bu analiz ile sadece tek tek bireylerin görüşleri alınmamış, aynı zamanda infaz koruma memurlarının görüşleri üzerinden çalıştıkları kurumun ve genel olarak Türkiye'deki ceza infaz sisteminin suça ve suçluya yaklaşımının da ufak bir göstergesinin ortaya konması

hedeflenmiştir. Bahsedilen gösterge, suçluluk alanındaki politikaların yapısal sorunlarını ve ihtiyaçlarını tanımlamada yararlı olacaktır.

Tezin amaçlarından birisi de ceza infaz koruma memurlarının suça ve suçluya dair düşüncelerine, sahip oldukları 'erk'in, kullandıkları 'otorite'nin ve hiyerarşik sistemde altında buldukları 'otorite' ile olan ilişkilerinin etkisini incelemektir. İnfaz koruma memurlarının sahip oldukları güç ve otorite, buldukları kurum tarafından kendilerine 'sağlanan/verilen' ayrıcalıklar olarak ele alındığında, verilen bu gücün sınırları ve boyutları da mevcut kurumsal yapıyla ilişkili hale gelir. Hapishanelerin (Türkiye'de özellikle de AB uyum süreci çerçevesinde daha da vurgulanan) suçluyu topluma geri kazandırma boyutunun mu yoksa Foucault (25)'nin da belirttiği üzere 18. yüzyılda kuruluş amacı olan suçluları toplumdan yalıtma ve bedenler üzerinde disiplinci bir iktidar kurma boyutunun mu öncelendiği sorusu, bu kurumlarda süre ve mahpusla iletişim açısından en fazla çalışılan ceza infaz koruma memurlarının görüşleri ile cevaplanmaya çalışılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

Tezin literatür kısmına başlarken ‘suç’, ‘ceza’ ve ‘adalet’ kavramlarının kısa bir değerlendirmesi yapılacak, ardından hapisanelerin kurumsallaşma süreci tarihi bir seyir içerisinde anlatılacaktır. Hapishanedeki mahpusların ‘nesne’ ve ‘özne’ olarak ele alınma durumları tartışıldıktan sonra yeni ceza sisteminin değişen bakış açısı üzerinde durulacaktır. Ardından baskı karşıtı sosyal hizmet üzerinde durulacak ve suçluluk çalışırken sahip olunması gereken bakış açısı bu kuram üzerinden değerlendirilecektir. Son olarak ise ceza infaz koruma memurlarının ‘erk’ ve ‘otorite’ ile olan bağlarını anlamlandırabilmek için Milgram ve Stanford Hapishane Deneyi incelenecektir.

2.1. Kavramsal Tartışma

Literatür kısmına başlamadan önce tezde kullanımı tercih edilen kavramları açıklamak bir zorunluluk arz etmektedir. Eğer ki bu tezde çoğunlukla Foucault’nun yaklaşımı kullanılacaksa işe kavramlarla başlamak gerekmektedir. Dil alanı da, Foucault’ya göre, diğer pek çok alanda olduğu gibi iktidar ilişkilerini içerisinde barındırır ve kullanılması tercih edilen kelimeler-sözler-kavramlar-terimler bireylerin iktidara karşı kendisini nerede konumlandığına da birer göstergesidir.

Semiyoloji (göstergebilim), Foucault (26)’nin tanımıyla “işaretlerin nerelerde olduklarını ayırmaya, onları işaret olarak ihdas eden şeylerin neler olduklarını tanımlamaya, bağlarının ve bağlantılarının yasalarını öğrenmeye olanak veren bilgi ve teknikler”dir. Dil de semiyolojide göstergeler sistemi olarak ele alınır. Foucault’nun yanında Derrida (yapısökümcülüğün kurucusu olmuştur), Deleuze, Lacan gibi post-yapısalcılar dil üzerinde çalışmışlar ve kelimelerin sahip olduğu ve onlara yüklenen anlamları incelemişlerdir.

Bir kavram ya da terim sadece o şeyi tanıtmaz, tanımını yaparken ona nereden bakıldığına dair anlamını da yükler. Örneğin kadın mücadelesinde ‘bayan’ kelimesi değil ‘kadın’ kelimesi kullanılır çünkü ‘bayan’ kelimesine yüklenen anlamda cinsiyete dair ataerki toplumsal normlar, ayrımcılık ve eşitsizliğin göstergeleri vardır. Yazar Ursula K. Le Guin, bir çok kitabında toplumsal cinsiyet üzerinde durmuştur ve *Mülksüzler* adlı ütopyik romanında ‘Anarres’ adlı gezegende

yaşayan insanların cinsiyetsiz bir dil kullandığı kurgusunu izlemiştir. Bu gezegendeki insanlar mülkiyetçi ve cinsiyet ayrımcı olmayan bir toplumsal düzen kurmuşlardır ve işe dillerindeki mülkiyetçi ve cinsiyetçi kavramları çıkararak başlamışlardır. Dil ile toplumsal değerler arasında ikili bir ilişkinin olduğundan bahsedilebilir. Kullandığımız dil hem içinde bulunduğumuz değerleri yansıtır, hem de bu değerler kullanılan dil ile yeniden üretilir.

Tezime başlarken kullanacağım kavramlar konusunda kafam çok karıştı. Literatüre bakıldığında uzunca bir süre kullanılan ‘hapishane’ kavramının yerini artık ‘cezaevleri’ ya da ‘ceza infaz kurumları’ almıştı. Bu kapalı mekanda kalanlar için ise pek çok kavram kullanılıyordu: suçlu, hükümlü/tutuklu (bu iki kavram hukuki bir ayrımı ifade eder. Tutuklu ‘ceza’ almamış kişileri tanımlarken hükümlü ‘ceza’ almış kişilerdir.), esir, tutsak (bu kavramlar da daha çok ‘sol’ ve ‘ulusal kurtuluşçu’ kesim tarafından tercih edilmektedir), mahkum, mahpus gibi (27). İlk görüşmemi gerçekleştirdiğim, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST)’nden Zafer Kıraç, görüşmemiz sırasında benim ‘mahkum’ kelimesini kullanmam üzerine “biz mahpusu kullanmayı tercih ediyoruz” demişti. Bu konuşmanın üzerine araştırma yaptığımda ve Mustafa Eren’in *‘Kapatılmanın Patolojisi’* kitabını okuduğumda kullandığım terimlere bir açıklık getirmem gerektiğine karar verdim.

Danışmanım ve ben, bu tez çalışmasında Eren’in kullandığı kavramları kullanmayı, sosyal bilimlere yaklaşımımıza uygun düştüğünü düşündüğümüz için tercih ettik. ‘Hapishane’ kavramı kökü itibariyle sadece ‘kapama’ya işaret ederken ‘mahpus’ kavramı da ‘kapatılan’ anlamında kullanılmaktadır. Böylece ‘cezaevi’ kavramının ‘içeride’ olanlara otomatik olarak yüklediği ‘suçlu’ kavramındansa, olumlu ya da olumsuz bir anlam içermeyen ‘hapishane’ ve ‘mahpus’ kavramları tercih edilmiştir. Çalışma içerisinde geçecek alıntılardaki kavramlarsa yazarlar nasıl kullandıysa o şekilde yer alacaktır. Ayrıca resmi ve kurumsal söylemlerde de mevcut kullanımlar olduğu gibi bırakılmıştır. Tezin başlığındaki ‘suç’ ve ‘suçlu’ kavramları ise, ceza infaz koruma memurlarına sadece hapishanede bulunan mahpuslarla ilgili değil, geniş anlamda suç fiili ve bu fiili işleyen insanlarla ilgili görüşleri sorulduğu için kapsayıcı olması açısından kullanılmıştır. Görüşülenler açısından en anlaşılır ve kapsayıcı kelimeler olarak ‘suç’ ve ‘suçlu’ kavramları tercih edilmiştir. Biz yaftalamaya gitmemek ve olumlu-olumsuz bir pozisyon almamak için ‘mahpus’ ve

'hapisane' kavramlarını seçtik fakat elbette ki metin içerisinde 'suç' ve 'ceza' en çok tartışılacak ve üzerinde durulacak kavramlar olacaktır.

Çalışmada tercih edilen bir diğer tanımlama ise 'ceza infaz koruma memuru'dur. Eski literatürde ve resmi söylemde kullanımı alışık olduğu üzere 'gardiyan' kelimesi bu çalışmada kullanılmamıştır. Bunun nedeni görüşülenlerin 'gardiyan' kullanımından rahatsız olmaları ve bu adla anılmayı istememeleridir. Bu tanımlamanın toplum nezdinde olumsuz kodlandığını düşünmektedirler ve bu durum kendilerini rahatsız etmektedir. Ergüden (28)'e göre hapishanenin yerini 'ceza infaz kurumu'na, gardiyanın yerini 'infaz memuru'na bırakması bir toplumsal bellek temizlemesidir. Bahsedilen olumsuz kodlama içinde bir tarih barındırmaktadır ve 'infaz memuru' bu tarihi aklamakta, modernleştirmekte ve yerini teknik ve klinik terimlere bırakmaktadır. Görüşülenlerin neredeyse hepsi terim kullanımındaki hassasiyetlerini dile getirmişlerdir. Ceza İnfaz Kurumları Personeli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (CİPDER)'nde ilgili yetkili ile yapılan görüşmede de bu duruma dikkat çekilmiştir. Görüşülenlerin tercihleri göz önünde bulundurularak 'ceza infaz koruma memuru' (daha kısa olması adına infaz koruma memuru) kavramı kullanılmıştır.

2.2. Suç, Ceza, Adalet Üçgeni

Bu çalışmada 'suç'a ve 'suçlu'ya dair fikirler, hapishanelerin ne işe yaradığı, neyi sağladığı hakkındaki görüşler infaz koruma memurlarının bakış açısından ortaya konulacaktır. İnfaz koruma memurlarına sorulan bu sorular aslında dünya üzerinde yüzyıllardır sorgulanagelmiş; hukuk, felsefe, edebiyat, siyaset gibi pek çok alanda 'suç'un, 'ceza'nın ve 'adalet'in nasıl tanımlanacağına, ilgili alanlardaki insanlar tarafından yanıt getirilmeye çalışılmıştır. Suç nedir ve suçlu kimdir sorularını sorarak çalışmaya başlayarak bu tanımlamaların aslında zamandan zamana, mekandan mekana ve kültürden kültüre ne kadar değişken ve tarihte hemen hemen her zaman egemen güçler tarafından tanımlanan ve sınırları belirlenen kavramlar olduğunun fark edilmesini sağlamak hedeflenmiştir.

Gürbilek (29)'in aktardığına göre Dostoyevski '*Suç ve Ceza*'da Raskolnikov'a şu soruları sordurtmuştur:

“Neden Napoléon cana kıyınca suçlu olmuyor da ben suçlu oluyorum? Neden yasa koyucular kan dökünce yargılanmıyor da ben yargılanıyorum? Neden toplumsal-dinsel yasaları koyanlar, atalarından devraldıkları yasaları ihlal etmelerine rağmen baş tacı ediliyor da neden ben hapsi boyluyorum? Tamam, kan döktüm; bunda günlerce çektiğim açlığın payı var, ama esas neden o değil. Kendime bir yasa koyucu kadar güçlü olduğumu göstermek istedim. Sıradan insanların yasayı ihlal etme hakkı yoktur ama yasa koyucu yasayı pekala ihlal edebilir.”

Bu soruların cevapları üzerinde düşünmek, kişiyi mevcut kanaat ve görüşlerinin dönüşmesine kadar götürebilir. Suç işlemiş bir failin bu isyanı bize sistemi sorgulatmakta, sanki birer ‘doğa yasası’ olan doğru ve yanlış hareketlerin aslında birileri tarafından tanımlanan olaylar olduğu gerçeğini düşündürmektedir. Neyin suç olduğu ve nasıl yargılanacağı zamandan zamana sürekli değişmektedir. Örneğin savaşların ardından yeni yasalar oluşturulur ve bu yeni oluşum üzerinden geçmiş sorgulanabilir. Fakat bu sorgulama Gürbilek (29)’in Benjamin’den aktardığı üzere her zaman o günün hakim sınıfının izin verdiği ölçüde ve onun koyduğu sınırlar çerçevesinde, onun egemenliğini pekiştirecek bir zeminde gerçekleştirilebilir.

Savaş üzerinden devam edilirse yine ‘suç’ üzerine bir sorgulamaya girilebilir. Burdekin’in *Mağrur Adam* kitabından bir örnekle bu konuyu tartışmak ilginç olacaktır. Burdekin (30)’in romanındaki başkarakter, çok uzak bir geleceğin barışçıl, sınıfsız ve cinsiyetsiz toplumundan 1930’ların İngiltere’sine gelmiş bir ‘birey’dir ve geldiği toplumu anlamaya çalışmaktadır. Bu dönemdeki insanları gerçek insan bilincine ulaşamadıkları için ‘alt-insan’ olarak tanımlamaktadır ve başkarakter doğal olarak insanların koyduğu kanunları, savaşları anlayamamaktadır. Burdekin (30), yaşadığı 1930’lar İngiltere’sinin toplumsal ortamını büyük bir eleştiriye tabi tuttuğu bu eserinde insanların neden yasalar ürettiğini ve ‘savaş’ halini şöyle aktarmıştır:

“ Herkesin kendi doğrusunun olduğu ve bu doğruya göre yaşadığı bir dünyayı da kavrayamazlar; çünkü bir alt insan kendisine göre doğru olan şeyi yaptığında *hata* ettiğinden ve asosyal davrandığından emindir. Bu yüzden davranışları daima kendileri dışındaki etkenlerle düzenlenir ve fiziksel araçlarla dayatılan *kanunlar* altında yaşamak zorundadırlar. Bu kanunlar *bilinçli* zalimlikleri, vahşeti ve alt-insanların bencilliğini kontrol altına almak için koyulmuştur. [...] Ancak her milletin (yani aynı dili konuşan, aynı gelenek ve fikirlere sahip alt-insan toplulukları) kendi bünyesinde uyulması icap eden bu kanunlar bile bütün olarak alt-insan ırkının zalimliğini kontrol altına almada yetersiz kalır. Bir alt-insan kendi milletinden bir alt-insanı öldürmese de, hiçbir şey bir grup ya da milletin bir diğer millete saldırarak onları öldürmesinin önüne geçemez; çünkü bu kanuna aykırı değildir, bu cinayet değildir ve bu

doğrudur. Bu geniş kapsamlı cinayetlere savaş denir ve pek çok ilkel ve bütün medeni milletlerde alışlagelmiştir.”

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere ‘savaşı’ bilmeyen bir kişi, onun neden ‘cinayet’ten ayrıldığını anlamakta zorlanacaktır. Bir Dünya Savaşı görmüş, ikincisinin yolda olduğunu öngörmüş Burdekin savaşı böyle açıklarken Tolstoy (29), Burdekin’den 65 sene önce, Avrupa savaşları sırasında *Savaş ve Barış* kitabında şöyle yazmıştır: “Milyonlarca insanın yüce idealler uğruna düpedüz cinayet işlediği bir dünyada kim adaletten söz edebilir?” Avrupa’da savaş adı altında işlenen cinayetlerin ve suçların, tarih boyunca işlenen suçlardan fazla olduğunu söyleyen Tolstoy, Dünya Savaşlarından sonra acaba ne düşünürdü? Foucault (31) da 19. yüzyıldan sonra yapılan savaşların tarihin hiçbir zamanında bu kadar kanlı olmadığını, hiçbir rejimin kendi halkı üstünde böyle soykırımlar uygulamadığını söylemiştir. Meydan savaşlarındaki ‘yaşayabilmek için öldürebilme’ taktiğinin devletlerarası bir stratejiye dönüştüğünü söylerken Foucault, yönetimsellik adı altında yaşam, tür, ırk ve kitlesel nüfus olaylarında yer alan iktidarın varlığının buna sebep olduğunu vurgulamıştır (31).

Savaş hali ile genel anlamıyla bir suçluluk halini ayırt etme noktasında Agtaş, suçun tanımının içinde bulundurduğu tahakküm ilişkilerine dikkat çekmiştir. Agtaş (32) cezayı “kural kabul edilen veya kural olarak dayatılan bir kodun ihlal edilmesi durumunda devreye giren, asıl görevi de ihlalin lekesini temizlemek ve itaat üretmek olan bir tahakküm etkisidir” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma göre savaş ve ceza arasındaki ayırım tahakküm etkisinde yatmaktadır. Cezada sizin koyduğunuz kurallara karşı gelen bir irade vardır ve o iradeyi disipline etmek ve itaatkar kılmak için cezalandırırsınız. Fakat savaş durumunda sizin tahakkümünüz altında olmayan, kuralınıza ve hükmünüze tabi olmadığını söyleyen birileri vardır ve onlarla- örtük ya da değil- eşit bir ilişki içerisindesinizdir. Yani cezalandırma için ortada bir eşitsizlik, tabiiyet ve tahakküm durumu olmalıdır (32).

Cezalandırmayı gerçekleştiren de fail ve mağdur olan değil, eşitliği sağlama hedefindeki bir üçüncünün varlığıdır. Bu üçüncüyü, bir başka ‘göz’ olarak ortaya koyarsak onun varlığının adalet deneyimi ile iç içe olduğunu görebiliriz. Stolleis (32) her şeyi gören ‘adaletin gözü’nün 16. ve 17. yüzyılda ‘hükümdarın gözü’ne, 18. yüzyılda hükümdardan ayrılıp ‘yasanın gözü’ne, en son olarak 19. ve 20. yüzyılda yasanın eleştirilmesiyle ‘iktidarın gözü’ne dönüşmesinin hikayesini anlatırken

aslında bize her zaman var olan üçüncüyü hatırlatmaktadır. Bu kurgudan üçüncüyü çıkaramayız çünkü eğer onu çıkarırsak belki bir umut olarak da var olsa adalet arayışını tamamen yok etmiş oluruz.

Bu adalet arayışında maalesef ceza, “tıpkı tahakkümün kendisi gibi, kuralla, ihlalle, itaatle, hükümle veya yetkiyle, adaletle olduğundan çok daha fazla ilgilidir” (32). Ceza adaletinin tahakküm ile adalet, eşitsizlik ile eşitlik arasındaki hassas bir eklemlenmeye dayandığını söyleyen Agtaş, adaletin çoğunlukla cezanın bir eklentisi olarak kaldığını belirtmiştir. Burada düşünülmesi gereken nokta adaletin yerini bulmasının sınırının neresi olduğudur. Mevcut tahakküm ilişkileri, denetimci iktidar içinde arzu ettiğimiz ‘adalet’ nasıl sağlanabilir? Hrant Dink öldürüldüğünde binlerce insan ‘Hrant İçin, Adalet İçin’ sloganıyla birlikte hareket ettiler. Dink davasının sonunda fail hapis cezası alırken emniyet görevlileri ve jandarmadan birkaç kişi daha ceza almıştır. Suikastın arkasındaki büyük güçler bahsedilen ‘tahakküm ilişkileri’ nin varlığı sebebiyle ne ceza almış ne de yargılanmışlardır, tam tersine terfi almışlardır (33).

Böylesi bir ortamda Türkiye’deki en büyük cezalandırma yöntemi olan hapsetmenin ve hapishanenin kendisinin de adaleti ne kadar sağladığını sormak doğru olacaktır. Görüşülenlere yönelttiğim ‘Sizce hapishaneler adaleti sağlar mı?’ sorusuna hiçbirisinin evet yanıtını vermemesi doğru yolda olduğumuzun da bir kanıtı olmuştur aslında. Peki hapishaneler neyi sağlar? İleriki bölümlerde hapishanenin tarih içerisindeki oluşumu, ceza infaz sistemlerinin değişimi anlatılırken hep bu soruya yanıt aranmaya çalışılacaktır: Hapsetmenin işlevi nedir?

2.3. Hapishanenin Doğuşu

Hapishanelerin (ve genel olarak kapalı kurumların) kurumsal olarak var olmaya başlamasının tarihi, değişen ceza hukuku/sistemi ve iktidar ilişkilerinin de tarihidir. 17. yüzyıldan itibaren başlayan geniş çaplı toplumsal değişimler iktidarlara yönetim konusunda farklı pozisyonlar almaya zorlamıştır. Değişen yönetim biçimleriyle birlikte yeni kurumlar oluşmuştur ve bu kurumlardan birisi de cezalandırmanın gerçekleştiği hapishaneler olmuştur.

Hapishanelerin kurumsal varoluşlarına tarihsel olarak bakmadan önce şunu belirtmek gerekir ki bu çalışmada Avrupa merkezli bir literatür kullanılmıştır. Temel kaynak olarak kullanılan *Hapishanenin Doğuşu*'nda Foucault Fransa'daki hapishanelerden yola çıkarak bir kapatılma tarihi çizmiştir ve Avrupa örneklerini ele almıştır. Fakat bilindiği üzere hapishaneler, bütün dünyada farklı dönemlerde ve ülkeden ülkeye öznelliklerini de koruyarak en çok uygulanan ceza infaz modeli haline gelmiştir, günümüz için de bu geçerlidir. Foucault 19. yüzyılda Avrupa'da kurumsallaşan hapishanelerin örneklerini verirken aynı yüzyılda Osmanlı'da da ceza infazında değişiklikler yaşanmıştır ve hapishanelere geçiş başlamıştır. Kapatılma cezası olarak kalebentlik, prangabentlik olan, kürek cezası ve tomrukhanede tutulma cezası uygulanan Osmanlı'da, 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan toplumsal dönüşüm ceza infazını da etkilemiş ve böylece hapishanelere geçiş süreci başlamıştır (27). Aynı kurumsallaşma Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Latin Amerika ve Asya'da da benzer dönemlerde başlamıştır.

Bu çalışmanın asıl amacı hapishanelerin ülkeler bazında gelişim tarihini vermek değil, değişen iktidar ilişkileri sebebiyle kapatılmanın kurumsallaşması ve bu kapatılmanın siyasi, ekonomik ve toplumsal işlevleri üzerinden hapishanelerin yapısal sorunlarını ortaya çıkartmak olduğu için tercih edilen literatürün büyük bir sınırlılık yaratmaması ümit edilmektedir. Şu da bir gerçektir ki hapishaneden bahsedip de Foucault'nun çalışmalarını temel almayan bir çalışma büyük bir eksiklik içerecektir.

2.3.1. Azap Çektirilen Bedenden Disiplin Altına Alınan Bedene Geçiş

Foucault, *Hapishanenin Doğuşu* kitabında ceza tarihini beden tarihi üzerinden yapmanın mümkün olup olmadığını sorgulamıştır ve hep beden üzerinden inşa edilen iktidar ilişkileri üzerinde durarak değişen ceza sistemini de bu temada açıklamıştır. Beden, iktidar ilişkilerinin onun üzerinde doğrudan müdahalelerde bulunduğu siyasal bir alan içinde yer almaktadır. Bahsedilen beden kuşatılmakta, damgalanmakta, terbiye edilmekte, azap çektirilmekte, işe koşulmakta ve törenlere zorlanmaktadır (25). Bedenin iktidar tarafından bu denli kuşatılmış olmasının en büyük nedeni üretim gücü olmasıdır ve bu güç ancak tabiiyet altına alınırsa yararlıdır

ve kullanılabilir. Bedenin tabiiyet altına alınması ceza infazı özelinde 18. yüzyıla kadar korkutma ile gerçekleşmiştir.

Avrupa'nın birçok yerinde 18. yüzyılın sonlarına kadar bedene azap çektirme en yaygın ceza infazı olarak kullanılmıştır. Foucault (25) bu yaygınlıkta konjonktürel olguların da etkili olduğunu söylemiştir. İnsan bedeni açlık ve hastalıklardan dolayı yüzyıllardır acı çekmekte, savaşlarda yok olmaktadır ve ölüm alışılmış bir şey haline gelmiştir. Bedene azap çektirilmesi bedeni küçümsemektedir ve böylece ölüm karşısında genel bir tutum da yansıtılmaktadır, zaten ölüm 'büyük bir mesele' değildir. Yasaya karşı gelen bir suçlunun halkın gözü önünde, büyük bir törenle (ve çoğunlukla büyük bir vahşilikle) infaz edilmesi olağandır. Bu infazlarda da iktidar, kendini büyük bir güç olarak ortaya koyarak kendini yeniden işler kılmaktadır (25).

Suç işleyen bir kişi yasaya aykırı davranarak hükümdara da saldırmaktadır çünkü yasanın gücü hükümdarın gücüdür (25). Suç işleyen birisinin cezası uygulanırken adaletin sağlanması gibi bir amaç yoktur, bu ceza sırasında hükümdarın gücü ortaya konur ve bu gücün sınırsızlığı ve korkunçluğu azap çeken beden üzerinden tekrar tekrar halka gösterilir. Foucault verdiği örneklerden birinde, büyük bir tiyatroya dönüşen bu 'ayinlerde' bazen bedenler ölse bile korkunç uygulamaların devam ettiğini belirtmiştir ve "adalet, gücünün ayinsel tapınmasını bir cesedin üzerinde sergilemekten başka bir şey yapmamıştır" (25). İktidarın bu tarz güç gösterilerinin 18. yüzyılda kalmış eski bir gelenek olduğunu sanmak oldukça iyimser bir yaklaşım olacaktır çünkü günümüzde de buna benzer olaylar yaşanmaktadır. Türkiye Şırnak'ta 2015 yılında Hacı Lokman Birlik'in cesedi bir emniyet aracına bağlanarak sürüklenmiştir (34). İktidar kendisini hala ölü bedenler üzerinden gösterip gücünü kanıtlamayı tercih edebilmektedir.

Peki 18. yüzyılda nasıl bir toplumsal değişim yaşanmıştır da cezalandırma sistemi bütünüyle değişime uğramıştır? Foucault, bu yüzyılla birlikte genel olarak artan zenginlik durumuna ve nüfusa dikkat çekmiştir. Nüfusun yoğunlaşması, farklılaşması, bütün bir üretimin, dağıtımın ve müdahalenin de karmaşıklaşmasını beraberinde getirmiştir ve her müdahale yeni bir sorun, her sorun daha çok müdahale gerektirir olmuştur (32). Foucault (25) bu dönemde burjuvaziyi rahatsız eden halk yasadışılığının hedefinin değişmesinden de bahsetmiştir. Eskiden her toplumsal tabakanın kendine ait, hoş görülen bir yasadışılık (en büyük örneği kaçakçılıktır

denilebilir. Burjuvazi ekonomik büyümenin bir bölümünü bu yasadışılık üzerinden gerçekleştirmiştir) marjı olduğunu belirtmiş, bu halk yasadışılığının nüfusun ve sermayenin gelişimiyle ‘mallara’ yönelmesinin burjuvaziye rahatsız ettiğini söylemiştir. “Sermayeleşme halk sınıfının ellerine hammadde, makine, alet edevat biçiminde yatırıma dönüştürülmüş bir zenginlik verdiği andan itibaren bu zenginliği kesin olarak korumak gerekti. Çünkü sanayi toplumu zenginliğin doğrudan doğruya ona sahip olanların değil, onu işleterek kar elde etmeyi sağlayanların elinde olmasını gerektirir” (35). Limanlar geliştikçe, malların biriktiği büyük ambarlar ve geniş ölçekli atölyeler ortaya çıktıkça bu ticari ve endüstriyel mülkiyet alanlarına karşı saldırılar artık hoş görülemez, hemen bastırılması gereken aykırılıklar olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu noktada hükümdarın iktidarının çözemediği bir yönetim sorunu vardır ve bu durum kendisini ‘kötü iktidar ekonomisi’ olarak göstermektedir. Bahsedilen yönetim sorunu ceza ıslahatını doğurmuştur: Hükümdarın üst-iktidarına karşı mücadele ve hoş görülen yasadışılıkların alt-iktidarına karşı mücadelenin kesiştiği noktada gerçekleşen bir ıslahat (25). Daha ‘az’ değil, daha ‘iyi’ cezalandıran, yetkisini toplumsal bünyenin en derin noktalarına ulaştıran bir ‘yeni ceza ekonomisi’ gerekmektedir.

Bu dönemde ceza ıslahatında bir paradigma kayması yaşanmış, cezalandırma iktidarı hükümdarın intikamından, toplumun savunulmasına kaymıştır (25). 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başında mevcut yönetim sorunu yeni bir yönetsel rasyonalite ile ‘toplum’u çağırıştır diyen Agtaş (32) ‘toplum’u : “Devlet’in, hatta siyasetin sahip olduklarından farklı, kendine dair yasaları, kuralları, ölçülebilir, tahmin edilebilir, dolayısıyla müdahaleye açık düzenlilikleri bulunan, üzerinde çalışılabilir, spesifik bir bilme biçimine kaynaklık edebilir, çok sayıda uzmanlığın, kurumun, söylemin kendinden doğmasına fırsat verebilir bir gerçeklik” olarak tanımlamıştır. Yeni cezalandırma düzeneğinin yaratılmasında etkili olan Klasik Okul, suçlu bireyi ‘toplumsal sözleşme’yi bozduğu gerekçesiyle cezalandırmak gerektiğini söylerken bireyi de ‘rasyonel’ olarak tanımlar ve kendi tercihiyle suç işlediği üzerinde durur. Batı’daki Aydınlanma’nın da merkezine koyduğu ‘rasyonel insan’, suçlunun içinde de keşfedilmiştir. Foucault (25) şöyle demiştir: “19. yüzyılda bir gün gelecek, suçlunun içinde keşfedilen bu ‘insan’ müdahalenin hedefi, düzelttiğini ve dönüştürdüğünü iddia ettiği nesnesi, bir sürü garip bilim ve uygulamanın alanı –‘cezaevleri bilimi’, ‘suçbilim’- haline gelecektir”. Artık bedene

değil ruha müdahale edilerek kalp, düşünce, irade, ruhsal duruma etki eden, bireyi ‘düzeltmeyi’, ‘ıslah etmeyi’, ‘iyileştirmeyi’ hedefleyen bir ceza sistemine geçilmiştir. Bu sisteme geçişin uygulanacağı yer, yani kurum olarak hapishanelerin kuruluşunu anlatmadan önce ‘büyük kapatma’yı incelemek yararlı olacaktır.

2.3.2. Büyük Kapatma

İktidarın ‘kapatarak yönetme’sinin tarihini bizlere sunan Foucault, *Deliliğin Tarihi* kitabında Paris’te 1656 yılında ‘Genel Hastane’nin kurulmasıyla başlayan süreci ‘Büyük Kapatma’ olarak tanımlamıştır. Genel Hastane; silahhane, huzurevi, hastane gibi kuruluşların tek yönetim altında toplanmasıyla oluşmuş, her köken ve yaştan Parisli fakirlere tahsis edilmiş bir kurumdur. Bu kuruma bağlı başka kurumlar da vardır ve bunların başına atanan müdür hem hastane içindekilerden hem de hastane dışındaki bütün Parisli fakirlerin üzerinde yönetim, idare, asayiş, yargı, ıslah ve ceza yetkisine sahiptir (36). Bu müdürler Genel Hastanede işkence direkleri, prangalar ve kuruma bağlı yerlerde hapishaneler ve zindanlara sahiptirler. Kurumun bu yapısına bakıldığında tıbbi değil, adli bir amaç taşıdığı görülmektedir. Bu kurum, daha önceden oluşmuş yetkilerin yanında mahkeme dışında karar veren, yargılayan ve infaz eden bir yönetsel bütünü temsil etmektedir (36).

Fransa’da örgütlenmekte olan monarşik ve burjuva düzenin bir yürütme makamı olarak işleyen bu Genel Hastanenin 1676 yılında çıkarılan bir kanunla her kente açılması istenmiştir ve böylece kurum, bütün ülkede mutlak bir hükümlerlik gibi işleyen, temyizi olmayan hükümler veren garip bir iktidar haline gelmiştir diyen Foucault (36) ekler:

“Bu [kapatma] hareket[i] sefalet ve yardım ödevleri karşısındaki yeni bir duyarlılığı, işsizlik ve aylaklığa ilişkin ekonomik sorunlar karşısındaki yeni tepki biçimlerini, yeni bir çalışma ahlakını ve bunlarla birlikte, ahlaki zorunluluğun medeni yasayla otoriter zorlama biçimleri altında uyuşacağı bir devlet hayalini karmaşık bir birim halinde düzenlemektedir. Bu temalar kapatma kentlerinin kurulmasında ve örgütlenmesinde karanlık bir şekilde mevcuttur.”

17. yüzyılda Avrupa’da Genel Hastane ile başlayan kapatılma, zaman içinde delilerin, hastaların, yaşlıların, sakatların ve basit suçluların da içinde yer aldığı kitlesel bir hal almıştır. Bu kitlenin ortak noktası ise gelişen kapitalist üretime

katılmamalarıdır. Bu kapatılmadaki büyük amaçlardan biri de üretim dışı kalan kitle üzerinde bir denetim sağlama, onları kontrol etme ve içlerinde üretime katılabilecekler varsa onları ucuz işgücü olarak yararlı kılmadır. Fakirlere karşı iktidarın takındığı bu sorumlu hava, İngiltere’de 1601 Elizabeth Yoksulluk Yasası olarak bilinen yasada da sezilmektedir (İngiltere’deki bu düzenleme sosyal devletin ve sosyal hizmetin ortaya çıkışında temel bir tarih olarak ele alınmaktadır). Ülkedeki her idari birim kendi bölgesindeki yoksullardan sorumlu tutulmuştur ve hedef kitlede iki ayırım gözetilmiştir; hasta ve yaşlı olan ‘güçsüz yoksullar’ ve ‘sağlıklı ve güçlü yoksullar’. İlk kitle ‘düşkünler evi’nde barındırılır, ikinci kitle ise ‘ıslah evleri’nde çalıştırılır (37). Kurumsal bir düzenleme çabası içine girildiği iki örnekte de görülmektedir.

18. yüzyılın sonlarında Genel Hastaneler kapatılmıştır fakat Agtaş (32)’in belirttiği üzere bu kurumdan bölünmüş, çoğullaşmış, uzmanlaşmış (kendine ait uzmanları, teknikleri, bilgi biçimleri olan) çok sayıda disiplin kurumu (hastane, tımarhane, düşkünlerevi, ıslahevi, kimsesizler yurdu, hapisane) doğmuştur. Foucault 19. yüzyılın hapisaneler çağı olduğunu söylemiştir.

‘Yeni ceza ekonomisi’ne uygun hapisanelerin kurumsallaşması pek de itirazsız başlamamıştır. Hapishaneye ıslahatçılar önce karşı çıkmışlardır. Tüm ceza alanı hapisane olursa suçların kendilerine özgü olma niteliğine cevap verilmeyecek, cezanın halk üzerindeki etkisi azalacak, devlete masraf artacak ve mahkumlar aylak tutulduğu için kötülükleri artacaktır (25). Ayrıca hapisane karanlık, şiddet ve kuşkuyu hatırlatmaktadır. Tüm bu eleştirilerle birlikte hapisaneler suçu önleme, ıslah etme amaçlarıyla büyük kapatma kurumları olarak açılmaya başlamışlardır. Fransa’da bu sürecin çok hızlı gerçekleştiğini söyleyen Foucault, bir anda devlet aygıtının gövdesiyle bütünleşen, kapalı, karmaşık ve hiyerarşik hapisanelerin, sahip oldukları yüksek duvarlarla cezalandırma aygıtının maddi, simgesel ve tekdüze yüzü haline geldiklerini belirtmiştir (25).

18. yüzyılın sonunda ‘suç işleme eğilimi’nin olmadığı bir toplum hayali kurulmuş, suça eğilimlilerin ıslah edilip erdemli bireyler haline geleceği, polis ve hukuksal aygıtın suç karşısında tam koruma sağlayacağı ümidiyle hapisaneler dünyanın pek çok yerinde kurulmaya başlanmıştır (35). Fakat bu idealin işlemediği, hapisanelerin suça eğilimi önlemektense suça eğilimli insanların üretildiği, suç

ortamının güçlendirildiği mekanlar oldukları daha 1820’lerde anlaşılmiştir diyen Foucault ekler: “...amacın onları [mahkumları] fişleyerek, iktisadi ya da siyasi amaçlar için bir silah oluşturacak şekilde, iyi tanımlanmış bir ortamda bir araya getirmek olduğu açıkça ortaya çıktı” (35). İktidar mekanizmaları için var olan suç ortamı iktisadi ve siyasi olarak gereklidir, suçlu olmadan polis de olmaz, polis gibi denetim mekanizmaları olmadan kontrol/denetim de olmaz. Yeni iktidar kendini bu kavramlar üzerinden var etmektedir, hapishaneleri de bu denetimin sürekliliği için kullanmaktadır.

Yani hapishaneler neredeyse kuruldukları andan beri bir ‘hapishane reformu’ tartışmasını da içinde barındıran (bu tartışma günümüze kadar, dönemsel olarak değişik temaları öncelese de sürekli olarak var olagelmiştir ve hapishaneler var oldukça da kuşkusuz devam edecektir), yeni bir iktidar mekanizması olarak ceza infaz sistemindeki yerini almıştır.

2.3.3. İtaatkar Beden, Disiplinci ve Hiyerarşik Hapishane

Bedenin kapatılmaya başlamasıyla beraber, beden üzerindeki hakimiyetin daha disiplinler ve kontrolcü bir şekilde işleminin de önü açılmıştır. Kapatılan beden üzerindeki disiplin ise en çok hiyerarşik, sürekli ve işlevsel bir gözetim sayesinde sağlanmıştır.

1785 yılında Jeremy Bentham’ın tasarladığı sürekli gözetimi sağlayan Panoptikon, Foucault’nun teorisinde merkezi bir yer teşkil etmektedir. Merkezde bir kulenin bulunduğu, çevresindeki her birimi 24 saat gözleyen bir mimari tasarım olan Panoptikon’un asıl işlevi görülmeyen bir otoritenin disiplini sağlamasıdır. Bu tasarım sayesinde çok sayıda insan gözetim altında tutulabilecek, dahası bu yöntem istisnasız bütün kurumlara uygulanabilecektir (38). Foucault’ya göre 18. yüzyılda yeni iktidar mekanizmaları sayesinde yaygınlaşan gözetim, okullar, askeriye, fabrikalar gibi kurumlarda da disiplini sağlayan temel unsur olarak bulunmaya başlamıştır. Bu sebepten hapishane “biraz daha sıkı bir kışla, hoşgörüsüz bir okul, iç karartıcı bir atelyedir” (25). Bütün bu kurumlara içkin olan ‘cezalandırma’ fonksiyonuyla da herkes türdeşleştirilmeye, normalleştirilmeye çalışılmaktadır. İktidar tarafından belirlenmiş ve sınıflandırılmış kimliklerin, gözetleme ve cezalandırma benzeri yöntemlerle bireylerde içselleştirilmesi, bireylerin düzen adına kendi üzerinde

otokontrol uygulamaları ve ‘normal’ sayılan şeyleri sorgulamamaları istenmektedir (39).

Bütün bu disipliner yapı, uygulamasını sağlamak için kendi teknisyenlerini de yaratmıştır. Foucault (25), eskinin azap çektiren celladının yerini gözetmenlerin, hekimlerin, papazların, psikiyatrların, psikologların ve eğitimcilerin aldığını vurgulamıştır. Marx da bütün bu ‘teknisyenler ordusu’nu suçluların ürettiğini söylemiştir. Suçluların aynı zamanda ceza hukukunu, ceza hukuku profesörlerini, bütün bir polis ve ceza aygıtını, hakimleri, jürileri, infaz memurlarını da ürettiğini söylerken suçun aslında ‘her türden bilgi’ ürettiğinin altını çizmiştir (32). Marx, bütün bu kurum, kişi ve sistemlerden oluşan devasa aygıtın, kapitalizme özgü süreçlerin, kapitalizmin kriminal doğasının ve üretken emek-suç arasındaki bağımlılığın birer yansımasıyla oluştuğunu eklemekten geçmemiştir (32).

Kendisini oluşturan birçok aktörü ve faktörüyle kurumsallaşmış cezalandırma iktidarı şöyle işlemektedir: “..suçlunun zamanına ve bedenine titiz bir el koyma, onun hareketlerinin, davranışlarının bir otorite ve bilgi sistemi aracılığıyla kuşatılması; suçluları bireysel olarak düzeltmek üzere onlara uygulanan, üzerinde düşünülmüş taşınmış bir ortopedi; kendini toplumsal bünyeden olduğu kadar asıl adli iktidardan da soyutlayan bu iktidarın kendini özerk olarak yönetmesi” (25). Şimdi, hapishanenin bu işleyiş sisteminin bir kaçı üzerinde durulacaktır.

2.4. Ceza Üzerinden İnsanın Nesneleştirilmesi

Cezanın ne olması (neye karşı verilmesi ve nasıl uygulanması) gerektiği sorusuna verilecek yanıt, hapishanenin işlevine de anlam kazandırmaktadır. Hapishanenin dezavantajlı özneleri olan mahpuslar da bu belirlemelerden en çok etkilenecek kişilerdir. Cezanın belirlenmesi, mahpusun gerek kendi bedeni ve düşüncesi, gerekse hayatının geri kalanı üzerindeki söz hakkının başkaları tarafından belirlenmesini beraberinde getirmektedir.

Kant'ın ceza tanımlaması, mahpusun bedeni ve düşüncesi üzerindeki söz hakkını anlamak için iyi bir örnektir. Kant'a göre (32) ceza verilirken sadece adalet ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır ve suç işlemiş kişi yalnızca bir suç işlemiş olmasından dolayı cezalandırılmalıdır. Bu cezalandırma gerçekleştirilirken farklı

çıkarların devreye girmesi engellenmelidir. Bu durum için verilen örnek şöyledir: Ölüm cezasına çarptırılmış bir mahkuma eğer kendi üzerinde çok tehlikeli bir deney uygulanmasını kabul ederse ölüm cezasının kaldırılacağı söylenmiştir. Bu deney kamu yararına büyük sonuçlar doğurabilecektir. Sonuç olarak hem mahkumun ölümden kurtulma şansı vardır, hem de deney sonucunda kamu yararı sağlanabilecektir. Kant'ın bu durumdaki tavrı çok nettir, mahkeme heyeti böyle bir öneriyi hemen reddetmelidir çünkü bu durumda mahkumun bedeni araçsallaştırılmıştır. Egemen olan, karar verici güç bu yönde bir araçsallaştırmaya giderse siyasal fayda hesaplarının yapılması kaçınılmazdır ve iktidar uygulaması bu hesaplara karşı sınırlandırılmalıdır (32).

Örnek üzerinden denilebilir ki mahpusun hala bir seçim hakkı vardır ve bedeni üzerinde son sözü söylemekte özgürdür, bu sebeple durum olumsuz değildir. Fakat gözden kaçırılacak nokta ölüm cezasına çarptırılmış bu mahpusun kararında ne kadar özgür olabildiğidir. 'Bedeninin devlet tarafından kullanılmasını reddetme' gibi radikal bir karar verilmesi olasılığının saklı tutulması koşuluyla, çoğu mahpus bu teklifi kabul edecektir çünkü kaybedecek bir şeyleri kalmamıştır. Bu 'mağduriyet' durumunun deneyi düzenleyenlere yarama olasılığı söz konusudur. Teklifin kabul edilmesinden sonra sırf denek bulmak adına verilen ölüm cezalarının artmayacağına garantisinin verilir verilemeyeceği ortaya çıkan bir sorudur. Bir diğer gerçek de hapisane, tımarhane gibi kapalı mekanların sivil denetimden uzak yapısının bize, içeride olanlar hakkında bilgiye ulaşılmasında sıkıntı yaratmasıdır. Bir 'kapalı mekan' olan toplama kamplarında Yahudiler, Romanlar, eşcinseller gibi Nazi dönemi kurbanlarının üzerinde gerçekleştirilmiş tıbbi ve sosyal deneylerin varlığı 2. Dünya Savaşı bittikten sonra ortaya çıkmıştır ve artık herkes tarafından bilinen bir gerçektir. 1970'li yıllardaysa ABD'de bulunan 44 tane yüksek okul veya üniversitenin, hapishanenin, hastanenin ve ilaç şirketinin de içinde yer aldığı toplam 80 kuruluşun 'duyusal algı yitimi', 'algı mahrumiyeti' (bu konular hapishanelerdeki tecrit şartları üzerinden ele alınmıştır) gibi konularda çalışmalar yürüttükleri ortaya çıkmıştır ve buradaki en önemli nokta gerçekleştirilen deneylerin CIA ve askeri birimlerin finansmanı ile gerçekleşmiş olmasıdır (40).

Çok farklı bir boyutu da olsa mahpusların hapishanelerde çalıştırılmaları da buna örnek verilebilir. Bahsedilen çalışma gönüllülüğe bağlı bile olsa (ki zorla

çalıştırma uygulamalarına ileriki bölümde değinilecektir) çoğu mahpus, hapisanedeki kısıtlılıktan ve boşluktan kurtulmak ve zamanın daha hızlı geçmesi için çalışmayı tercih edecektir. Fransa’da hapisanede çalışan mahpusların zaman algıları üzerine yapılan sosyolojik bir araştırmada (41) çalışan mahpuslar bir işte çalışmayı, özgürlüklerinden mahrum oluşları sürecinde deneyimledikleri zaman ve mekan algılarını yeniden bölümlmelerine yardımcı olarak görmekte-dirler. Araştırmada bir mahpus çalışma ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Çalışmak moraliniz ve sağlığınız için iyidir. Mesele para değil, zaman. Yemin ederim, bedava çalışacaksın deseler çalışırım”. Mahpus işgücü çalışmada, mahpusların şimdiki çalışma hayatlarını geçmiş yaşamlarına bağlayan bir sosyalleşme faaliyeti olarak ele alınmıştır (41).

2.4.1. Mahpus İşgücü

Mahpusların çalışması-çalıştırılması konusunun insanın nesneleştirilmesi bölümünün bir alt başlığı olarak seçilmesinin nedeni ‘bireysel tercih’in sınırlarının tartışılmasıdır. Elbette ki mahpusların çalışması bir etkinlik gerçekleştirmeleri, hapisane sonrası hayata uyum sağlamaları açısından olumlu yanlar barındırmaktadır fakat burada tartışılacak olan konu zorla çalıştırmanın ve kamu yararını gözetmenin arka plana itilmesinin durumu ‘emek sömürüsü’ boyutuna taşınması olasılığıdır. Türkiye’deki hapiste çalışma-çalıştırmanın tarihsel dönüşümü kanunlar çerçevesinde kısaca sunulacaktır.

Türkiye’de, daha 1930 yılında, 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin Sureti İdaresi Hakkındaki Kanun ile hapisanelerde işyurtlarının kurulması için temel atılmıştır (42). Türk Ceza Kanununun 6123 sayılı, 1953 yılında değişiklik yapılan 14. maddesi ile hapisanede çalışma isteğe bağlanmıştır (43). Yarı açık ve açık cezaevlerinin sayıca azlığı nedeniyle çok yaygın olarak kullanılmayan mahpus işgücü, 1997 yılında 4301 numaralı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun ile resmi olarak ve geniş çapta kullanılmaya başlanmıştır (44).

İsteğe bağlı çalışma, 2004 yılında çıkarılan 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile bir takım zorunluluklara bağlanmıştır. Sağlık durumları uygun olan ve meslek sahibi olmayan mahpuslar çalışmak

zorundadırlar. Eğer mahpuslar kurum tarafından uygun görülen işte alışmazlarsa haberleşme ve iletişim araçlarından yoksun bırakma cezasıyla karşılaşıp, çalışmamakta ısrarcı olurlarsa disiplin cezası alabilmektedirler (45). Bu sürecin benzeri 1990'lı yıllarda ABD'de yeni çıkan kanunlarla sağlanmış, federal düzeyde mahpusların çalışma zorunluluğu kabul edilmiştir (43).

Mahpus işgücünün, emek sömürüsü boyutunu da göz ardı etmemek gerekmektedir. ABD'de mahpuslara ödenen ücret 2000 yılında saati 23 cent (43) iken 2015 yılında bu ücret saati 16 cent'e (46) kadar dşebilmiştir. 2014 tarihli bir haberde ABD'nin, hapishanelerde tutulan kaçak göçmenleri saati 13 cent'ten çalıştırarak ucuz işgücü olarak kullandıkları belirtilmiştir (47). Bu cretler İngiltere'de günde 1 pound'un altına dşebilirken (48) Türkiye'de 2011 yılında günde 7 TL civarlarında (49) seyretmektedir. 2015 yılında bu rakam çıraklar için 7.50 TL, kalfalar için 8.00 TL, usta 10.00 TL'dir ve 2.10 TL fazla çalışma creti alabilmektedirler (45). Mahpuslar Genel Sağlık sigortasının sadece iş kazası, meslek hastalığı ve analık sigortası kapsamına dahildirler ve çalışmaları emekliliklerine sayılmamaktadır (45).

Türkiye'de hapishanede çalışma, özellikle 2008 yılından sonra tutuklu ve hükümlülerin işçi olarak çalışmalarında kamu-özel işbirliğinin sağlanmasıyla boyut değiştirmiştir. İşbirliği içindeki firmalar cezaevlerine kira bedeli bile ödememekte, mahpusun kazandığı günlük ücretten de 4 TL 'iaşe bedeli' keserek işgücü sömürüsünün iyice derinleşmesine neden olmaktadır (50). Hangi firmaların mahpus işgücü kullandığı kamu ile açık bir Şekilde paylaşılmamaktadır. Bursa'daki grşmelerim sırasında açık cezaevinde bir otomobil markasının parça rettirdiği, 2015 yılında Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yaptığım stajda da Ankara'daki bir marketler zincirinin mantı atölyesindeki üretim maliyetini karşılayıp kendi marketlerinde bu ürünleri sattıkları bilgisine ulaşabildim (eğer istenilen üretime ulaşılamazsa bu atölyede çalışan mahpusların maaşlarından kesinti yapıldığı iddia edilmiştir (51). Mahpus emeğinin kamu yararına birçok alanda kullanıldığı bilinmekle birlikte (52), kamu-özel işbirliğinde kamu kazanımının gittikçe azalması söz konusudur. Bu durum elbette ki Türkiye zeline gerçekleşmemektedir, neoliberal politikaların Şiddetli uygulayıcıları ve ceza

reformuna gidip küresel sisteme entegre olan ABD, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerde özel sektörün ceza infaz sistemindeki yeri artmaktadır.

IBM, Motorola, Nike, Lee Jeans, Microsoft gibi birçok ünlü markanın mahpus işgücünü kullandığı bilinmektedir (43). Bu markalardan biri olan Victoria's Secret'ın da genellikle tanesi 50 dolardan fazla olan ürünleri, Güney Carolina'daki bir hapisanede, mahpuslar tarafından üretilmektedir (53). Mahpus işgücü kullanımı elbette ki ucuz işgücünün sadece bir kısmını oluşturmaktadır. 2014 senesinde birçok ünlü ismin de üzerinde görülen, bir feminist derneğin kadına dair sloganlarının üzerinde bulunduğu, tanesinin ücreti 70 dolardan başlayan tişörtlerin, saati 1 dolara çalışan göçmen kadınlar tarafından üretildiğinin ortaya çıkması oldukça tartışılmıştır (54). Belirtmek gerekir ki bu sömürü sadece ceza infaz sistemine özgü değil, bir sistem sorunudur.

Bu gerçeklikler göz önünde bulundurulduğunda yukarıda bahsedilen tercihlerdeki 'özgürlük' tartışmalıdır. Kamu yararına diye başlanan projeler özel sektörün kara geçmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece cezanın adaleti sağlama misyonu gitmiş, yerine insanın araçsallaştırılması gelmiştir.

Yukarıda bir mahpus üzerinden kurgulanan insanın araçsallaştırılması durumu, ölümcül hastalar üzerinden de örneklenebilir. Kanser ve AIDS gibi ölümcül hastalıklara yakalanmış insanlara bir ilaç firması deneylerine katılmak isteyip istemediklerini sorduklarında aslında zor durumdaki bu kişilerin durumundan faydalanmaktadırlar. 'Karşılıklı fayda' (kamu yararı) olasılığının olması bu gerçekliği değiştirmemektedir. Kişinin kendi bedeni üzerindeki söz hakkı için verdiği mücadele *'Dallas Buyers Club'* filminde, AIDS hastası bir kişinin tercihleri üzerinden sorgulattığı bir şekilde aktarılmıştır (55). İlaç firmalarının kar odaklı yaklaşımlarının da eleştirildiği filmde gerçekleştirilen deneylerdeki etik standartlardan da bahsedilmiştir. Örneğin kontrol grubu ile yapılan bir deneyde 'placebo' verilen kişiler olacaktır. Bu durumda kimin yaşama ihtimalinin olduğuna ve olmadığına araştırmanın yöntemi (denekler rastgele de seçilebilir belli kriterlere göre de) karar verecektir. Placebo verilen denekler prosedür hakkında tam bilgilendirilmiş bile olsa bir tedavi umudu taşıyabilirler (56). Örneklenen durumdaki hastaların 'özne' oluşlarından ziyade deneyin birer 'nesne'leri haline gelmelerinden bahsedilebilir.

'Kaybedecek bir şeyleri kalmayanlar' kategorisine sadece ölüm cezası alan mahpuslar ya da ölümcül bir hastalığa sahip olanların dahil edilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Burada önemli bir kitle daha mevcuttur: yoksullar. Dağlı (57) dünyanın her yerinde, benzer deneylerin nesnesi olarak seçilenlerin mahkumlar, akıl hastaları, kimsesizler ve sokak çocukları, göçmenler ve yoksullar olduğunu belirtmiştir. Günde 1 dolar verilerek 'gönüllü' hale gelebilecek binlerce kişiden bahsedilmektedir. Bu binlerce kişiye ulaşım kolaylığı ise sistematik bir şekilde işleyen 'küreselleşme' sayesinde sağlanabilmektedir. Örnek olarak ilaç endüstrisinin küreselleşmesi alınabilir. Daha önce bahsedilen klinik deneyleri yürüten ülkelerden biri olan ABD, son yıllarda deneylerini denizaşırı ülkelerde (Bangladeş, Malavi, Romanya, Ukrayna, Kazakistan, Tayland, Çin, İran, Türkiye vb.) gerçekleştirmektedir (58). Bu yönelişin nedeni ABD'deki F.D.A (Food and Drug Administration)'nın ülke içindeki denekler konusundaki yasal prosedürü arttırması-zorlaştırması ve bahsi geçen ülkelerde çok daha az para ödeyerek çok daha fazla sayıda deneye ulaşılabilmesidir (58). Küreselleşme ile sadece sermayenin akışı kolaylaşmamıştır, 'özgür' iradeleri ile sermayenin-iktidarın nesnesi haline gelen insanlar da bu sistemin içinde yer almaktadır.

2.5. Mahpusların Patolojikleştirilerek Bireyselleştirilmesi

Önceki bölümde hapishanedeki insanın nesneleştirilmesi üzerinde durulmuşken bu bölümde kişinin bireyselliğinin hangi noktalarda vurgulandığından bahsedilecektir. Hapishanede hiçbir zaman 'özne' olamayan mahpuslar, 'normalleştirme' çabaları içerisinde kendi hareketlerinden sorumlu bireyler olarak görülmektedirler. Liberal politikaların hapishaneler üzerindeki yansımaları kapsamında bu 'bireyselleşme' durumu ele alınacaktır.

Liberal politikaların kişisel özgürlük getirmesi ya da bireye önem vermesi gibi söylemleri bu görüşün olumlanan kısımlarıdır. Liberal düşünce fırsat eşitliğinden yanadır fakat bu fırsat eşitliğinin sağlanmasının önündeki yapısal faktörleri göz ardı etmektedir. 'Çabalayın, olur!' mantığıyla işleyen bu görüş sürekli 'sıfırdan başlayıp en yükseğe gelen kişiler' örneğini olumlar. Örneğin yoksulluk çalışmalarında liberal bakış, yoksulluğun nedenlerini yoksulların kendilerinde aramakta, kişilerin yetenekleri, sorumluluk ve disiplin anlayışı, gösterdikleri çaba

gibi kişisel özellikleriyle bu sorunu açıklamaya çalışmaktadır (59). Bu bakışa göre suç da saf bir seçim meselesi olarak algılanır, mahpuslar bilişsel açıdan eksik olarak addedilirler ve kendi zor durumlarının mimarları olarak görülürler (24). Bütün toplumsal sorun olarak algıladığımız noktalardaki yapısal etmenler bu görüş ile arka plana itilmiştir.

Yapısal sorunların göz ardı edilmesi aslında politik bir tercihtir, bu yapısal sorunların analiz edilmediğinden bahsedilmemektedir. Foucault'un yönetimsellik kavramı burada devreye girmektedir. Yönetimsellikte ekonomi politik, yönetimin gerçeklik alanındaki müdahalesinin bir bilimi ve tekniği olarak görülmektedir (60). İktidar, ekonomi politiğin bilgisine sahiptir ve onu bir teknik olarak kullanır. Hedefi ise bir bilgi kaynağı, bir müdahale alanı ve yönetim tekniklerinin bir amacı olarak ortaya çıkan nüfustur (60). Bu nüfus içerisinde birey, iktidarın disiplin teknolojisi tarafından imal edilmiş bir gerçekliktir ve iktidar, birey ve ona ilişkin olarak elde edilebilecek bilgiyi üretmektedir (25). Foucault (25)'ya göre "disiplin sistemi içerisinde çocuk yetişkinden daha fazla bireyselleşmiştir, hasta sağlam insandan daha önce bireyselleşmiş hale gelmiştir, deli ve suçlu normal ve suç işlemeyenden daha fazla bireyselleşmiştir".

Bu bölümde Foucault'nun yönetimsellik terimini kullandığımız kadar beden politikaları üzerine söylemlerini de kullanmak gerekmektedir. Kapatılma ile artık üzerinde çalışılabilecek nesnelere ulaşılmıştır. Foucault'nun disiplin ile şekillenen ve yararlı kılınmaya çalışılan 'uysal bedenler'i birer nesne ya da 'politik teknoloji'nin birer öznelidir. Bahsedilen 'özne' olma hali "iktidar biçimi[nin] bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale [ettiği]" (61) bir özne olma halidir. Bu bedenlerin hareketlerinin ölçülebilir, kategorilere dahil edilebilir olması temel amaçtır ve bu hedef çerçevesinde bir normalleştirme sistemi yaratılmış olur. Bu sistemde bireylerin hareketleri sosyal statülerine göre değil oluşturulmuş standartlar çerçevesinde değerlendirilir ve bu standartlar bireyselleşmenin belgelenmesini ortaya çıkartarak bireylerin analiz edilebilen birer 'vaka' haline gelmesine neden olur (62). Psikoloji literatüründe olduğu gibi sosyal hizmet literatüründe de 'vaka (case)' terimi

kullanılmaktadır ve bu tanımlama suçluluk alanında bireylerin ‘patolojik’ olarak algılanmasına neden olabilmektedir.

19. yüzyıl başında psikiyatrinin ceza alanına müdahalesi başlamıştır. Foucault bu durumu, yönetimsellik içinde biyolojik bir gerçeklik ve tıbbi bir müdahale alanı olarak beliren toplumsal ‘beden’in ceza sistemindeki yansımaları olarak tanımlamaktadır. Nüfusun yaşam, konut, beslenme koşulları, doğum-ölüm oranları, salgınlar, çocuk ölümleri gibi meselelerinin iktidar tarafından müdahale ve kontrol edilen sorunlar haline gelmesiyle doktor toplumsal bedenin teknisyeni, tıp da ‘kamu hijyeni’ olmuştur (35). Özerkliğini kazanan psikiyatri müdahale edip ‘normalleştirmek’ için suç alanına da girmiştir. Hatta bu yüzyılın sonlarında Klasik Okulun ceza teorisine karşı Pozitif Okul (cezai antropoloji) ortaya çıkmıştır ve suçun patolojikleştirilmesi teori ve pratikte bu okul tarafından gerçekleştirilmiştir (32). Eğer Klasik Okulun söylediği gibi suç işleyen birey rasyonel olsaydı ‘norm’a karşı gelmezdi, norma karşı gelmesi için anormal olması gerekir –ki anormallik biyolojik bir patolojidir.

20. yüzyılda cezai antropoloji, Foucault’ya göre, özellikle medeni hukuktaki ‘risk problemi’ üzerine yapılan sorumluluk konusunun değişimi nedeniyle ceza alanından geri çekilmiştir (35). Fakat bu demek değildir ki Pozitif Okulun temel patoloji kavramları ceza alanından tamamen kalkmış olsun. Bugün Türkiye’de Yetişkin Hükümlüler İçin Risk ve İhtiyaç Belirleme Formu (YARDEF) geliştirilirken kişisel patolojiler en çok dikkat edilen noktadır. Bireylerin patolojileri, sorumlulukları ve taşıdıkları riskler birer sentez şeklinde ceza alanında işlemektedir.

Günümüz neoliberal karakterli ceza infaz politikaları da mahpusların kendi davranışlarını düzene sokmalarını, davranışlarını yönetirken kendilerine görevler belirlemelerini, rejimle olumlu bir şekilde bağ kurmalarını ve bütün başarısızlıklarının sorumluluğunu yüklenmelerini teşvik etmektedir (24). Bu yönetimsellikte kendilerini uygun bir şekilde düzenleyemeyen mahpuslar hapisanelerin emir, kontrol ve cezalandırma yoluyla kendini gösteren otoriter yüzüyle karşılaşılır ve bütün hata kendilerinde olduğu için herhangi bir pazarlık etme gücüne de sahip olamazlar (24).

Pollack (63), hapishanede baskı karşıtı sosyal hizmet çalışırken bilişsel davranışçı yaklaşımın bireyleri patolojikleştirdiğini iddia etmektedir. Bu yaklaşımla bireylerin ‘suçlu zihin’ ve ‘suçlu kişilik’ hikaye çizgisinde ilerledikleri ve diğer bütün kişilik ve deneyim yapılarını dışladıkları belirtilmiştir. Böyle bir ‘kendini düzenleme’ anlayışı, neoliberal stratejinin sosyal problemleri bireyselleştirici tutumuyla tutarlıdır. Aslında suçluluk alanındaki rehabilitasyon ve tedavi gibi yönelimlerin, mevcut ideolojik ve politik iklimle olan ilişkisi göz önüne alındığında yönetim teknolojisinin bir kavramsallaşması olarak ele alınması normaldir (63).

Yoksulluğun nedenlerindeki ‘bireyin kendi suçu’ algılayışına benzer şekilde mahpusların da ‘iyi seçimler’ yapmadıkları için hapishanede oldukları görüşü bilişsel davranışçı yöntemde temel alınmaktadır ve onların iyi seçimler yapmalarını sağlayacak bilişsel düzeye ulaşmaları hedeflenmektedir. Crewe (24)’in İngiltere’deki bir hapishanede ceza infaz memurları ve mahpuslarla gerçekleştirdiği araştırmasında bir mahpusun bilişsel terapi hakkındaki görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“Eğer kurslarını bitirdikten sonra bir hata yaparsan-mesela hücrende onaylanmamış bir yazı bulurlarsa- sana derler ki ‘Eh, kursunu bitirdin, bu hataları yapıyor olmaman gerekiyor’. Hayat o kadar basit değil aslında, değil mi? Çoğu mahpus doğru ile yanlış arasındaki farkı biliyor, insanlar bunu düşünüyorlar, biliyorsun, fakat her zaman doğru tercihi yapmıyorsun...Kendini karşında üç seçeneğin olduğu bir durumda bulabilirsin ve bütün seçenekler yanlıştır, ama sen en az yanlış olanı seçersin.”

Aynı çalışmada bazı mahpusların ‘eskiden hapishaneye gelirdin ve kimse senin kim olduğunla ilgilenmezdi’ dedikleri o eski günlere dönmek istedikleri aktarılmıştır fakat çoğu mahpus kursların kendilerine kattıklarından olumlu bahsetmiştir (24). Buradaki sorun davranışsal yaklaşım ya da bireylerin sorumluluk almaları değildir, sorun hapishane ortamında -ki yapısal ve ideolojik olarak hapishaneler tam tersi insanların hayatları üzerindeki ‘tasarruf hakları’nı ellerinden alırken- bireylerin kendi hayatlarını yapılandırılmalarının talep edilmesidir. Gerek geçmişte yapılan seçimlerde, gerekse geleceğin yapılandırılmasında bireylerin doğru seçimi yapmaları beklenmektedir. Burada, iyi seçeneklere ulaşımın her insanda eşit olduğu varsayımı yapılmaktadır ve bu varsayımda seçeneklere ulaşımındaki tarihsel, sosyal ve politik gerçeklikler göz ardı edilmektedir (63). Baskı karşıtı sosyal hizmet uygulaması bütün bu faktörleri göz önünde bulunduracak bir ‘bireysellikten uzaklaştırma (deindividualize)’ yaklaşımı önermektedir.

2.6. Yeni Ceza Sistemi

Hapishanenin disiplinci, düzenleyici bir iktidar ile işleme 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ortalarına kadar, sistemin yapısıyla uyumlu bir şekilde gerçekleşmiştir. Tıp ve psikiyatrinin girmesiyle beraber ceza sistemi, faili hasta ve kusurlu ilan etmiştir. Bir yandan da 19. yüzyıl boyunca yaşanan toplumsal dönüşümler suç üzerine toplumsal açıklamalar getirmeyi gerektirmiştir.

19. yüzyıl, Avrupa ve Amerika’da kentleşmenin büyük boyutlarla yaşandığı bir yüzyıl olmuştur ve kentlerde fiziki, toplumsal, kültürel ve ekonomik yapısıyla suça daha uygun bir ortam oluşmuştur (64). Chicago Okulu, suçu genetik yapıyla değil toplumsal ve çevresel faktörlerle açıklayarak suça sosyolojik-kriminolojik bir yaklaşım getirmiştir. Ekolojik yaklaşım, sosyal organizasyonsuzluk veya kültürel aktarım kuramı olarak da bilinen bu kurama zamanla gerilim-anomi kuramı, alt kültür kuramları, sosyal öğrenme kuramları, damgalama kuramları da eklenmiştir (65). Denilebilir ki 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında, daha önce suç ve suçlunun ‘adalet’ ve ‘direniş’i içeren siyasi anlamları gitmiş, yerine ‘adi/kötü cani’ ya da ‘sosyal patoloji’ anlamları gelmiştir (66). Suç ve ceza artık sınıfsal ve dolayısıyla siyasal bir mesele değil, sosyolojinin konusu olan sosyal bir meseledir.

Özkazanç (67), bu sosyal mesele olma halinin Dünya Savaşları sonrası Refah Devleti döneminde en yüksek seviyeye ulaştığını, suç işleyen sapkın bireyin ‘bize benzeyene kadar sosyalleştirilmesi, iyileştirilmesi gereken’ ve sosyal hizmetler, klinik psikoloji ve ilgili pozitivist disiplinler aracılığıyla yutulmaya, asimile edilmeye çalışılan birey olarak görüldüğünü belirtmiştir. Savaş dönemi Avrupa ve Amerika’ında kullanılan biyo-politika kimin yaşayıp kimin öleceğini belirlemeye yararken savaş sonrası biyo-politika, toplumsal düzeyde bir sosyal mühendislik ve bireysel düzeyde ıslah edici teröpatik müdahale ile normalleştirme şeklinde uygulanmıştır (67). Fakat 1950’ler ve 1960’lar dünyada ‘norm’ların sorgulanmaya başladığı, barış yanlısı ve yaşam tarzı mücadelesini konu alan toplumsal hareketliliklerin yoğunluk kazandığı yıllar olmuştur. Talepler çerçevesinde gerçekleştirilen protestolar siyasiler tarafından hemen ‘düzen bozucu’ ilan edilip yasa dışına itilmeye çalışılmıştır (Türkiye’de 2013 Yılındaki Gezi Direnişine katılanların siyasi iktidar tarafından ‘çapulcu’ diye nitelendirilmesi de benzer bir algının ürünüdür). Bu dönem, Refah Devleti’ne karşı liberal ve muhafazakar söylemin güç

kazanması ve yükselen ‘sol’un bastırılıp ‘yeni sağ’ın yükselişe geçmesiyle son bulunca suç ve ceza alanında da yeni bir döneme girilmiştir.

1970’lerden sonra dünya sisteminin neo-liberal politikalarla şekillenmeye başlaması ve küreselleşmenin de gerçekleşmesiyle ceza sistemi de değişime uğramıştır. 1970’ler ve 1980’lerin ceza ideolojisi ve ceza uygulamasının daha fazla muhafazakarlaştığını söyleyen Feeley ve Simon (68), değişimin üç ana alanda gerçekleştiğini belirtmiştir. Bunların ilki klinik teşhis ve cezalandırıcı yargılamanın söyleminden olasılık ve risk odaklı bir söyleme kayıştır. İkinci alan ceza sistemindeki amaçlardır. Tekrar suç işlemenin azaltılması temel amacı değişim geçirerek sosyal içerme niyetinin azaldığı bir boyut kazanmıştır. Sonuncu değişiklik ise eskiden uygulanan tekniklerdeki bireyselleştirici ve eşitlik sağlama hedefinin sadece suçluların toplanılacağı bir yer yaratmaya dönüşmesidir. Böylece suçu azaltmayı değil sistem içinde tolere edilebilir hale getirmeyi, cezalandırma ve rehabilite etmeyi değil zapt edilemez, tehlikeli grupları belirlemeyi ve yönetmeyi önceleyen bir ceza sistemi oluşmuştur. Bu sistemdeki yeni kriminologlar sosyoloji ya da sosyal hizmet eğitimi almamakta, yönetme araştırmaları ve sistem analizleri öğrenmektedirler (68).

Sınıflandırılmış ve kategorileştirilmiş ‘suçlular’a karşı birey ve toplum korunmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda gündelik yaşam da düzenlenmekte, suçu önlemek adına her yere özel güvenlik görevlileri yerleştirilmekte, her taraf MOBESE kameraları ile gözlenmektedir (MOBESE kameraların bu kadar yaygınlaşması bütün dünyayı gözetleyen bir Panoptikonu çağrıştırmaktadır). Yaşamda alınan bütün önlemlere ek olarak neoliberal birey de, o girişimci-sorumlu yapısına uygun olarak, başına gelebilecek bütün riskleri değerlendirip ona göre hareket etmeli ve önlemini almalıdır, başına bir şey gelirse de bu kişinin kendi sorumluluğunda olacaktır (67). Bireye ve topluma yüklenen sorumluluklar sayesinde artık sosyal denetim aygıtı topluma içselleşmiştir ve hayatın geneline yayılan bir denetim toplumu sağlanmıştır (67). Artık cezanın topluma yayılmasından ve burada olağanlaştırılmasından bahsedilmektedir (43).

Yeni denetim toplumunda ve yeni ceza sisteminde ‘kapatılan’ kesimlere odaklanıldığında tarihtekinden farklı bir kitleyle karşılaşılacaktır: Yoksullar. ‘Vahşi kapitalizm’ döneminin istatistikleri oldukça çarpıcıdır. 2014 Birleşmiş

Milletler Kalkınma Programı (UNDP) raporuna göre (69) dünya nüfusunun en yoksul 2/3'si dünya gelirlerinin %13'ünden azını alırken, en zengin %1 dünya gelirinin neredeyse %15'ini almaktadır. Dünya varlıklarının yarısı, %1'lik en zengin nüfustür ve dünyanın en zengin 85 kişisi, 3.5 milyar en fakir nüfusun dünya varlığına sahiptir. Zenginlerin daha da zenginleştiği, yoksulların ise daha da yoksullaştığı yeni dünya düzeninde 'sınıf-dışı (underclass)' diye nitelenen kesim gittikçe daha da marjinal hale gelmekte, toplumsal dışlanmaya daha fazla maruz kalmaktadır. ABD'nin siyah ve Latin kökenli nüfusun büyük kısmı şehir merkezlerinde, nüfusun geri kalanından fiziksel ve kurumsal olarak ayrılmış yoksul yerlerinde, ABD'nin sosyal ve ekonomik hayatından uzakta yaşamaktadırlar (68). Avrupa'nın etnik azınlıkları, Türkiye'nin büyük şehirlerinde yaşayan Roman ve Kürt nüfusu da benzer bir örnektir. Bu genişleyen kitleler okur yazar olmayan, yetenekten ve umuttan yoksun, işgücüne sahip olsalar bile topluma entegre edilemeyen, marjinal bir nüfus olarak görülmektedirler (68). Sınıf-dışı olmak ise suçluluk ile eşdeğer tutulmaya başlamıştır çünkü yeni sistemin 'risk' skalasında en yüksek puanı bu kesim almaktadır.

Nüfusun artık-fazlalık kısmı olarak görülen bu geniş yoksul kesim, gettoyu hapishaneye, hapishaneyi ise bir gettoya dönüştürecek şekilde kitlesel bir kapatılmaya maruz bırakılmaktadır (32). Tartışılan artık nüfusla ilgili 1990'larda bir 'hapishane kenti' kurulması bile önerilmiş, çoğunluk için uyuşturucusuz bölge oluşturulurken suçlu azınlığa toplumsal bir çöplük layık görülmüştür (66). Birçok distopyada benzer yerleşimler yer alırken dünya kentlerinde (bilinçli bir şekilde bu projenin hayata geçirilmiş hali mevcut olmasa da) kendiliğinden 'hapishane kentleri'nin oluşmasına tanık olmaktadır.

1970 sonrası suçun yeniden siyasallaşması denilebilecek evreye girilmesi işte bahsedilen bu yoksul kitleyle alakalıdır. "Kentlere akın eden kırsal kitleler, mülteciler ve uluslararası göçmenler, evsizler, işsizler gibi grupların her biri hayatta kalma savaşlarında egemenlerin kural, düzen, mülkiyet, mekan ve iş kültürüne saldırırlar" (66). Yoksulların yaşam biçimleri ve ideolojileri gittikçe daha çok siyasi bir anlam kazanmaya başlamış, hayatta kalma savaşları bile düzeni bozucu, yasadışı ilan edilir olmuştur (66). Türkiye'de kapitalizm yaşam alanlarına saldırdığı için ayaklanan yerel halkın ekolojik mücadelelerinin karalanmaya çalışılması bunun

güzel bir örneğidir. Sırf geçimlerini sağladıkları ve beraber yaşadıkları doğa zarar görmesin diye bölgede yapılması planlanan altın madenine karşı çıkan Artvin-Cerattepe halkı düzen bozucu ilan edilebilmiştir. Hatta bu direniş ‘halkı tahrik edip ikinci Gezi isteyenlerin provokasyonu’ şeklinde sunulabilmiştir (70).

Potansiyel muhalefetin ‘risk’ odağı çerçevesinde algılanıp potansiyel suçluya dönüştürülmesi gerçekleşebilmektedir. 2016 yılındaki ‘Barış İçin Akademisyenler’ adlı bildiriye imza attıkları için Türkiye’nin dört bir tarafında hakkında dava açılan, sorgulanan, yargılanan ve tutuklanan (bu tutuklamalar sırasında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan kişilerin kaldığı tek kişilik hücrelere koyma, ziyaretçi yasağı gibi hüküm giymemiş kimseye uygulanamayacak, tamamen hukuk dışı uygulamalar gerçekleşmiştir) (71) akademisyenlerin yaşadıkları, mevcut iktidarların ‘suç ile mücadele’ adı altında yaptıklarının küçük bir göstergesi olmuştur. Son dönemlerde gelişen çeşitli suç teorileri ve kriminolojideki yeni yönelimler (72) küreselleşmeyle değişen ve çeşitlenen ‘suç’ kavramını açıklamaya yöneliktir fakat bugün karşılaşılan ve suç diye nitelenen kavramlar salt sosyal bilimle anlaşılammakta, suçluluk alanına her zaman dahil etmemiz gereken iktidar ilişkilerine göre belirlenebilmektedir.

Yeni ceza sisteminde şu temalar ön plana çıkmaktadır: Dünya genelinde hapisane nüfusu gittikçe artmaktadır. Elbette gevşetilmiş uyuşturucu kanunları, eski mahpusların işgücüne katılımının sağlanması gibi nedenlerle suçluluk oranı düşen ve hapisaneleri kapanan Hollanda (73) ve denetimli serbestliği uygun kullanarak 10 yıl içinde 80 bin olan hapisane nüfusunu 55 bine indiren Almanya gibi örnekler mevcuttur fakat bu ülkelerin oranı dünya genelinde azdır. Avrupa Konseyi’nin 2014 raporuna göre araştırma kapsamındaki ülkelerin çoğunda mahpus sayısı artmıştır (74) ve Üçüncü Dünya ülkelerinde de bu sayı artmaktadır (75). Türkiye’de de 2005’te 55 bin 870 olan mahpus sayısı 3 kat artarak 2016’da 184 bin 494’e ulaşmıştır ve Türkiye mahpus sayısı fazlalığı açısından şu anda dünyada 9’uncu sıradadır (76).

Yeni sistemin diğer temaları “suç ve ceza ile ilgili konuların siyasal kamplaşmalarda daha fazla etkili olmaya başlaması, kamuoyunda oluşan genel panik ortamı bağlamında sertlik yanlılarının popüler olması; bu alanda popüler şeytan üretme, damgalama ve kriminalleştirme eğilimlerinin artıyor olması[dır]” (66). Türkiye’de son 3 yılda siyasi mahpusların sayısının 4 bin kadar artması ve bunun en

önemli sebebinin önceden suç olarak görülmeyen fiillerin artık suç kabul edilmesi mevcut duruma iyi bir örnek teşkil etmektedir (76).

Son tema olarak yeni ceza sisteminde hapisaneyeye ve güvenliğe ayrılan kaynakların giderek artması sayılabilir. İşsizlik ve yoksulluğun yayılması gibi sosyal sorunlar artarken hazırlanan politikalar sosyal merkezlerin, okulların açılmasını, iş alanlarının yaratılmasını öncelememekte, bu sosyal sorunları işsiz ve yoksulları hapsederek çözmeye odaklanmaktadır (43). Adalet Bakanlığı 2017 yılı sonuna kadar 64 tane kampus hapisane açarak mahpus kapasitesini 255 bine çıkartmayı hedeflemektedir (77). Her ne kadar 2007 yılında Denetimli Serbestlik sistemi kurulmuş ve son yıllarda aktif olarak çalışmaya başlamış olsa da Türkiye’de temel ceza infazı hala hapsedme olarak kabul edilmektedir.

2.7. Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama

Yeni ceza sisteminin risk odaklı, yönetsel yapısına değindikten sonra, bu yapıya bir karşı duruş niteliğinde olan baskı karşıtı sosyal uygulamanın ceza infaz sistemi içinde uygulanabilirliğı üzerinde durmak, tartışma açısından faydalı olacaktır.

Akbaş (78), sınıf bakış açısını yok sayan bu yönetsellik anlayışının, liberal ve sosyal demokratlar için kullanışlı birey/hizmet alan merkezlilik, hizmet merkezlilik, hesap verebilirlik, verimlilik, sonuç merkezlilik gibi kavramları önerdiğini söylemiştir. Bu kavramlarla yola çıkan sosyal hizmet uzmanları da çalışma ilişkilerinde sonu gelmez form doldurma ve kontrol listeleri hazırlama çıkmazındaki tekno-bürokratlar haline gelerek yeni işletmecilik anlayışı içine hapsedilmiştir (79). Bu bürokratik ilişki yapısı gereğı hiyerarşiktir ve gerek diğeri çalışanlarla, gerek müracaatçıyla ilişkiyi de hiyerarşik ve bürokratik kılmaktadır.

Ceza infaz sisteminde uygulanan sosyal hizmet, çoğunlukla geleneksel sosyal hizmetin etkilerinden kurtulamamıştır. Bu bakış açısının politik ve ideolojik bir iş ve sosyal kontrol aracı olarak işlev görmesi söz konusudur. İdeolojik bir araç olarak ulus devletin çeşitli insan gruplarını türdeş bir hale getirmeyi amaçlayan hegemonik yurttaşlık görüşü grupları normalleştirme çabasındayken bu görevi meslek elemanlarının gerçekleştirmesi beklenmektedir (78). Ceza alanında da, tezin başından beri eleştirdiğimiz, o ‘normalleştirmeye’ çalıştığımız ‘anormal’ kişiler hep

‘orta sınıf, beyaz, erkek’ değerleriyle şekillendirilmeye çalışılmaktadır ve değişimin hedefi ve referansı bu kitle olduğu sürece yeni ‘ezilenler’ her zaman türeyecektir (78).

Baskı karşıtı sosyal hizmet uygulamasının ayırt edici yanı bu bahsedilen ‘ezilenlerin’ farkında olması ve bu eşitsiz ilişkiyi değiştirmek istemesidir. Radikal yaklaşımın mirasıyla ilerleyen baskı karşıtı sosyal hizmet ‘onarıcı sosyal hizmet’ anlayışının uyumlaştırma hedefine karşı çıkar ve profesyonel sistemlerin sahip olduğu gücü eleştirir (80). Dominelli baskı karşıtı sosyal hizmeti, müracaatçıyla birlikte yürütülen, toplumsal sınıfları ve yapısal eşitsizlikleri vurgulayan, toplumdaki güç farklılıklarının asgari düzeye indirilmesini hedefleyen bir sosyal hizmet uygulaması formu olarak tanımlamıştır (80).

Dominelli (79) 21. yüzyıldaki serbest piyasa ekonomisinin, yapısal eşitsizlikleri vurgulamanın önünde büyük bir engel olduğundan bahsetmiştir. Bu sistem içerisinde kolektif sorunlar bireyselleştirilmeye çalışılmaktadır, aynı ‘patolojik suçlu’ kodlaması gibi. Böyle bir ortamda siyahiler, kadınlar, göçmenler ve benzeri baskı altındaki grupların, sosyal adaleti vurgulamayı amaçlayan onarıcı adalet taleplerini dile getirmesi zorlaşmaktadır. Bu durumda baskı karşıtı uygulamanın uygulayıcılarının tutumu da önem kazanmaktadır. Bahsedilen baskı altındaki grupların farkında olmak birinci koşuldur. Eğer bu baskı farkındalığı sağlanamazsa daha başka sorunların üremesi olasıdır. “Baskının doğasını anlamayan bir zihin kendi ezilmişliğinden, başka türlü bir baskı ve zulüm devşirebilir. Bu noktada en başta sosyal çalışmacıların böyle bir idrak içinde olması beklenir. Baskının doğasını ve dinamiklerini iyi anlayamayan bir sosyal çalışmacı bir yandan baskıyı yeniden üreten bir tutum içinde olabilirken, diğer yandan, bizatihi sosyal çalışma uygulamasını bir baskı aracına dönüştürebilir” (78).

Baskı karşıtı sosyal uygulamada sosyal hizmet uzmanının ve müracaatçının arasındaki ilişkinin dinamiklerinin önemi vurgulanmaktadır. Bu ilişki hiyerarşik değil ortaklığa dayalı olmalı, asgari düzeyde müdahale içermelidir. Bireysel müdahalede sorunun yapısal bağlamı doğru kavranmalı, mesleki terminoloji ve dil eşitlikçi bir ifadeyle kurulmalıdır. Baskı karşıtı uygulamanın temel öğelerinden biri olan ‘güçlendirme’ kavramı da kendi içinde önce bireyi güçsüz ilan etmektedir. Bu algı da aşılmalı, müracaatçı ‘adına’ değil, onunla ‘birlikte’ eşitsizliğe karşı mücadele

verilmelidir (80). Böylece hizmet alanın öznelleşmesi gerçekleşebilmektedir. Bu öznelleşme sürecinde sosyal çalışmacı bilgi, beceri ve değerler kümesine kutsiyet atfetmekten vazgeçmeli ve hizmet alanı baskı altında bulunduğu süreci ters-yüz etmek için güçlendirmelidir (78).

Baskı karşıtı sosyal hizmetin mikro düzeydeki müdahalede ayırt edici yanı müracaatçı ve uzman arasındaki ilişkinin dinamikleri üzerineyken makro düzeyde de ayırt edici yanı uzmana etkili bir toplumsal rol biçmesidir. Sosyal hizmet uzmanı çalıştığı gruplarla bağlantılı toplumsal hareketlerin içinde yer almalıdır. Bu noktadaki temel amacı Dominelli (79) şöyle açıklamaktadır:

“Temel amaç bir kurumdaki eşitsiz kültürü değiştirmektir. Bu aşamaya ulaşmak farklılıkları değersizleştiren, yapısal eşitsizlikleri arttıran mevcut kurumsal kültürün ve değerler sistemlerinin dönüşümünü gerektirir. Kurumsal yapıları değiştirmek, farklı bir kurum vizyonu yaratmayla, yeni hedeflerin başarılı biçimde kazanılabilmesi için kurumun nasıl yeniden organize edileceği ile ilgilidir. [...] Mevcut yönetici yapıları değiştirmek ve hizmet alanları içermek değişimin merkezinde yer alır.”

Bu temel amaç çerçevesinde sosyal hizmet uzmanının hem devletin içinde, hem de kimi zaman devletin karşısında konumlanması gerekmektedir (80). Uzmanın bu görevi hele ki Türkiye gibi bürokrasi kültürünün oldukça yaygın olduğu ve çalışılan kuruma karşı muhalefetin hemen ‘ihamet’ diye kodlanabildiği bir ülkede daha da zor olabilmektedir. Bir işe girdiğinizde sizden kalıplaşmış bir bürokratik aklı benimsemeniz ve kurumunuza büyük bir aidiyetle ‘bağlı’ olmanız beklenmektedir. Fakat sosyal hizmet, doğası gereği bunu gerçekleştirmemesi gereken bir alandır.

Ceza alanında gerçekleşen çalışmalarda baskı karşıtı uygulamanın temel öğelerinin benimsenmesiyle olumlu değişimler sağlanabilir. Ceza infaz kurumlarında çalışan uzmanlar, buralarda bulunan, kendi hayatları üzerinde tasarrufları neredeyse hiç bulunmayan kişilerin bu olumsuz durumlarını onlarla birlikte değiştirmek için alternatifler geliştirebilirler. İleride de değinileceği gibi kurumların dışlayıcı zihniyeti Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nı ve üniversiteleri hapishanelere sokmaya niyetli bir içeriğe sahip değildir. Bu noktada kurumlarda bulunan uzmanlar aktif rol almalı, kurumun algısını kırıp işbirliği için mücadele etmelidir. Hapishanelerin şeffaflığı için uğraşmak pek çok olumsuzluğun aşılması için bir ilk adım olabilir. Dominelli (79) baskı karşıtı yaklaşımın geleceği için umutlu olduğunu söyler, çünkü mücadeleler

hep daim olmuştur. Yaklaşımı güçsüzleştirmeye çalışan yapıların sosyal, ideolojik, ekonomik ve kültürel olarak baskın ve güçlü olduğunu söylese de umudu mücadele edenlerde görmektedir.

2.8. Milgram ve Stanford Deneyleri Işığında Güç ve Otorite

Şu ana kadar ceza infaz sisteminin özellikle 18. yüzyıldan sonraki tarihçesi içerisinde geçirdiği yapısal değişiklikler ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırmanın yöntem ve bulguları kısmına geçmeden önce üzerinde durulacak son kısım güç ilişkileri çerçevesinde ‘otorite’ kavramının kullanımı ve ceza infaz sisteminde infaz koruma memurlarının otoriteye karşı konumlanışlarıdır.

Ceza sistemini ve özellikle hapisane ortamını inceleyen araştırmalarda çoğunlukla referans verilen iki tane sosyal psikoloji araştırması vardır: Milgram Deneyi ve Stanford Hapishane Deneyi. Bu iki araştırma gerek kendi zamanlarında, gerek sonrasında oldukça sansasyon yaratmış, etik açıdan uygunluklarının sorgulanmasının yanında rahatsız edici bulgularından ötürü üzerinde sürekli tartışılmıştır. Bu bölümde deneyler kısaca anlatılacak ve infaz koruma memurlarının mesleki konumlanışları ve ortam/rollerin insan davranışları üzerindeki etkileri kavranmaya çalışılacaktır.

Şunu belirtmek gerekir ki bu tezde hapisanelerdeki hak gaspları, insan hakları ihlalleri ve istismarlar gibi konular çalışılırdı bu bölüm çok daha detaylıca ele alınırdı. Otorite karşısında insan davranışları, insanların ahlaki sınırları, uyum adına yapılabilecekler, bürokratik modern devletin dayattıkları vb. başlıklar üzerinden konuya yaklaşırdı. Bu tezde bizim için önemli olan, hapisanelerde hem büyük bir otorite sahibi (mahpuslar üzerindeki otoriteleri, rapor yazma yetkisinin kendilerine verdiği yönetim gücü vb.), hem de bürokratik şekilde işleyen kurumda hiyerarşi zincirinin son halkası olan infaz koruma memurlarının bu ikisi birbiriyle çatışan konumlarını nasıl algıladıklarını anlayabilmektir. Diğer önemli nokta özellikle Stanford Hapishane Deneyinde vurgulanacağı gibi kapalı mekanın ve verili rollerin infaz koruma memurlarını nasıl etkilediğini öğrenmektir.

2.8.1. Milgram Deneyi

Stanley Milgram 1963 ve 1965 yılları arasında Amerika Yale Üniversitesi'nde 'otoriteye uyum' deneyi gerçekleştirmiştir fakat araştırmanın ilk teorik temellerini 1961 yılında atmıştır. 1961 senesi Yahudi Soykırımı faili bir Nazi olan Adolf Eichmann'ın Kudüs'te yargılandığı senedir ve Milgram bu deneye Batı toplumunda yaşanan Yahudi Soykırımında nasıl oldu da binlerce insan otorite öyle buyurdu diye milyonlarca Yahudi'yi ölüme gönderebilmiştir sorusuyla başladığını söylemiştir (81). Kişi ya da kurum otoritesi karşısında, kendi değerleri ile çelişse de, 'sıradan insan'ın ne derece uyum gösterdiği incelenmiştir.

Hazırlanan sosyal deneyde katılımcılara gazeteyle ilan verilerek ulaşılmıştır (82). Öğretmen, mühendis, işçi gibi pek çok iş alanından, yaşları 20-50 arası değişen 40 erkek seçilmiştir. Katılımcılara 4.50 \$ ücret ödenmiştir ve deneye katılmış olmakla bu ücreti alacakları özellikle belirtilmiştir. Katılımcılara bir öğrenme deneyinde oldukları, öğretmen-öğrenci rolleri arasından hangi role bürüneceklerinin seçecekleri kağıtta yazdığı söylenmiştir (Fakat bütün katılımcılara 'öğretmen' rolü verilmiştir. Öğrenci rolündeki kişi 47 yaşında, deney ekibinden bir erkektir). Gri laboratuvar önlüğü giyen deney uygulayıcısı katılımcıya, öğrencinin her yanlış cevabında ona elektrik şoku vermesi gerektiğini açıklamıştır, gerçekte öğrenciye şok verilmemektedir. Verilecek elektrik şoku 15 ile 450 volt arasındadır ve seviyenin ne derece olduğunu anlamaları için katılımcılara 45 voltluk şok uygulanmıştır. Voltlar 8 seviyeye ayrılmıştır (düşük, orta, güçlü, çok güçlü, yoğun, aşırı yoğunlukta, tehlike: şiddetli ve XXX-yüksek tehlike belirtmek için-) ve öğrenci yoğun seviyenin sonunda duvara vurmaya başlayacak, aşırı yoğun seviyeden sonra ise ses çıkartmamaya başlayacaktır. Katılımcılar isteksizlik göstermeye başladıklarında ise deney uygulayıcısı tarafından sırasıyla şu direktifler verilecektir: 1- Lütfen devam edin, 2- Deney sizden devam etmenizi istiyor, 3- Devam etmeniz kesinlikle önem arz ediyor ve 4- Başka seçeneğiniz yok, devam etmelisiniz (82).

Milgram ve ekibi deneye başlamadan önce üniversite öğrencileri, psikiyatristler ve farklı meslekten orta sınıf insanlarla bir öngörü uygulaması yapmış ve katılımcılardan beklenen davranışları sormuşlardır (81). Öngörüler şöyle olmuştur: 150 volttan sonra çoğu katılımcı deneyi bırakacaktır, 300 volttan sonrasına yüzde 4'lük bir kesim devam edecek, maksimum şoku da sadece patolojik özelliklere

sahip yüzde 1 ya da 2'lik kesim verecektir. Sonuçlar ise şöyledir: 300 volttan önce hiçbir katılımcı deneyi durdurmamıştır. Deneye katılan 40 kişinin 26'sı yüksek derecede stres belirtileri göstermelerine rağmen en yüksek voltu öğrenciye vermişlerdir.

Milgram ve ekibi ilerleyen senelerde değişkenleri yeniden düzenleyerek deneyin farklı versiyonlarını geliştirmişlerdir. Bu deneylerin birinde öğrenci rolünde kişinin katılımcıya yakınlığı değiştirilmiştir. Öğrencinin başka bir odada olduğu ve 300 volta kadar sesinin duyulmadığı, başka bir odada fakat itirazlarının sürekli duyulduğu, aynı odada yer aldığı ve aynı odada bulunduğu ve 150 volttan sonra elini elektrik paneline koymayı reddettiği ve katılımcının öğrenciyle fiziksel temasa girerek elini panele yerleştirilmesinin talep edildiği ortamlar oluşturulmuştur. Öğrencinin sesi ve görünürlüğü arttıkça itaat düşmüş, fiziksel temasın istendiği durumda katılımcıların yüzde 70'i emirlere uymayı reddetmiştir (83). Bir başka düzenekte ise otorite figürü olan deney uygulayıcısı fiziksel olarak mekanda bulunmamış, emirleri katılımcıya telefonla iletmıştır. Bu durumda uyum keskin bir şekilde düşmüş, 40 kişiden sadece 9'u son volta kadar gitmiştir. 2003 yılında Amerika'da gerçekleştirilen bir deneyde de simülasyon bir savaş alanı yaratılmış ve biri lideri fiziksel olarak alanda olan, diğeri liderin telsizle komut verdiği iki grubun emirlere uyma durumları karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Milgram'ın deneyiyle benzerdir, liderin fiziksel yokluğunda itaat düşmektedir (84). Ayrıca bazı katılımcıların telefonla emirleri aldıklarında elektrik şokunu yükselttiklerini söyledikleri fakat gerçekte hep en düşük voltu öğrenciye verdikleri gözlemlenmiştir. Kişiler otoriteye açık bir itaatsizliktense yalan söylemeyi tercih etmişlerdir. Bir diğer deneyde kadın katılımcılar kullanılmış, bu katılımcıların stres düzeyleri erkeklere kıyasla daha yüksek seviyelerde seyretmiş olsa da emirlere uyma konusunda benzer sonuçlar gözlenmiştir (81).

2.8.2. Stanford Hapishane Deneyi

Stanford Hapishane Deneyi, 1971 yılında Stanford Üniversitesi'nde görev alan psikolog Zimbardo ve ekibi tarafından, üniversitenin bodrumunda gerçekleştirilmiştir. Zimbardo kapatılmanın insan psikolojisi üzerindeki etkilerini,

mahpus-gardiyan olma halinin kişilerarası dinamiklerini ve gruplar arası güç ilişkileri incelemek istemiştir.

Deney için öncelikle, üniversite bodrumunda, gerçek mahpuslardan, ceza infaz memurlarından alınan bilgilere göre bir hapishane simülasyonu kurulmuştur (85). İçerisinin ışık seviyesine kadar her şey aslına uygun bir şekilde düzenlenmiş, her tarafa kamera ve ses kaydediciler yerleştirilmiştir. Katılımcıların seçiminde gazete ilanı tercih edilmiş, günlük 15 \$ kazanılabilecek 2 hafta süreli bir ‘hapishane deneyi’ ilanı verilmiştir. Katılımcılar arasından fiziksel ve zihinsel durumları en istikrarlı 24 orta sınıf, üniversite öğrencisi erkek seçilmiş, bunlardan 21’i ile deneye başlanmıştır. ‘Gardiyan’ ve ‘mahpus’ rolleri katılımcılara rastgele verilmiştir. Her gruba ait oldukları grubun kimliğini sahiplenmeleri için üniformalar giydirilmiştir. Tek tip üniforma giyen mahpusların arkalarında mahpus numaraları yazılıdır. Böylece bireysel farklılıkların en aza indirgenmesi, verilen numaraların mahpusların ‘bağımlılık’larının bir sembolü olması hedeflenmiştir ve gardiyanlardan mahpusların adlarını değil numaralarını kullanmaları istenmiştir. Gardiyanlara ise askeri tip üniformalar, göz temasını engelleyen aynalı gözlükler ve gücün birer simgesi olarak coplar verilmiştir. Fiziksel güç kullanımına izin verilmeyeceği deney öncesinde herkese açıklanmıştır (85).

Deney başladığında kurumun kuralları gardiyanlar tarafından hücrelerindeki mahpuslara okunmuştur. Yemek yeme, tuvalete gitme, okuma ve mektup yazma, egzersiz yapma ve film izleme saatleri belirlenmiştir ve sabah-akşam ‘sayım’ yapılacağı duyurulmuştur. Deneyin başladığı günden itibaren mahpuslarla olumsuz duygular gelişmeye başlamış, deney sonlanmadan önce 5 mahpus yüksek duygusal depresyon, ağlama, öfke ve kaygı bozukluğu gösterdiği için (bunlardan biri psikosomatik döküntü yaşamıştır) deneyi bırakmak zorunda kalmıştır. Deney sırasında gözlenenler şu şekilde sıralanabilir (85): Mahpusların çoğu pasif bir tavır sergilemeye başlamış, kimlik yitimi ve hayatları üzerindeki kontrol yitimi, bağımlılık ve zayıflık sergilemişlerdir. Gardiyanlar ise çoğunlukla aktif, negatif ve düşmanca tavırlar sergilemişlerdir ve kendilerine verilen bu sosyal rolün gücünü kullanmışlardır. Elbette bireysel farklılıklar vardır, bazı gardiyanlar ‘sert ama adil’ davranırken bazıları rollerinin ötesine geçerek kötücül ve taciz edici durumlar yaratmış, bazıları ise pasif kalmış ve zoraki kontrol sağlamışlardır. En çok sözel

şiddet ve fiziksel tehdit gözlemlenmiştir. Gözlenen ilginç bir durum da gardiyanların, mahpusların sahip olduğu ‘insani hakları’ (buna yeme-uyuma da dahil), eğer itaat edilmesi halinde elde edilebilecek ‘ayrıcılıklar’ olarak yeniden tanımlamaları olmuştur. Bazı haklar ‘ödül’ olarak tanımlanmaya başlamıştır. Gücü elinde bulunduran gardiyanlar kuralları kendileri yaratmaya başlamışlardır (85).

Deney, artan agresif tutumlar yüzünden planlanandan 8 gün önce, 6. günde bitirilmiştir. Mahpuslar bu zorunlu bitiriliştten son derece memnun olurken gardiyanların çoğu deneyin erken sonlanmasından dolayı üzüntü duymuşlardır ve rollerinden kaynaklı edindikleri kontrol ve güçten vazgeçmeye hevesli olmadıkları gözlenmiştir.

2.8.3. Otorite, İtaat, Etik, Kötülük

Daha önce de belirtildiği gibi bu iki sosyal psikoloji deneyi pek çok tartışmaya konu olmuştur. Bu tartışmalara değinmeden önce ortak tema olan ‘otorite’nin tanımını yapmak yerinde olacaktır.

Sennett (86), otoriteyi genel biçimiyle şöyle açıklamıştır: “İktidar koşullarını yorumlama, bir güç imgesi tanımlamak suretiyle denetim ve nüfuz koşullarına bir anlam verme çabası"dır. Otoritenin temel bir ögesi de güç sahibi olmak ve bu güçle diğer insanları disipline sokarak yönlendirmektir (86). Mendel (87) ise otoriteyi ‘yumuşak güç’ kullanımına benzer bir şekilde tanımlamıştır: “Açık güç kullanmadan, fiziksel zorlama ve açık tehdide başvurmada ve ne aklama, ne argüman ne de açıklama getirmek zorunda kalmada, tabi olanların itaatini sağlayan iktidar çeşitliliği”dir. Bu tanımlamalardaki otoritenin farklı boyutları bahsi geçen deneylerde ele alınmıştır.

Katılımcıların deney sırasında olumsuz etkilenmeleri ya da etkilenme risklerinin olması, deneyin detayları hakkında bilgilendirilmemiş olmaları gibi nedenlerle etik açıdan iki deney de eleştirilmiştir (88-91). Savaş sonrası psikoloji ve Yahudi Soykırımını açıklamada bu deneylerin kullanılmasının ne derece doğru olduğu da bir diğer eleştiri konusu olmuştur (92,93). Bu deneylerden de ortaya çıkan soru içimizde bir kötünün-canavarın mı yattığıdır? Arendt (94), Eichmann’ın ifadesinde “ben canavar değilim” dediğini, suçunun itaatinden kaynaklandığını iddia

ettiğini ve eklediğini belirtmiştir: “oysa itaat her zaman bir erdem olarak methedilirdi”. Arendt, Eichmann gibi onlarca insanın varlığından, bunların neredeyse hiçbirinin sapık ya da sadist olmamasından, bu insanların her zaman normal olduğundan ve bu durumun ‘kötülüğün sıradanlığı’ olarak tanımlanabileceğinden bahsetmiştir (94). Yapılan bütün kötülüklerin (kötülüğün tanımına eleştirel bir değerlendirme için bkz: (95)) toplamından daha kötü olan şey bu yapılanların ‘sıradanlığı’dır. Bürokratik mekanizma çarkları içine giren belki de herkesi ‘insanlık’ diye tanımladığımız şeyin dışına çekme potansiyelini içinde barındırmaktadır (94).

Foucault, bu ‘kötülük’ tartışmasına şu bakış açısını sunar: “asıl düşman, stratejik düşman faşizmdir. [...] sadece Hitler’in veya Mussolini’nin faşizmi değildir... aynı zamanda iktidarı sevmemize, tam da bizi hakimiyet altına alan ve sömüren şeyi arzulamamıza neden olan içimizdeki faşizmdir” (96). *Sineklerin Tanrısı* kitabında ıssız bir adaya düşen bir grup erkek çocuğunun vakit geçtikçe nasıl dönüşüm geçirdiğinin hikayesi anlatılır. Hitler faşizminden kaçan bu çocuklar adada kendi faşizmlerine yakalanmışlardır. Hikaye grup dinamikleri, iktidar ilişkileri açısından incelenmeye oldukça açıktır (Grup davranışları için başka bir makale için bkz: (97)). Yetişkin otoritesi başlarında olmayan çocuklar vakit geçtikçe gruplaşmaya başlarlar. ‘Akıl’ı temsil eden Ralph ve iktidar peşindeki Jack çatışmaya başlarlar ve Jack çocukların korkularını kullanarak ve hayali bir düşman yaratarak iktidarı ele geçirir. Ada, çocukların birbirlerinin üzerinde şiddet uygulayabildikleri biyo-politik bir mekana dönüşmüştür (96).

Mekanların ve grup dinamiklerinin mi yoksa insanların patolojik durumlarının ya da eğilimlerinin mi onları ‘kötülüğe’ götürdüğü sıkça tartışılmaktadır. Carnahan ve McFarland, Zimbardo ve ekibinin deneyin katılımcı seçimlerini ve Stanford deneyinin Amerika’nın Irak’taki Ebu Garip ve Latin Amerika’daki Guantanamo Hapishanelerinde gardiyanların gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerini anlamadaki yerini tartışmıştır (detaylı bir tartışma için bkz: (98-100)). Sonunun gelmesi zor olan bu tartışmalarda biz daha çok kapalı mekanların insanlar üzerindeki etkisi ve insanların otoriteye karşı konumlanışları üzerinde durmayı tercih ettik. Bütün yapılan tartışmaları akılda tutarak araştırmanın yöntem, bulgular ve tartışma kısmına geçilecektir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde genel yöntem olarak neden nitel araştırmanın tercih edildiği, araştırmada karşılaşılan bürokratik sıkıntılar, evrenin tanımlanması ve örneklem seçim süreci, araştırmanın sınırlılıkları gibi konular açıklanacak ve araştırmanın oluşum süreci aktarılacaktır.

3.1. Nitel Araştırmanın Tercihi

Sosyal bilimlerde 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadarki süreçte baskın olan araştırma nicel araştırma iken bu durum 20. yüzyılın ikinci yarısında değişmeye, nitel araştırmaların önemi artmaya başlamıştır (101). Pozitivist bakış açısının her sosyal duruma bir reçete yaratması ve dilinin edilgen ve öznesiz oluşunun post-modern eleştirisi, sosyal bilimlere büyük artılar getirmiştir. Suç alanında da aşağıdan tarih okulunun, kültürel çalışmaların, feminist eleştirinin, post-yapısalcılığın, yapıbozumun, eleştirel hukuk çalışmalarının ve politik suçbilimin getirdiği, eskinin teknik/sözde yansız dilini eleştiriye açmak sosyal bilimler açısından büyük yarar sağlamıştır (32). ‘Büyük anlatılar’ın eleştirilip sorunların odak noktasına bireyin konulduğu yeni bir bakış açısı, bu paradigma kayması her ne kadar değerli olsa da büyük bir dezavantajı da beraberinde getirmiştir: Sorunları ortaya çıkaran güçleri ve etkileri görmemizi engellemesi (78). En sık düşülebilen hata ise araştırmaların ve değerlendirmelerin kimlik siyaseti ile sınırlı kalması olmuştur.

Anlatılan bu sebeplerden ötürü araştırmamız, hem yapısal ve sistemsal sorunları göz ardı etmeyen hem de kişilerin alanı değerli kıldığına inanılan kendi deneyim ve görüşlerini temel alan bir bakış açısıyla oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmanın katılımcıların dışı vurdukları eylemler üzerine odaklanan ve farklı insanların aynı olaya farklı öznel anlamlar yükleyebildikleri için farklı gerçeklerin ortaya çıkması potansiyeline sahip yapısı (102) önemsenmiştir.

Suçluluk alanının tercih edilmesi ise pek çok öznel sebebe bağlı şekilde gelişmiştir. Neuman (103)'ün da aktardığı üzere bir sosyal araştırmada konu seçilirken kişisel deneyim, kitle iletişim araçlarında temellenen bir merak, alandaki durum bilgisi, bir problemi çözme isteği, sosyal öncelikler, kişisel değerler ve günlük

hayat gibi pek çok etken göz önünde bulundurulur. Benim de bu alanı tercih etmemde pek çok faktör etkili olmuştur.

Öncelikle, daha lisans dönemindeyken izlediğim Çayan Demirel'in yönettiği '5 Nolu Cezaevi' belgeseli ve Türkiye'de 1980 darbesinin 'cezaevi işkencelerinin' bir çok insanın hayatında bıraktığı iz (bu kişilere bireysel tanıdıklarım da dahildir) beni derinden etkilemişti. Darbe sonrası askeri cezaevinde yaşananlar, ardından gerçekleşen 'Hayata Dönüş Operasyonları' hakkında pek çok şey okumuştum. İlerleyen zamanlar içerisinde de izlediğim bazı filmler (bu dönemde tekrardan izlediğim Tunç Başaran'ın yönettiği, bir kadın kapalı cezaevinde geçen 'Uçurtmayı Vurmasınlar' filmi, Stanford Hapishane Deneyi'nin işlendiği ve Paul Scheuring'in yönettiği 'Deney/The Experiment' filmi gibi) ve diziler (bir kadın hapishanesinde yaşananları konu alan 'Orange is the New Black' gibi) konumu kesinleştirmemde oldukça etkili olmuşlardı.

Konumu kesinleştirmemde asıl etkili olan olay uygulama sürecim olmuştur. Yüksek lisansa başladığım ve sosyal hizmetle tanıştığım sırada Türkiye'de suçluluk alanına dair sosyal hizmet çalışmasının ne kadar az olduğu dikkatimi çekmişti. Pek çok zor alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları hapishanelerde çalışmaktan özellikle kaçınıyorlardı. Bense o 'kapalı duvarlar'ın ardına girmek istiyordum ve bu sebepten yüksek lisans uygulamamı 2015 bahar döneminde Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda gerçekleştirdim. Suçluluk alanında sosyal hizmet, alana 'müracaatçı' odaklı yaklaştığı için büyük çoğunlukla mahpuslarla çalışmaktadır. İnfaz koruma memurları bu alanın gizli aktörleri olarak kalmaktadırlar. Uygulamam sırasında çocuk mahpuslarla bir grup çalışması yapıyordum ve bu sırada yaşadığım bir olay infaz koruma memurları ile çalışma düşüncemi kesinleştirmişti. Çocuk mahpuslar o günkü grup çalışmasına geldiklerinde çok sinirliyidiler çünkü bekleme sırasında infaz koruma memurlarıyla atışmışlardı. Bir çocuk mahpus durumu anlatmıştı: "Bana diyor ki [infaz koruma memuru hakkında konuşuyor] hakimler bize çok az ceza veriyorlarmış, o olsaymış ömür boyu hapis verirmiş. Sen kimsin ki ya, kimsin ki beni suçumla yargılıyorsun, beni annem bile suçumla yargılamıyor!". İşte bu aktarımdan sonra düşünmeye başladım ve kendime şunu sordum: Peki infaz koruma memurları suç ve suçlular hakkında ne düşünüyorlar? Herkesin aklına 'istismarcı' ve 'işkenceci' olarak kazınmış o 'gardiyan' aslında ne düşünüyor? İnfaz

koruma memurlarının o ‘içeriden bakışı’nın alana, kurumsal bakış açısını yansıtmaya açısından yararlı bilgiler sağlayabileceğini düşündüm ve bu alanda literatür taraması yapmaya başlayarak tezimin ilk adımlarını atmış oldum.

3.2. Araştırmada Karşılaşılan Bürokratik Sıkıntılar

Konu seçiminden sonra uygun ve rahat bir araştırma gerçekleştirebilmek için resmi izin alma süreci başlamıştır fakat bu süreçte pek çok bürokratik sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunlar, daha uygulama yapmadan bile araştırmanın öngörülerini doğrular şekilde gelişmiştir. Araştırma izin sürecinde karşılaşılan sorunların tez içinde aktarılması, bürokrasinin işleyişini görmek ve ceza infaz sisteminin sansürcü/ denetleyici yapısının boyutlarını gözler önüne sermek açısından büyük önem taşımaktadır.

Araştırma için ilk kez 2015 Eylül ayında ilgili yetkili kurumun bir alt kurumuna başvurulmuştur. Tarafımdan hazırlanan açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formu, genel müdürlüğün ilgili bürosuna araştırmayı gerçekleştirmek için gerekli izin dilekçesi ile birlikte sunulmuştur. Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Sincan T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’nda çalışan ceza infaz memurları ile görüşmeler gerçekleştirmek için ilgili kurumlara giriş izni istenmiştir. Bu başvuruya, kurum tarafından istenen bir düzeltme yazısı ile karşılık verilmiştir. Düzeltme yazısında görüşme formunda kullanılan açık uçlu soruların kapalı uçlu sorulara dönüştürülmesi talep edilmiştir. Danışmanımınla birlikte araştırmanın yöntemine olan bu müdahaleyi uygun bulmamıza rağmen araştırmanın sekteye uğramaması adına istenilen değişiklikler yapılmıştır. Bu süreçte ilgili büroya giderek araştırmanın içeriğinin izin alma konusunda bir sıkıntı yaratıp yaratmayacağı konusunda kurumdaki çalışanlardan teyit aldığımında çalışanlar içerikte bir sorun olmadığını, sadece soruların kapalı uçluya döndürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Değişiklikler yapılmış haliyle yeni başvuru tekrar ilgili alt kuruma, başka bir kurumun da aracı olmasıyla yapılmıştır. Bürokratik aşamalara bir yeni kurumun daha dahil olması, genel müdürlükteki çalışanlar tarafından ‘ sunulan hizmetin daha çabuk işlemesi’ gerekçesiyle açıklanmıştır (İzin sürecindeki gözlenmiştir ki bu bürokratik aşama, evrak işlerini çok daha fazla yavaşlatmıştır). İzin hakkındaki karara, yazıldığı tarihten bir ay gibi uzunca bir süre sonra kendi çabalarımla ulaştım ve araştırmanın

reddedildiği gördüm. Reddedilme gerekçesi şu şekilde aktarılmıştır: “Talebe konu araştırma içeriği ile ceza infaz kurumlarının yapısı ve işleyişi birlikte incelendiğinde, infaz koruma memurlarının özlük hakları, yönetime karşı bakış açısı, meslekleri ile ilgili düşünceleri ve mahkumların cezaevi şartlarının nasıl olduğuna ilişkin soruların iki ceza infaz kurumu örnekleme üzerinden yorumlanamayacağı ve kapsamlı bir sonuç veremeyeceği ile infaz ve koruma memurlarının mesleki gelişimlerine de katkı sağlamayacağı değerlendirilerek araştırma talebine izin verilmesi uygun görülmemiştir”. Daha önceden araştırmanın yöntemine müdahale edildiği gibi, yazıdaki ilk reddedilme gerekçesiyle araştırmanın örnekleme de müdahale edilmiştir. Danışmanın onay verdiği ve tez jürisinin araştırmanın bitiminde onaylayıp onaylamayacağına karar vereceği bu gibi konularda ilgili makamdaki tetkik hakiminin yargıda bulunması akademik özgürlüğe büyük bir müdahale teşkil etmektedir. İkinci reddedilme gerekçesi ise bir sosyal araştırmanın niteliğinin kavranmamış olduğunun göstergesidir, bu çalışmanın amaçlarının hiçbirisinde personelin mesleki gelişimlerine katkıda bulunması gibi bir ibare bulunmamaktadır.

Başka bir araştırma için ilgili kurumdan alınmış bir kabul yazısında ise şöyle denilmektedir: “... çalışma sonucunun iki örneği ile CD’sinin, çalışmayı gerçekleştirecek kişi tarafından [ilgili kuruma] gönderilmesi, çalışma sonucunun [ilgili kurumun] izni olmaksızın yayınlanmaması, basın yayın organlarıyla paylaşılmaması koşullarıyla uygun görülmüştür”. Bu uygulama Türkiye’de bazı kurumlarda son yıllarda uygulanmaya başlamıştır. Bilimsel araştırmalar için aynı şartı başka kurumlar da getirmektedir. Bu şart, araştırmalar üzerinde bir denetim kurma ve olası olumsuz eleştirilerin elemine edilme çabasının bir göstergesi olarak okunabilir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesi adına ilgili büroya gidip onayın alınabilmesi için kurum çalışanlarından görüş alınmıştır. Kurumda çalışan bir psikolog, görüşme formundaki birçok sorunun ‘sorun yaratabileceği’ gerekçesiyle üzerini çizerek yeni başvuru için ‘uygun’ öneriler getirmiştir. Araştırmanın örnekleme Türkiye’deki 4 şehir ve 6 ceza infaz kurumunu kapsayacak şekilde genişletilmiş ve sorular en az ‘sakıncalı’ olacak şekilde düzenlenerek tekrar başvurulmuştur. Bu başvuru da “Araştırmanın gerçekleştirileceği ceza infaz kurumlarının hassas yapısı, işleyişlerindeki özellikler ile çalışma talebinin içeriği ve önceki ret gerekçeleri

birlikte değerlendirilerek araştırmaya izin verilmesi uygun görülmemiştir” söylemiyle reddedilmiştir.

Bir sosyal çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için 6 ay bürokratik mücadele verilmiş ve sonunda araştırma için kabul alınamamıştır. Sosyal bilimler, çeşitli alanlarda yapılan çalışmalar arttıkça, bu çalışmalarda mevcut durumun bilimsel gerçeklikler çerçevesinde ortaya konulmasıyla ve bilimsel gerekçelerle geliştirilen eleştirilerin üretilmesiyle ilerleyebilecektir. Sosyal hizmet ise, en geniş araştırma alanlarını bizzat devlet kurumlarının oluşturduğu bir sosyal bilimdir. Türkiye’de bu çalışma ve benzeri çalışmalara resmi izinler verilmediği müddetçe gerek özelde sosyal hizmet alanı, gerekse genelde sosyal bilimler ‘yerinde saymaya’ devam edecektir.

Bir sosyal inceleme yapılmak istenen ceza infaz sistemi aslında bütün kurumlarıyla beraber büyük bir denetim alanı oluşturmaktadır. Denetim alanındaki meşruluğunu ise sahip olduğu iktidardan almaktadır. Foucault (60) cezaevini “iktidarın en aşırı boyutlarıyla çırılçıplak ortaya çıkabileceği” tek yer olarak tanımlamıştır. İktidarın burada kendisini gizlemediğini ve maskeleyemediğini söylemiştir. Goffman (27)’da ülkelerin *total kurumları* diye nitelendirdiği hapisane benzeri kapalı mekanlarda devlet iktidarının en çıplak haliyle ortada olduğunu belirtmiş, iktidarın en uç haline bu mekanlarda kriz anlarını bile beklemeden her an varılabileceğini söylemiştir. İktidar, kendi alanı içerisinde söz söyleme hakkını kendisinde görmektedir fakat Foucault (60) her zaman bu iktidara bir karşı çıkışın olasılığından bahsetmiştir.

“Her mücadele özel bir iktidar odağı etrafında gelişir. Ve eğer odakları belirtmek, onları ifşa etmek, onlardan açıkça söz etmek bir mücadele ise, bu henüz kimse bunun bilincinde olmadığından değil; bu konuda söz almanın kurumsal bilgi şebekesini zorlamanın, adlandırmanın, kimin ne yaptığını söylemenin, hedefi belirtmenin, iktidarın ilk olarak tersine dönüşü, iktidar karşıtı mücadeleler için ilk adım olmasındandır. Örneğin mahkumların veya hapisane doktorlarının söylemleri bir mücadeleyse, bu, günümüzde sadece yönetimin ve onun reformcu dalavere ortaklarının sahip olduğu hapisaneden söz etme iktidarına en azından bir anlığına onlar el koydukları içindir.”

Belki de araştırmalara izin verilmemesinin nedenlerini, araştırmaların iktidar odakları tarafından Foucault’nun bahsettiği mücadele şekilleri olarak algılanmasında aramak gerekmektedir. Bu denetimci/sansürcü uygulamalar tabii ki sadece Türkiye

için geçerli değildir. Agtaş (32)'ın aktardığına göre günümüzdeki “cezaî kompleks kendine yönelik eleştirilere açık hale gelmek şöyle dursun, daha fazla kendi üzerine kapanan, kendi ilkelerini ve ölçütlerini salt kendi işleyişinden türeten, toplumsal beklentiler karşısında çok daha az taahhütte bulunan bir biçim kazanmıştır”. Kurumsal yapının bu tutumu her ne kadar öngörülebilir olsa da, sosyal bilimlerin ilerlemesi adına kabul edilebilir olarak ele alınmamalıdır.

Burada sadece bu tez çalışması üzerine tartışılan izin konusu aslında çok daha geniş ele alınabilir. CİSST'den Zafer Kır aç (104) üniversiteler ve STK'ların ceza infaz sistemi içerisinde yeterince yer almaması durumunu eleştirirken, hapishane idareleri ve Adalet Bakanlığı'nın ‘işimize karışmasalar iyi olur’ mantığının resmi ilişkileri zayıflattığını belirtmiştir. Ceza infaz sistemine dair geliştirilebilecek birçok proje ve politika, STK ve üniversitelerin bütün aşamalarındaki dahiliyeti sağlanmadan eksik kalacaktır. Kır aç (104), çalışmalara izin verilmemesinin “hem çalışanların, hem mahpusların ruhlarında ve bedenlerinde derin yaralar açtığı, yeni düşmanlıklar için zeminler oluşturduğu” görüşündedir.

3.3. Evrenin Tanımlanması/Örneklem Seçimi

Yaşanılan bürokratik zorlukların ardından –bu durum her ne kadar oldukça moral bozucu olup araştırmayı geri çekmeye teşvik etse de- araştırmaya devam etmeye karar verilmiştir ve bu bağlamda en büyük problem görüşülenlere ulaşmak olmuştur.

Mevcut şartlar altında araştırmanın evreni şu şekilde belirlenmiştir: Türkiye’de büyük şehirlerde yaşayan ve buralarda görev yapan infaz koruma memurlarıdır. Bahsedilen büyük şehirler Ankara, İstanbul ve Bursa’dır. Bu şehirlerin belirlenmesi tamamen örneklem seçiminde etken olan öznel faktörlerdir.

Araştırmanın pozisyonu, amaçsal örneklemin kullanımına uygun düşmektedir. Bu örneklem, seçilen durumlar bağlamında toplumsal olayları ve olguları anlamaya ve bunlar arasındaki ilişkileri keşfetmeye ve açıklamaya olanak vermektedir (102). Hedef örnekleme ulaşmak için amaçsal örneklemin ‘kartopu’ yöntemi tercih edilmiştir. Bu örneklem kapsamında temel kişilere ulaşılmış, ardından temel kişilerin de başkalarına ulaşımı sağlamaları ile katılımcıların belirlenmesi

tamamlanmıştır (105). Belirlenen örnekleme ulaşmak için telefon ve sosyal medya gibi pek çok araç vasıtasıyla temel kişilerle iletişime geçilmiştir. İnfaz koruma memuru tanıdığı olan ve büyük şehirlerdeki adliyelerde çalışan kişilerle temas sağlanmıştır. Bu kişilerin başka infaz koruma memuru da bulması ile görüşmeler gerçekleştirilebilmiştir. Görüşmeler 20.02.2016-01.04.2016 tarihleri arasında Ankara, İstanbul ve Bursa'da yapılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmış ve gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ile istenilen bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında betimsel analiz kullanılmıştır. Görüşmelerin süresi, görüşme mekanının uygunluğuna ve görüşülenlerin konuşmaya istekli olup olmamasına göre 40 dakika ile 90 dakika arasında değişmiştir.

Araştırma kapsamında aslında ilk önce CİPDER'e gidilmiştir. İnfaz koruma memurlarının tek meslek örgütü olan bu dernekten bir randevu istenmiştir. Derneğin görüşme yapmayı kabul edecek infaz koruma memuru bulma noktasında yardımcı olması umulmuştur fakat dernek resmi izin olmadan görüşülen bulamayacağını belirtmiştir fakat bu sırada dernekte olan bir infaz koruma memuru ve kendisi de eski infaz koruma memuru olan dernek görevlisi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu memurların görüşlerine de tez içinde yer verilmiştir.

Literatür taraması yaparken Türkiye'deki hapisane araştırmalarında en çok karşılaşılan isim CİSST olmuştur. CİSST, Türkiye'de suçluluk alanında çalışan sayılı STK'lardan biridir. Hapishane alanında çalışmalarını yürüten CİSST özellikle sesi kamuoyunda yeterince duyulmayan kadın, yaşlı, LGBTİ, çocuk, genç ve engelli mahpusların sesi olmaya çalışmaktadır. Bir amacı da hapishanelerin şeffaflaştırılması ve sivil toplumla bağlarının güçlendirilmesi olan STK ile görüşmek önemli görülmüştür. Türkiye'de ceza infaz sisteminin işleyişini bilen ve bunun eleştirisini yapabilecek, alana dair politika üretebilen bir STK'nın bu alandaki görüşlerini almak araştırmaya katkı sağlamıştır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki çalışma için resmi izin alınması, hem örneklem seçiminde belli özelliklere göre katılımcıların belirlenmesi hem de araştırmacı olarak benim rahat ve uygun bir ortamda görüşmeleri gerçekleştirmem noktasında önemliydi. Resmi izin alınsaydı hapishaneye giriş sağlanabilecek,

görüşülenlerle kendi iş ortamlarında görüşülebilecek, uygun görüşme ortamları eşliğinde görüşülenler resmi izinli olarak oraya geldiğimi bildikleri için benimle daha rahatça konuşabileceklerdi.

Resmi izin alınamamasına rağmen farklı özelliklere sahip (örneğin yaş grubu, iş deneyimi, çalışılan kurumun özelliği, ekonomik gelir düzeyi vb.) görüşülenlere ulaşılabilmıştır fakat gerçekleştirilmek istenen kadın-erkek sayısındaki eşitlik sağlanamamıştır. Kadın infaz koruma memurları sayıca Türkiye genelinde de azdır ve araştırma kapsamında sadece 3 kadına ulaşılabilmıştır. Bir diğer eksiklik diye aktarılabilecek nokta ise görüşme ortamıdır. Bazı görüşülenlerle çalıştıkları yer ve iş saatleri dışında, yalnız görüşülmüştür ve ortam derinlemesine görüşme için oldukça uygundur. Fakat bazı görüşülenlerle adliyede, onların çalışma saatleri içinde ve etrafta birçok kişi varken görüşmek zorunda kalınmıştır. Bu görüşülenlerle konuşurken bazı noktalar istenildiği kadar derinleştirilememiş, bazı sorular ise o sırada çalıştıkları için bölünmüş ve bu sorulara yanıt alınamamıştır.

Görüşülenlerin bazıları fiilen çalışan memurlar oldukları için 'aslında demeç vermemeleri gerektiğini' söylemişlerdir fakat görüşmeyi yine de kabul etmişlerdir. Bu memuriyet kaygısından dolayı hiçbir görüşülenle ses kaydı yapılamamış, bu durum not alma noktasında bana zorluk çıkartmıştır. Bazı görüşülenler işleyiş hakkında konuşurken söyledikleri bazı şeyleri yazmamamı istemişler, konuşurken sıkıntı çekmişlerdir.

Belirtilmek istenen bir diğer nokta da araştırmacı olarak katılımcı rolümün bu süreçte sadece görüşme yaptığım zamanla kısıtlı kalmış olmasıdır. Bu noktada görüşülenlerin söyledikleri şeyler ve gerçekleştirdikleri eylemlerin kesişip kesişmediği tam olarak bilinemeyecektir. İnsanlarla gerçekleştirilen araştırmalarda bu bilinemezlik her çalışmada vardır fakat katılımcının araştırma içinde daha uzun süre yer aldığı çalışmalarda bu dezavantaj ortadan kalkabilmektedir. Yine de yüz yüze görüşme yapmak kişilerin tepkilerini gözlemleyebilme ve gerekirse soruları farklı şekillerde sorarak istenilen cevaba ulaşabilme avantajı sağlamaktadır. Böylece, eğer araştırmacı ve katılımcı arasında belli bir güven bağı sağlanmışsa, verilerin bir bilimsel araştırma için uygunluğu sağlanmış olur. Bu araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde de temel bir samimiyet sağlandığı ve görüşmelerin istenilen şekilde ilerlediği söylenebilir.

4. BULGULAR

Bulguların aktarımına başlamadan önce görüşülenlerin adları konusunda kısa bir açıklama yapmak gerekmektedir. Görüşmelere başlamadan önce bütün katılımcılara araştırmanın içerisinde adları ve çalıştıkları kurumların hiç bir şekilde geçmeyeceği aktarılmıştır. Görüşülenler ‘memuriyet’ durumlarından ötürü bu konuda hassas davranmışlardır ve görüşmeler boyunca onların bu hassasiyetlerine saygı gösterilmiş ve ona göre notlar alınmıştır. Teker teker görüşülenlerin çalıştıkları kurum belirtilmemiş, hepsinin Ankara, İstanbul ve Bursa’daki açık ve kapalı hapishanelerden birinde çalıştıkları bilgisi verilmiştir.

Görüşülenlerin adları saklı tutulmuş, araştırma içerisinde kendilerine tarafımdan verilen kod adlar kullanılmıştır. Bazı sosyal çalışmalarda katılımcıların sayılarla kodlandığı görülmektedir, bu tutumun kişilerin öznelliklerini yok ettiği düşünüldüğü için rakamla kodlama tercih edilmemiştir.

Görüşmenin bütün soruları sorulamamış olsa da, İstanbul’daki bir adliyede 4 infaz koruma memuru ile topluca bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşme ile birlikte, yöntem kısmında belirtildiği gibi CİPDER’den 2 kişiyle de infaz sistemi üzerine konuşulmuş veriler ve CİSST başkanı ile yapılan görüşmenin verileri de konuyla ilgili olan yerlerde aktarılacaktır.

4.1. Sosyo-demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Görüşülenlerin önemli görülen bazı sosyo-demografik özellikleri Tablo 4.1.’de verilmiştir. Bütün görüşülenler evlidir. Yaşı ileri olan görüşülenlerin eğitim durumları lise mezunu olabilmektedir fakat genç olanlar en az önlisans mezunudur. Görüşülenlerin aylık gelir düzeylerinde kadınların erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkek görüşülenlerin yalnız birinin eşi çalışmaktadır, aylık gelirleri 3.000 TL’den fazla olanların ise kira geliri gibi ek gelirleri vardır. Kadın görüşülenlerin ikisi daha önce muhasebecilik, sekreterlik gibi işlerde çalışmıştır. Erkek görüşülenlerden ise bazılarının daha önce dükkan sahibi olduğu, mobilyacılık gibi sektörlerde çalıştığı öğrenilmiştir.

Tablo 4.1 : Görüşülenlerin sosyo-demografik özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Çocuk Sahibi Olma Durumu /Varsa Sayısı	Eğitim Durumu	Ailenin Aylık Ekonomik Gelir Düzeyi	Çalıştıkları Kurum/ Çalışma Süreleri
Esra	Kadın	45	2	Yüksek lisans okuyor	8.500 TL	11 yıl Kapalı 5 yıl Çocuk İslahevi 3 yıl Açık
Meral	Kadın	35	2	Lisans mez.	7.000 TL	3,5 yıl Kapalı 1,5 yıl Açık
Pınar	Kadın	34	3	Önlisans mez.	5.000 TL	10 yıl Kapalı 1 yıl Açık
Ahmet	Erkek	47	3	Lise mez.	3.000 TL	13 yıl Kapalı 3 yıl Açık
Ali	Erkek	49	3	Lise mez.	2.800 TL	6 yıl Kapalı 12 yıl Açık
Hakan	Erkek	52	2	Lise mez.	5.000 TL	14 yıl Açık
Ferit	Erkek	55	3	Lise mez.	4.500 TL	26 yıl Kapalı
Hasan	Erkek	29	1	Lisans mez.	2.600 TL	5 yıl Açık
Serkan	Erkek	32	1	Lisans mez.	2.600 TL	5 yıl Açık
Can	Erkek	35	Yok	Yüksek lisans mez.	2.600 TL	5 yıl Açık
Mehmet	Erkek	31	1	Önlisans mez.	5.500 TL	2.5 yıl Kapalı 1.5 yıl Açık
İsmail	Erkek	48	3	Lisans terk	6.000 TL	10 yıl Kapalı 11 yıl Açık

Meslekte kaç yıl çalıştıkları bilgisini vermek infaz koruma memurlarının yıpranmışlıklarını ve hapishaneye dair fikirlerini etkilediği için önemli görülmüştür. Çalıştıkları kurumun açık ya da kapalı hapishane olması görüşlerini etkilemektedir. Açık hapishanenin şartları daha rahat olduğu için neredeyse bütün görüşülenler açık hapishanede çalışmak istediklerini söylemişlerdir. Sadece bir görüşülen açık hapishanede çalışmak istemediğini belirtmiştir.

Ben çalışmam açıkta. Beni oraya görevlendirdiler, beğenmezsen gelirsin dediler. Daha ikinci gün geri geldim. Açıkta kimin ne olduğu

belli değil, orada buradaki gibi düzen yok. Bizim cezaevi oturmuş.(Ferit)

Genellikle önce kapalı hapisanede çalışılıp sonra açık hapishaneye geçilmektedir. Bazı infaz koruma memurları ise atandıkları yere bağlı olarak sadece açık hapisanede çalışmışlardır.

4.2. Meslek Algısına İlişkin Bulgular

Görüşülenlere infaz koruma memurluğunu isteyerek ve severek seçip seçmedikleri sorulduğunda çoğunlukla işe istemeyerek girdiklerini söylemişlerdir. Mesleği seçme nedeni olarak çoğu görüşülen ‘memur olabilmeyi’ göstermişler, bunu da zorunluluk olarak addetmişlerdir. Bir diğer sebep olarak da ‘başka iş bulamamak’ gösterilmiştir. Terfi etmek ya da başka yere geçiş yapmak için basamak olarak görmek gibi sebepler de gösterilmiştir. Bazı görüşülenlerin aktardığına göre tam olarak ne görevde çalışacaklarını bile bilmeden işe başlamışlardır.

Gazete ilanında gördüm, sınava girdim. Ceza infaz koruma ne, tam bilmiyordum. Atanınca öğrendim ki gardiyan olmuşum! (İsmail)

Asla tercih etmeyeceğim bir şeydi. Memur sınavına girdim, gardiyan ihtiyaç varmış, ona atadılar. (Esra)

Ben lisans fizik mezunuyum. Uzun süre öğretmenlikten atama bekledim, olmadı. Evlenmiştim de, mecbur bir işe girecektim, ben de bu göreve başvurdum. (Hasan)

Sadece 3 kişi işe isteyerek girdiklerini belirtmişlerdir.

İsteyerek girdim, tamamen meraktan. Maliyeyi kazandım gitmedim, buranın para da fazlaydı. (Hakan)

Önceden özel sektörde çalıştım. Bu işe girince maaşım bile düştü ama isteyerek girdim. 96 KPSS puanım vardı. Bu işin farklı bir statüsü olduğunu biliyordum, insanla çalışmayı seviyordum. Kamu bakımından kendini yetiştirmeye yönelik bir yer olarak gördüm.

Etrafımda çok fazla hükümlü vardı, anlattıkları olumsuz değildi. Toplumla kazandırmayı olumlu görüyorum. (Serkan)

İyi ki infaz memuru olmuşum, memnunum. Ben şunu gördüm cezaevinde, eşini öldürmüştü bir kadın, cezaevinde şimdi, değmez. Dışarı çıkamıyor, özgürlüğü kısıtlı. Sinirlenip falan bir şeyler yapmaya değmez yani. Kendileri de farkında, keşke yapmasaydık diyorlar, onlar da pişman, hepsi pişman. Bir anlık öfkeyle. Ben terörde bile pişman olanını gördüm, ailemi göremeyeceğimi bilsem hayatta yapmazdım dedi. Dağdan inmiş, kanmış bir şeylere. Her gün aynı yemek, bir çayı demlemeden içmek, bir tost yiyememek, insanın canı çekiyor ama kısıtlama var. Çok küçük şeyler gibi gözüküyor söyleyince ama değiller bence. Bir gökyüzü görmeden yaşıyor, hastaneye gidince iyi oluyor diyorlar, görüyor etrafı. Ama hastaneye de anında gidemiyorlar, askeri bekliyorlar, bürokrasi. Değmeyeceğini anladım. (Pınar)

CİSST Başkanı Zafer Bey de infaz koruma memurlarının durumunu şöyle değerlendirmiştir:

Bir çıkmazdalar. Bizim elimizdeki profil ne ki bir de onlardan uluslararası insan haklarına uygun davranışlar bekliyoruz. Bizim mahpus profilimiz de Avrupa'daki mahpusa göre çok daha tehlikeli, eğitim seviyesi çok daha düşük. Bizimkiler kendilerine de çok zarar veriyorlar, kanla-bedenle ilişkileri normal değil. Bu mahpus profilinin karşısına zorla çalışan gardiyanları koyunca olmuyor işte. (CİSST Başkanı)

4.2.1. Öncesi ve Sonrası: “İçerisi Farklı Bir Gezegen”

Görüşülenlerin işe başlamadan önce ve işe başladıktan sonra meslekleri ve hapisane hakkında ne düşündükleri sorulmuş, böylece çalışmaya başlayınca algılarının değişip değişmediği görülmeye çalışılmıştır. Çoğunluk çalışmaya başlamadan önce hapisaneler hakkında hiçbir fikrinin olmadığını, toplumun

olumsuz bakışını taşıdıklarını fakat çalışmaya başladıktan sonra alışıklarını aktarmıştır.

İnsanlara çok değişik bir meslek olarak geliyor. Dışarıdan bakınca çok soğuk, parmaklıklar arkasında. Model çok soğuk, sert geldi. Çalışma şartları çok ağır, hükümlüye çok destek olunuyor. Dışarıdan da soğuk, içeriden de yani. İçerisi farklı bir gezegen. (Esra)

Gardiyanın olumsuz bir algısı vardı, kötü gözle bakıyorlardı. Mesleği tanımıyor insanlar, kötü algılıyorlar. Rüşvet alma falan duyulurdu. Şimdi mahkumda hiç para yok, sistemde dönüyor para. Sigara falan aldırırlardı. Şimdi kişiye bir şey veremiyor. (Ferit)

Mesleklerinin toplumsal imajının hep çok kötü olduğundan şikayetçi olmuşlar, özellikle medyanın olumsuz yansımalarını eleştirmişlerdir.

Açıkkası çok da sevmiyoruz ama. Dışarıda da seilmeyen bir meslek, vatandaş da sevmiyor. Dizilerde falan baya kötülüyorlar bizi. (Hasan)

Dizilerde falan çok kötü gösteriliyor bizim meslek. Mesela ben burdaki ... abi gibi gardiyanı gösterdiklerini hiç görmedim, çok iyi insandır o. Oradakiler hep rüşvet yiyen, şiddet uygulayan tipler oluyor. Çok zoruna gidiyor insanın. (Toplu görüşme)

İşe başlamadan önce korkardım cezaevinden, yalan yok. İlk işe başladığım gün çok korkmuştum, kaçtım hatta (gülüyor). Sonra alıştık. Herkes bizi döven, eziyet eden insan olarak görüyor, diziler filmler falan, ben de öyleydim. Rüşvetçi falan. Şimdi öyle düşünmüyorum tabi. Dövme hiç yok, zaten her yerde kamera var. (Pınar)

Kimi görüşülenler işe başlamadan önce hapishanelerin ıslah edici yerler olduğunu düşündüklerini söylemişler fakat sistemin işleyişini eleştirmişlerdir.

İşe başlamadan önce hiçbir şey bilmiyordum. Direkt maaşlara baktım. Sistem ıslah etmeye yönelik ama çoğunluk farklı yerlere sürükleniyor. Kapalıda yönetim, insan hakları gibi şeylerden dolayı çekiniyor. Baskı

var diyebilirim. Psikolojik olarak olumsuz bakma sebeplerim de çok cezaevine, yaptığım işin karşılığını almıyorum bir kere. (Mehmet)

İşe başlamadan önce cezaevlerini gelişime açık nokta olarak görüyordum. Girince Adalet Bakanlığı'na bağlı olduğu için savcı-hakim eline kaldığını gördüm. Cezaevinin açık-kapalı olduğunu bilmeyen savcı var. Avukat vardı, o da bilmiyor. Normalde 1 hafta gözetimde kalır, ıslah edilebilir mi bakılır, onu bile bilmiyor. (Serkan)

Cezaevleri hakkında gelmeden önce ıslah olanağı yüksek görüyordum. Tamamen değişti sonra, binde bir ıslah oluyor. İlla faydalı oluyor, ama tekrar geliyor. Suçtan uzak duramıyor. (Ahmet)

4.2.2. Yakın Çevrenin ve Kendilerinin ‘Suçlu’yu Algılayışı

Suç işlemiş kişiler hakkında yakın çevrelerinin ve kendilerinin neler düşündüğü görüşülenlere sorulmuş, genellikle çevrelerinin suçlulara olumsuz baktıklarını fakat bu durumun onları çok etkilemediğini söylemişlerdir. Bu olumsuz bakışın nedeni ‘suçluların’ infaz koruma memurlarına fiziksel zarar vermesinden duyulan korkudur.

Onlarda korku var tabii, daha tedirginler. Biz içinde olduğumuz için normal karşılıyoruz, tamamen aştık. Benim başımdan rehin alınma falan geçti. Rahşan affi dönemiymi, bir gruba çıkmayınca isyan ettiler, beni rehin aldılar, aynı gün bıraktılar ama. Ben suçlular arasında kader mahkumları da var diyorum ama dışarı çıkınca geri gelenleri de anlamıyorum. (Ali)

Çevremiz negatiftir suçlular hakkında. Biz onları aydınlatmaya, doğruları söylemeye çalışıyoruz, bakış açılarını düzeltmeye. Peşin hükümlü oluyorlar. Ben suç işlemiştir, hukuk cezasını vermiş diye bakıyorum, insan olarak bakıyoruz, suçlamıyoruz. (İsmail)

Bir görüşülen yakın çevresinin de toplumun geneli gibi düşündüğünü, suçlulardan korktuğunu belirtmiştir.

Onlar için topluma kazandırma diye bir düşünce yok. Bu insanlar sürekli orada olsunlar, orada tutulsunlar istiyorlar, görülmesinler. Çıkmasınlar, çıkınca sorun görüyorlar. İşin içine girince suçluları kazandırılması gereken insanlar olarak görüyorsun. Zorla suç işletilenler var mesela, çok küçük bir sebepten dolayı içeri girenler var. Cahillikle alakalı en çok. Bazen cezaevleri de üstüne katıyor. Aynı tür suçları aynı koğuşa koyuyorlar, çıkınca ortak çalışalım diyorlar. Suçun üstüne katıyor. (Hasan)

Bir görüşülen ise çevrenin suçluya bakışının eskisi kadar kötü olmadığını düşünmektedir.

Suçlulara yakın çevrem öyle çok kötü bakmıyor artık. Eski görüşler, tabular yok şimdi. Biz suça ne olursa olsun aynı gözle bakıyoruz. Islah etmek görevimiz, topluma kazandırmak. Biz hepsini aynı gözle görürüz. Bizim için bir şey değişmiyor. Çağ değişti şimdi, insanlar da değişti. (Ferit)

4.3. Eğitimler ve İş Yaşamına İlişkin Bulgular

Bu bölümde görüşülenlere hizmet öncesi ve hizmet sonrası eğitim alıp almadıkları, uygulama/ staj yapıp yapmadıkları, aldıkları eğitimlerin yeterliliği hakkındaki görüşleri ve iş hayatlarına dair sorular sorulmuştur. Görüşülenlerin çalışma şartlarını nasıl değerlendirdikleri ve alınan eğitimleri gerekli/yararlı bulup bulmadıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Verilen eğitimlerin içeriği öğrenilmeye çalışılmış, hangi konulara ağırlık verildiği sorulmuştur.

4.3.1. Alınan Eğitimler ve Staj: “Direkt Anahtarları Elimize Tutuşturdular”

Görüşülen 12 kişi arasından sadece 1 kişi hizmet öncesi eğitim almış ve staj yapmıştır. Staj zorunluluğu yaklaşık 3 senedir aktif bir şekilde uygulanmaktadır ve aday memurlar bu uygulamaya tabi tutulmaktadır. Staj ve hizmet öncesi eğitim almamış görüşülenlerin hepsi ayrı sürelerde hizmet içi eğitim almışlardır. Uzun süre

önce mesleğe başlayanlar genellikle 7 günlük bir hizmet içi eğitim almışlar, daha ilk günden mahpuslarla birebir iletişime geçip çalışmaya başlamışlardır.

Eğitimler daha çok olmalı. Katılmayanlar çok fazla. İdareyle iletişim için de gerekli eğitim. Direkt anahtarları elimize tutuşturdular bizim. Terörle, adliyle nasıl çalışılır bilmeden daldık. O zaman hükümlüye nasıl faydamız olacak? (Esra)

Beni açıktan atadılar. Tabi çok zordu, hiçbir şey bilmiyorsun. Başta zorluk çektik, şimdi sistem daha rahat, staj yapıyorlar, kurumu tanyolarlar, işleyişi öğreniyorlar. Ne yapacaklarını biliyorlar. Biz başladık, elde bir sürü anahtar, tanımadığın bir sürü mahkum. Şimdikiler bizden avantajlılar. (Ferit)

İlk işe başladığımızda terör vardı, kapılara vururlardı, saldırırlardı, bizi oraya almazlardı, geri tutarlardı, siz uzaktan bakın derlerdi. Tek başına gitmezdik hiç. Staj olmadı ama böyle yaptılar. (Pınar)

Hizmet süresi içinde kurum içinde seminer tarzı eğitimler de gerçekleşmiştir. Görüşülenlerin çoğu Kahramanmaraş, Denizli, Erzurum, İstanbul ve Ankara'da bulunan eğitim merkezlerine gidip yaklaşık 1 ay eğitim almışlardır fakat bu eğitimlerin gerçekleşmesi mesleğin başında olduğu gibi çalışmaya başladıktan uzun süre sonra da olabilmektedir. Herhangi bir standart eğitim verilmemiştir.

Verilen eğitimlerin içerikleri öğrenildiğinde bu konuda da herhangi bir standart olmadığı görülmüştür. Şu anda görülmesi zorunlu konuların hepsinin olduğu eğitimlere hiçbir infaz koruma memuru katılmamıştır. Birçok görüşülen hangi alanda çalışacaklarsa o konuda eğitim aldıklarını belirtmiştir (Örneğin çay ocağında görev yapan memurlar hijyen eğitimi almış, bilgisayar kullanacak olanlara bakanlığın kullandığı UYAP sistemi öğretilmiştir). En çok dilekçe yazma gibi bürokratik prosedürler öğrenilmiştir. Uyuşturucu madde tanıtımı ve belirtileri, mahpus ve insan hakları, orantılı güç kullanımı, mahpus zihinsel ve fiziksel sağlığı gibi tarafımızca önemli görülen konular üzerinde durulup durulmadığı özellikle sorulmuş, çok az görüşülen bu konulara önem verildiğini söylemiştir.

Kuramsal eğitim almıyorsun, çok üstünkörü (Serkan).

Her şeyi hizmet içinde öğrendik, bizim için kötü oldu. (Can)

Direkt işe başladım ben, bu durum ihtiyaca göre belirleniyor, eksik varsa hemen alıyorlar. Hızlandırılmış eğitim veriyorlar. (Hasan)

Alıyorsun teorik eğitim, pratikte hiçbir etkisi yok. Eğitimler düzenlenirken bizim, deneyimlilerin fikri sorulmalı. Bizim görüşümüz hiç alınmıyor. Örneğin bölgesel değişimler önemli, bunlar uygulamalara yansımali. Amerika'da nasıl ayrı bölgeler var, ayrı yasaları var. Mesela buranın suç kültürüyle İstanbul'unki farklı. Burda [Sinop] ilk zamanlar çok hırsızlık vardı, suça bakış açımız değişti şimdi. Cinayet var şimdi. (CİPDER görüşme)

Uyuşturucu madde hakkında yaşları birbirine yakın iki görüşülen (İsmail ve Esra) narkotikte çalışan kişilerin gelip bizzat eğitim verdiklerini, hatta Esra Hanım eğitimde uyuşturucu maddeleri ellerine verip onlara tattırdıklarını aktarmıştır. Görüşülenlerin sadece biri daha önce ıslah evinde çalışmıştır ve çocuk mahpuslara ya da çocuklar hakkında hiçbir ekstra eğitim almadığını belirtmiştir.

6 ay staj yapıp hizmet öncesi eğitim alan tek görüşülen, aldıkları eğitimi yeterli bulmuştur.

6 ay eğitimdeydik, stajda. Staj yeterli bence. Kaliteli de, hakimlerden alıyorsun. Eğitimde en çok cezaevi güvenliği, meslek ile ilgili meseleler üzerinde durdular. Orantılı güç kullanımı falan, seminer oluyordu. Lisanslı hocalar veriyordu. Kurum içinde de eğiticiler vardı. Eğitim içerikleri yeterli. Sizi zorlayacak kadar aldık, bunalttı hatta bazen. Başsavcı zorlu biriydi. (Mehmet)

Diğer görüşülenlerin hepsi eğitimlerin yetersiz olduğu, daha fazla ve zorunlu olması gerektiği, stajın ise kesinlikle zorunlu olması konusunda hemfikirdir.

4.3.2. Çalışma Şartları ve Özlük Hakları: “Güneşi Görünce Kör Tavuk Gibi Oluyorsun, Gözün Kamaşıyor”

Görüşülenlerin hepsinin aynı yanıt verdiği bir diğer konu da çalışma şartlarının zorluğudur. İşlerini genellikle ‘çok stresli’ ve ‘yıpratıcı’ olarak tanımlamışlardır.

İçerideki hükümlüye siz de yarı hükümlüsünüz. 30 sene kapalıda çalışıyor adam, o da mahkum gibi. Bizim halimizle Ceza ve Tevkifevleri biraz ilgileniyor ama devlet infaz memurlarıyla hiç ilgilenmiyor. (Mehmet)

Fiziksel, psikolojik olarak çok yıpratıcı iş. Burada her şey mahkuma yöneliktir, personelin psikolojisine dair bir şey yok. İnsan türü çok fazla, psikolojiler çok değişik, bizi de etkiliyor. 20 sene çalışınca bir daha çalışılmamalı bence, 40 sene çalışmış gibi oluyor. Hele eski tip kapalıda çok kötüydü, oturacak plastik sandalyen bile yoktu. (Esra)

Yüksek güvenlikliler çok sıkıntı. Güneşi görünce kör tavuk gibi oluyorsun (gülüyor), gözün kamaşıyor . (İsmail)

En büyük sorun olarak nöbete kalmak görülmektedir. Çoğunlukla vardiya sistemiyle çalışan infaz koruma memurları çalıştıkları birime göre nöbete kalmaktadırlar. Birimine göre nöbetler 12 saat çalışma-1 gün izin, ardından 24 saat çalışma-2 gün izin şeklinde gerçekleşebilmekte, bu durum oldukça yorucu olabilmektedir. Ayrıca nöbet sisteminde resmi tatillerde de çalışılabilmektedir. Bir görüşülen bu durumu “Eller bayram yapıyor, biz çalışıyoruz” (Ferit) şeklinde ifade etmektedir.

Kapalı hapisanelerin daha stresli olduğu noktasında bir ortak fikir vardır fakat açık hapisaneler de nöbet az olmasına rağmen ‘yorucu’ olarak tanımlanmaktadır.

İnsanla uğraşan her meslek gibi bizimki de stresli. Bizim açık daha yorucu, kazandırmaya çalıştığın için kişiyi yoruluyorsun. Kazanma, başarı elde edilirse daha zevklidir. İnsanları geliştirmeye yönelik

olduğu için zor. Kapalıda da gündüz görmeden yaşayan arkadaşlar var. (Serkan)

Mesleğin özlük haklarına dair sorularda ‘olmayan özlük hakları’ şeklinde bir tanım kullanmışlardır. Rütbeli asker ve polisler yıpranma payı almaktadırlar fakat ‘üniformalı’ bir meslek olan infaz koruma memurluğunda bu hak yoktur.

Polisle kıyaslayınca bizim işimiz daha zorlu. O suçluyu yakalayınca hemen cezaevine atıp kurtulmaya çalışıyor, biz o adamla 20 sene uğraşıyoruz. (Hakan)

Yıpranma payı hakkının devlet nezdinde yıllardır tartışıldığı, fakat hala bu hakkın tanınmadığı belirtilmiştir. Sadece bir görüşülen bu hakkın tanınma ihtimali olduğunu düşünmektedir.

Çok vaatler verildi, hiç tutulmadı. Bakanlık, genel müdürlük, hep dedi, çalışma saatlerimiz falan da düzenlenmedi hiç, yıpranma payı verilmiyor. Bakalım, bu hükümet verecekmiş şimdi, bekliyoruz. (Ferit)

Bir görüşülen yıpranmayı şu şekilde açıklamıştır:

Kötü tabi. Yıpranmayı vermiyorlar, bizi yeteri kadar yıpranmış görmüyorlar. Bunlar da onların tercihi. İlk koğuşa giderken tedirgin gidiyorsun, kettleda sıcak su var, bi kere üstüme attı-gelmedi ama. Bi kere jiletle kovaladı beni. Bunlar hep tedirginlik, bunlar hep yıpranmadır. İlla başıma bir şey mi gelmesi lazım, fiziksel -ki o da oluyor-, koğuşu açmak bile tedirginlik. Çalışma saatleri çok uzun. Mesai vermiyorlar. Şimdi izin veriyorlar, ben belki parayı tercih edeceğim, ama yok, izin var. (Pınar)

Yıpranma payının yanında çalışma saatlerinin azaltılması ve emekli olunca silah taşıma hakkı gibi talepler de dile getirilmiştir. Meslekten kaynaklı hiç psikolojik ya da fiziksel bir rahatsızlık yaşayıp da doktora gidilip gidilmediği sorulduğunda görüşülenlerin yarısı meslek hayatlarının belli bir döneminde depresyon tedavisi gördüklerini, sakinleştirici ve antidepresan ilaç kullandıklarını söylemişlerdir. Bir görüşülen ‘çocuklara yanlış bir şey yapmamak için’ psikoloğa gittiğini belirtmiştir. Çoğunlukla mesleğe başlanan ilk yıllarda psikoloğa gidilmiş, sonra bırakılmıştır.

Bizim baş sorunumuz stres. Bel fıtığından, depresyondan doktora gittim ben. Strese dayalı kalp, tansiyon, şeker çok vardır bizde. Emekli olmak için yaş zorunluluğu verdiler, moralman çöktük. Emekli yapmıyorlar, çalışıyoruz. (Ahmet)

İşte yaşadıkları bu sorunları eve taşıyıp taşımadıkları sorulduğunda görüşülenler, bunu genellikle yapmak istemediklerini ama ellerinde olmadan ara sıra aile yaşantılarına yansıtıklarını aktarmışlardır.

Bazen siniri eve taşıyım tabi ne kadar çabalarsan çabala beynine yerleşir. İnsan atamıyor beyninden. Eve getirmemeye çalışırım. Kapıdan çıkınca benim işim bitiyor diye bakıyorum. (Ferit)

Hiçbir can güvenliğimiz yok. Ekonomik sıkıntı oluyor. Çocuklar okuyunca maddi manevi sıkıntı oluyor. Psikolojin bozuluyor, karşıya da geçiyor bu, çocuğa da eşe de. Buradaki stres eve de taşınıyor, evi otel gibi kullanıyorum. (Ahmet).

Genellikle görüşülenler ‘saat 5’ten sonrasını’ düşünmek istemediklerini belirtmişlerdir. İşte karşılaştığı stresi eve taşımamayı başardığını söyleyen görüşülenler böylesini daha uygun bulduklarını belirtmişlerdir.

İşteki sorunu eve taşımak saçma geliyor bana, ben en azından yaşamıyorum. İçeri girerken üstündeki çıkarmalısın. Bir soruşturmam oldu mesela, karım bile bilmiyor. Suç attı bana. (Serkan)

İş yorucu. Ama insan mutlu olmayı kafasına koyarsa mutlu olur. İşi de aileme katmam, orada bırakırım. Takmam. O yüzden rahatım, çünkü hepsine üzölmeye kalksam, üzölürsün gerçi, hepsinin ayrı ayrı hikayesi var. Ama benim de ailem var. Hikayeleri dinleyince, mesela Gazi hastanesinde oğlunu öldüren bi kadın vardı ya, çirkin diye. Kulakları kepçe diye. O kadını da çevre bunaltmış, çirkin oğlan demiş, etraf tarafından itilmiş. Durup dururken kimse suç işlemez, ben öyle düşünüyorum. Eşim denetimli serbestlikte çalışıyor. O hep memur gibi çalıştı, istediği zaman çıkar falan. En azından birimizin kafası rahattı. İkimiz de kapalıda olsaydık sıkıntı olurdu. Eve

taşıyorum sıkıntıyı tabi, çünkü çocuklarım var, onlar anlamıyorlar. Hastanede çalışsam derim hasta şöyle şöyle, ama burada neler var, geçen biri vardı, makata bir şey sokarak öldürmüş, ben bunu nasıl anlattım, kesti, yaktı, olmaz. Yeteri kadar ben etkileniyorum, bir de çocuklar etkilenmesin. (Pınar)

Olumsuzlukları eve taşımam. Burada yaşadığım psikolojiyi evde telafi ediyorum. Çocuk rahatlatır. 10 yıllık memur eminim ki farklıdır, belki eve yansıtıyordur. (Mehmet)

Görüşülenlere, çalışma şartlarının anlatılan bütün bu zorlukları karşısında mesleklerindeki tek örgüt olan CİPDER'e üye olup olmadıkları sorulmuştur ve kimsenin üye olmadığı öğrenilmiştir. Bazı görüşülenler derneğe karşı olduklarını belirtmişlerdir.

CİPDER'e üye değilim, olmak da istemiyorum. Faydasız. Sendika yasak bizde, özlük hakları berbat. Bir adaletsizlik var. Kadromuz idari hizmetler, buradaki katiple aynı. Halbuki biz asayiş işindeyiz. Bence hakim 11 bin TL'lik iş yapmıyor ama memur kellesi koltuk altında, karın tokluğuna çalışıyoruz. Dernek bunlara yönelik bir şey yapmıyor, parayı farklı şeylerde kullanıyorlar. (Mehmet)

CİPDER'e üye değilim. Dernek adı altında savcılara-hakimlere şirin gözükiyorlar. Ne çalışan için ne personel için bir şey yapıyorlar. Ben özeldeyken Metal-İş'teydim, bir şey olduğunda hemen arka çıkarlardı. Bizde o kadar personel var şimdi, 90 kadar falan, sadece 8- 9 tanesi üye. (Serkan)

CİPDER ile yapılan görüşmede, görüşülenlerin bahsettiği 'bir şey yapmama' durumu, derneğin sınırlılıkları ile açıklanmıştır.

Biz genel müdürlüğe çıkamıyoruz mesela, hep alttayız. Silahlı kuvvetler, emniyet teşkilatında sivil memurlar sendika kurdu mesela. Biz kuramıyoruz. Dernek var sadece. Devlet hiç maddi destek vermiyor. Kısa vadeli şeyler yapabiliyoruz, özlük haklarını iyileştiremiyoruz, sendika değiliz ki! (CİPDER Görüşme)

4.4. İş Yaşamındaki İlişkilere Dair Bulgular

Görüşülenlerin meslekleri ve çalıştıkları kurum hakkında ne düşündükleri, işlerinin onlara göre zor olan kısımları öğrenildikten sonra kendilerine çalıştıkları yerlerdeki insanlarla (mahpuslar, amirleri ve iş arkadaşları) ilişkilerine yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorularla yönetime bakışları ve mahpuslar hakkında gerçekten neler düşündüklerinin öğrenilmesi hedeflenmiştir.

4.4.1. İşte ve Evde Aynı mı? “Disiplinliyim ama Sadist Değilim!”

İnfaz koruma memurlarından, mahpuslar ve amirleriyle olan iletişimlerine geçmeden önce, işte ve evde kendilerini tanımlamaları istenmiştir. Otoriter mi, hoşgörülü mü, sert mi, anlayışlı mı? Mesleklerindeki tutumları ile günlük hayatlarındaki tutumlarının örtüşüp örtüşmediği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşülenler çalışırken belli bir sertliğe sahip olmak gerektiğini düşünmektedirler. Özellikle kapalı hapisanelerde otoriter bir tavır ‘zorunluluk’ olarak görülmektedir.

İşte genelde anlayışlı, insaflıyım. Çok sertlik yapmam. Ama bazen zurnanın zırt dediği yere gelir ya insan, o zaman sert olursun tabi. Yoksa tepene çıkar, bunu yapmak zorundasın. Evde de aynıyım.
(Ali)

Genellikle mahpusun tutumuna karşılık verdiklerini söyleyen bazı görüşülenler mahpuslar saygılı olursa kendilerinin de saygılı davrandıklarını belirtmişlerdir.

Mahkum yapıcıysa sen de yapıcı karşılayabilirsin olayları. Davranışların mahkum davranışlarına bağlı aslında. Onlar çok zekiler. Karşısındaki hakkında karar veriyorlar hemen, seni deniyorlar bazen, eski memur-yeni memur anlıyor, ona göre davranıyor. (Toplu Görüşme)

Kimi görüşülenler işlerinin bir zorunluluğu olarak belli tavırlar sergilediklerini söylerken kimileri kişiliklerini o şekilde tanımlamışlardır.

İşte ve evde disiplinliyimdir, hoşgörülü de aslında. daha çok sabırlı diyebilirim. Eşim evde senin ne kadar tatlı olduğunu görseler iş yerinde naparsın acaba der. (Serkan)

İşte neşeli, güler yüzlüyümdür. Mahkumlarla hep iyiyimdir. Ama yalan söylerse kızmam, suratımı asmamdan anlarlar. Kandırmayacaklar, o önemli. hiçbir mahkumla olumsuz diyalogum olmadı. Bunaltmam, kasmam. Düzenli, dürüst çalışacaklarını bilirler yanımda. Çekinsinler tabi, çekinmeleri de lazım. (Pınar)

İşte sertimdir. Ama hoşgörülüüyümdür de. Relaxımdır. Karşımdakini insan ilişkilerimle kazanırım. Sabırlıyım. O ne kadar sert olsa da mahkumu kazanırım, topluma kazandırmak lazım. Relax olmaya, davranmaya çalışırım ama hep olmuyor. Evde sert değilim ama meslekten kaynaklı sert çıkışlarım vardır. Mesleği lekelemiyim de. (İsmail)

Hümanistim, kuralcıyım, disiplinliyim ama sadist değilim. Aynıyım evde de, disiplini severim. (Esra)

4.4.2. Amirlerle İletişim: “Tekiz”

Görüşülenlerin amirleri ile olan iletişimleri, ‘erk’ ile olan ilişkileri bağlamında ele alınmak üzere kendilerine sorulmuştur. Amirlerle iletişim infaz koruma memurlarının çalıştıkları yerle yakından ilgilidir. Özellikle büyük kampus hapishanelerinde eğer çalışılan birim fiziksel olarak uzak ve idari olarak amirlikle sık iletişim gerektirmiyorsa amirlerle iletişim oldukça düşüktür. Çoğunlukla sadece büyük bir sorun yaşandığında iletişime geçilmektedir.

Bir sorun olunca amirlerden önce kendi aramızda çözmeyi kesinlikle isteriz. Çünkü yanlış bir şey yapınca amir arkamızda durmuyor. Yapabildiğimiz yerde biz müdahale ediyoruz. 2. müdür, idari memurlarla iyi konuşurum. 1. müdürle bir tık daha uzaktayız, diğerleriyle daha iç içeyiz çünkü. 1. müdür bir uyarı, nasihat mahiyetinde görürsün, birebir çözüm için değil. (Pınar)

Bir sorun yaşandığında sorunun infaz koruma memurları arasında çözülmesi ilk tercih sebebidir çünkü çoğu görüşülen idarenin bir olumsuzluk yaşandığında arkalarında durmadıklarını düşünmektedir.

Olay küçükse kendi aramızda çözeriz. Büyürse kuruma, amire söylemek zorundayız. Çalışanlar arasında da çatışma olabilir, büyürse üste söylenir. Tutanak tutulur. Burada amirlerle iletişimde sıkıntı yok. Arkamızda durma noktasında, nasıl desem, başkaları nasıl dedi? Durmuyorlar yani. tekiz. Hiçbir şey yapamıyorsun. (Ali)

Önce sizin arkanızda gibi görünürler, sonra bir sıkıntı yaşadığınızda bir bakmışsınız yoklar. (Hasan)

Amirlerin arkada durma durumlarının da kişiden kişiye değiştiğini söyleyen görüşülenler bir müdürün değişmesiyle bütün mevcut durumun değiştiği konusunda hemfikirlidir. Bir görüşülen bu durumu şöyle tanımlamaktadır: “Müdür, yönetim iyiye iyidir her şey” (Meral).

Bir sorun olunca 1. idare amirine gidilir, o sorumludur. Kendimiz çözmeye çalışırız ama gene de amire iletilir. Çok küçük şeylerden dolayı soruşturma açılabilir, odama gelmişti, kovdum, açar dava yani. Müdürle ilişkiler müdürden müdüre çok değişiyor. Müdür de sürekli değişir. Ben buradayken 5 tane 1. müdür, 6 tane 2. müdür değişti. Her zaman aynı kalitede insan olmuyor. Bize arka çıkmaları yüzde 50. (Serkan)

Bir sorun olunca genelde birini bulmaya çalışırlar, yönetime göre değişir. Kurumlarda olur genelde. Bireysel hatalar örtbas edilmeye çalışılır, üstü kapatılmaya çalışılır, yerimiz oynamasın diye düşünürler. Ben amirle rahatça konuşurum, bizde ikili muhabbetler iyidir. Bir savcı-yönetim arkada durur, biri durmaz. Durmayanlar daha çok. Hükümet yanlısı var, karşıtı var, siyaset etkili çok. Çok büyük sorun yaratıyor. Bizde müdürün vasfı zayıf. Her şey savcının elinde, o gelince herkes hazır olda dikilir. (Mehmet)

İki görüşülen başlarından geçen bazı olayları ve yönetimin tavrını şöyle anlatmışlardır:

Bir sorunda ilk önce kendim çözmeye çalışırım. Eskiden amirler desteklemezlerdi, şimdi daha iyi, seni de hükümlüyü de dinliyor. Seni kesmiş de olsa sen haksızdın eskiden. 8 aylık hamileyken kapalıda, terörde isyan çıktı, erkekte. Baya darbe aldım, arkamdan ittiler, merdivenden düştüm. Sırtımda sorun oldu, küçük bir ameliyat geçirdim. Üstlerden talepleri vardı, karşılanmadı, bize saldırdılar. Başka bir sefer de yüzüme, koluma faça attılar. Cop falan verdiler bi kere bize, mahkumlar elimizden aldı, nasıl kullanacağımızı bilmiyoruz ki, bizi dövdüler onlarla. Fincan falan kırarlardı, hep size döner onlar. İlk senemde kavga edenlerin arasına girdim ayırmak için, sonra ikisi birleşip bize saldırdılar. Bu olaylarda yönetim öyle çok da arkamda durmadı. (Esra)

Kendi işimi kendim çözerim, üstüme gitmem. Ben bunu çözemeyecesem burda oturmamın anlamı yok bence. Amirlerimle gayet rahatım, kurum, şahıslarla ilgili rahatça konuşurum. Başsavcıyla tartıştım, polisle kapıdan attı beni. Bunun dışında sorun yok. (Hakan)

4.4.3. Mahpuslarla İletişim: “Biz Orada Hem Sosyolog, Hem Psikoloğuz”

Görüşülenlere ne sıklıkla mahpuslarla iletişime geçtikleri sorulmuş ve mahpuslarla olan ilişkileri öğrenilmeye çalışılmıştır. Ferit Bey hariç bütün görüşülenler açık hapisnede belli zamanlarda çalıştıkları için hepsi mahpuslarla sık sık iletişime geçtiklerini ve iletişime girmeyi olumlu bulduklarını bildirmişlerdir.

Mahkumla iletişimim çoktur, genelde iş hususunda konuşulur. O adam oradan hayata girecek, onu hazırlayıcı konuşmak lazım. Asıl sorumlu baş memur, sorar sorunlarını, dertlerini, ailevi meseleleri falan. Oranın nabzını bilmek lazım. Nabzını tutunca kısa sürede hemen olaylar çözülür. Ne olursa olsun suçluyla çalışıyorsun, suçlu olarak görmesek bile belli bir yere kadar yani. Suçluya bakış açın

zorunlu değişiyor. Biz bu adamı usta yapıcız, çıkınca yeniden suç işlemeyecek belki. Arkadaşların yüzde 10'u bu şekilde bakamıyor. Onlara insan olduklarını hatırlatmaya çalışıyoruz, telefon ve izin ile. Mesela Metal-İş'i ararız, rica ederiz çıkınca iş bulmaları için, yardımcı olurlar. (Serkan)

Sürekli muhatap olurum. Onlar insan sonuçta, bir kaderle karşılaşmış, belki zorunlu, belki işin içinde rant var. Tabii ki de ahbap olmuyorsun. Açıkta zorunlu muhabbet ediyorsun, sabahdan akşama, konuşmanız lazım sizin de. Tutuklularla diyalog daha azdır. Bakıyorsun adama, profilini çıkarıyorsun, ona göre davranıyorsun. Mesela bu arkadaş [o sırada çay ocağında çalışan, yanımızda duran mahpusu gösterir] kalitelidir, konuşuruz hep. (Mehmet)

Mahkumlarla arkadaş gibi konuşurum, geçinirim. Mecburiyetten, ters olmamalısın onlarla, sohbet edecek başka da kimse yok. (Meral)

Mahkumlarla konuşurum, dertleşirim. O anlatırsa dinlerim. Kendi aklım yettiğince bir şeyler söylerim. Onları rahatlatırım, bırakırım anlatsın. Biriktirmekten anlatması onlar için de bizim için de daha iyi. Bu insanları dinlemek onların rahatlaması için şart. (Pınar)

Kapalı hapishanelerde iletişim biraz daha kısıtlı gerçekleşmektedir.

Mesela yüksek güvenliklide avukat görüşmesinde, hastaneye götürürken, hava alma saatlerinde konuşursun mahkumla. Sorun olunca anlatır, yardımcı oluruz. Onları sakinleştiriyoruz ve teşekkür ediyorlar, etmeyen de var tabii. (İsmail)

Çok iletişime girmezsin kapalıda. Koğuş-oda sistemi var. Koğuşta içinde oluyordun, şimdi olmuyorsun. Bu sistemde iletişim olmuyor. Mahkumla aranda mesafe olacak, bazen arkadaştan istek gelir, görevimiz haricinde ilgileniriz. Biz herkese anlayışlı davranmak zorundayız. Yasal olarak yapılması gereken neyse biz onu yaparız. Kendi kabiliyet-yeteneğınle de yürütmeye çalışırsın. Sadece yasayla olmaz. Yeri gelince kendin halledeceksin. Karşındaki insan.

Uygulama-yürütme çok farklı şeyler. Biz orada hem sosyolog, hem psikoloğuz. Yapamayacağımız bir şey varsa dilekçe yaz diyoruz, biz yönlendiriyoruz. (Ferit)

Bir görüşülen ise mahkumla iletişimin farklı bir boyutuna değinmiştir.

Kapalıda mahkumla iletişiminiz hiç olmaz. Kapalıda diyalog kurunca mahkum-memur arası ilişki yanlış anlaşılır, beraber iş mi çeviriyorlar diye. Burada da olur ama çok değil. Genelde uzak durmaya çalışırım. ama çay ocağında fazla iletişime geçiyoruz tabi. (Ali)

Görüşülenlerin mahpuslarla günlük iletişime girme durumu sorulduktan sonra hiç mahpuslarla ters düşüp düşmedikleri, bu sırada da fiziksel zarar görüp görmedikleri öğrenilmek istenmiştir. İnfaz koruma memurları görevlerinin gereği pek çok kavgayı (mahpuslar arası, infaz koruma memurları ile mahpuslar arası ya da görüşmeler sırasında mahpuslar ve görüşmecileri arasında yaşanan kavgalar olabilmektedir) ayırma girişiminde bulunurlar fakat bir mahpusla birebir tartışmaya girme her infaz koruma memurunun karşılaştığı bir durum değildir. Görüşülenlerin mahpuslarla sorun yaşama hikayeleri aşağıda aktarılmıştır.

2-3 sefer mahkumla ters düştüm. Tutanak tutuldu. Yumruk attı adam bana. Adli tıpa git rapor al dediler, almadım. Bunu yapan kişiler uzun zaman yatacak kişiler. Az alan suç işlemeye kalkmaz. 6 ay ceza aldı, 15 gün hücrede yattı. Tutanağa nöbetçi memurun adı yazılır. Cezalar kurum neyi uygun görürse ona göre verilir. O uzun yatanlar, sorun çıkaranlar sanki eğitim alıp gelmiş gibiler, kendi cezası içinde eriyor bizden aldığı ceza. Öyle olunca da olay çıkarıyor. (Ferit)

Ters düştüğüm mahkum oldu. Yabancı uyruklu bir kadın vardı. Sürekli butona basıyordu, beleşe bir şeyler istiyor, halbuki parası var hesabında biliyorum, orkid istiyor benden, ben de vermedim bedava. Gitmiş müdüre şikayet etmiş. Müdür de beni azarladı. Bir dava falan olmadı, ben müdürden nefret ettim sadece. Fiziksel kavga ayırma çok olur kadında. Çingeneler olunca sürekli kavga oluyor. (Meral)

Tehditler de aldık. Yeri geldi dışarıda kavga da ettik. Adamı hastaneye götürdük, hastanede ziyaretçi yasak, ailesi gelmiş, saldırdılar bana, can güvenliği yok zaten. Kavgaları ayırdım. Bir arkadaşı yanımda 24 yerinden şişlediler. Bizim mesleki hastalıkların büyük sebebi hep bu yaşananlar. (Ahmet)

Hakaret çok duyarız biz. Olgun insan yapmıyor zaten de bazıları, zaten belli yerden gelmiş, aile terbiyesi almamış, bizi kızdırmak için uğraşır. Bir çocuk mahkum vardı, butona basıp küfür ederdi sürekli. Biz şikayetçi olduk ondan. O akıllanmaz. Akıllanır belki yani de çok zor. Beni de severdi, abla sen de mi şikayet ettin derdi. Sevgi görmemiş o çocuk, hep birilerinin yanında kalmış, boşlukta kalmış, sonra canavarlaşmış. Azıcık sahip çıkılsa. O da sana çıkar doğrultusunda davranıyor. Özünde kötü bir insan değil bence ama bilerek, isteyerek yapıyordu her şeyi. (Pınar)

Bir görüşülen, işte takındığı otoriter tavrın mahpuslarla iletişimde sorun yaratmaması için gerekli olduğu görüşülmüştür.

Otoriter olduğum için bana cephe alırlar genelde. Onlar hükümlü olduğunu unutuyorlar, açığın verdiği rehavetle haklarının iyileşeceğini sanıyorlar. Halbuki herkes için eşittir haklar. İçlerinde iftira atabilecekler var, tedbirli oluyoruz. Çalışanlar arasında da olabilir, menfaat varsa her şey olur. Kapalıda robokop-hazır kuvvet olarak çalıştım. Fiziğine bakıyorlar, öyle alıyorlar. Birebir sorun yaşamadım ama robokop olarak çok daldım koğuşlara. (Mehmet)

Görüşülenlere yöneltilen bir diğer soru da mahpuslarla iletişimleri içerisinde suçlarını öğrenip öğrenmedikleridir. Kimi görüşülenler mahpusların suçlarını öğrenince önyargılı davranabildiklerini söylerken kimileri de suçlarının onu hiç ilgilendirmediğini dile getirmiştir. “Suçlarını hiç bilmeyiz, bilsek görev yapamayız” (Ahmet) diyenlerin yanında “benim için hepsi suçlu, dışarıda yaptığı suç beni ilgilendirmez” (Ferit) diyerek suçları bilmenin işlerini yapmalarını hiç engellemediğini belirtenler de vardır. Mahpusların suçlarını dosyalarını

gördüklerinde öğrenebildikleri gibi mahpus anlatırsa ya da kendileri mahpuslara sorarlarsa da öğrenebilmektedirler.

Suçlarını bilirim de irdelemem. Çoğu arkadaş konuşuyor, şunu yapmış bunu yapmış diye, yargılıyorlar. Benim işim ona hizmet etmek, sen böyle yapmışsın demek değil. Duymak da istemiyorum, kötü şeyler sonuçta. Zaman geçtikçe, güvenini kazandıktan sonra sorarım neden yaptın diye. Dinlerim. Şakayla karışık sorarım niye böyle bir şey yaptın diye. Anlattıklarında da hep onlar haklıdır. Hiç düşünmediğin şeyler çıkıyor altından, o suçun arkasından her zaman bir şeyler çıkar. Duyguları işin içine karıştırırsan olmaz, nefret edersin. Suçuyla yargılamam, devlet cezasını veriyor zaten, ekstra ben de ceza vermem. (Pınar)

Öğrenince önyargılı oluyor insan, artık öğrenmemeye çalışıyorum. Tecavüzü var bunun, adam nasıl ceza çekecek diyorsun, bakıyorsun sıcak suyu var burada. Sinirleniyorsun. (Toplu görüşme)

Suçlarını çok fazla merak ederim, öğrenmek isterim. Niye yapmış diye sorarım, çağırır konuşurum. Önyargı olmaz hiç. Ama bazen de suçuna göre önyargılı davranırım aslında. Az da olsa suçlusun, çok da olsa suçlusun, değil mi? (Esra)

Bazı görüşülenler, özellikle açık hapisshanede mahpuslar çalıştığı için suçlarını bilmek gerektiğini söylemişlerdir. Özellikle sivil halkla iç içe olan işlere tecavüz, adam öldürme gibi suçlardan dolayı hapse girenlerin verilmediği, kasada durma gibi işlerde de sahtecilik ve hırsızlık suçunu işleyenlerin çalıştırılmadığından söz etmişlerdir.

Mahkumların suçlarını bilmem, çalıştıkları birime göre öğrenirsin. Yanımda çalıştırdıklarımı bilirim, temizlikte evrakta, diğerlerini bilmem. Dış göreve gidecekleri seçerken cinsel suç, uyuşturucu, hırsızlık gönderilmez. O insanları biz geri kazanmaya çalışıyoruz, neden yargılı davranayım. Belki bir daha suç işlemeyecek. Adamlar güvenirlerse sana söylerler suçlarını, yoksa gizlerler, özellikle adi suçlar söylemezler. (Serkan)

Mahkumların suçunu çoğunlukla bilmek istemem ama bilmek de gerekiyor. Çünkü gasp, hırsızlık, cinayetten gelmiş, ona göre değerlendirme yapmak lazım. Zarar verme açısından bilmek gerekiyor. Mesela esrar-eroin onlarla en ufak diyalog kurmam, onlarla alışveriş yapıyor görüntüsü vermemek için. Uzak duruyorum. (Ali)

Sevdiğim mahkumun suçunu kesin öğrenirim, merak ederim. Sekreterlik yaptığım için dosyaları görüyordum zaten hep. Burada da soruyorum. Arada kasayı falan bırakırım burada, eğer suçu hırsızlıkta bi düşünürüm, bırakmam. (Meral)

Sadece işini yaptığını ve başka hiçbir şeyle ilgilenmediğini söyleyen bir görüşülen düşündüklerini şöyle aktarmıştır:

Kurum içinde çalışanların hiç suçlarını bilmem. Sırada, bankadaki müşteri gibi geliyor bana. Refakatçisiniz siz. Böyle bakınca sorunsuz olur, karşıdan gelmediği sürece sıkıntı yok. Hiç ilgilenmem. Bazen kulak misafiri oluyorsun tabi. Kendi anlatıyor, ya da iki infaz memuru konuşuyor, duyuyorsun. İçerideki hayata kendimi teslim etmiyorum ben, tamamen icraat benimki. Ben esnaftan gelmeyim. Memurlarda affedersiniz kaşarlanma olur ya, rahat olurlar, sahtekarlık falan. Bende olmaz, karakterime, ahlaki duruşuma güveniyorum. (Mehmet)

Mahpuslarla olan ilişkilerini etkileyebileceği düşünüldüğü için görüşülenlere, mahpuslar hakkında çevrelerinin olumsuz tutumu varsa bunun onları etkileyip etkilemediği sorulmuş, herkesten ‘etkilemez’ yanıtı alınmıştır. Bütün görüşülenler ‘tutuklu’ya da ‘hükümlü’ye de aynı davrandıklarını söylemiş, hüküm alıp almadıklarının önemli olmadığını, orada bulunmalarının yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Mahpusla iletişim bağlamında görüşülenlerin mahpuslara nasıl hitap ettikleri sorulduğunda ise hepsi adlarıyla hitap ettiklerini söylemişlerdir. ‘Aşağılayıcı’ ve ‘onur kırıcı’ sözler kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

4.5. Suç ve Suç İşlemeye İlişkin Bulgular

Görüşmenin bu kısmında infaz koruma memurlarına genel anlamında ‘suç’a dair sorular sorularak onların ‘suç’u ve ‘suçlu’yu algılayış biçimlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

4.5.1. En ‘Kötü’ Suçlar

Görüşülenlere Adalet Bakanlığı’nın kategorilendirdiği suç türlerinin yer aldığı bir liste verilmiş ve bu suç türleri arasından kendilerince en olumsuz üç tanesini söylemeleri istenmiştir. Bütün görüşülenlerin ortak olarak söylediği suç türü cinsel suçtur. Bunun ardından siyasi suç (terör) gelmektedir ve bu suç türü neredeyse bütün görüşülenlerde birinci olarak söylenmiştir. Görüşülenler en olumsuz suç olarak terörü görmektedirler. Bir görüşülen terörü “devletin bütünlüğünü, toprak bütünlüğünü bozan herkes” (İsmail) diye tanımlarken bazıları “herkese zarar veren bir suç” (Esra) ve “benim için adam öldürmekten farkı yok”(Can) şeklinde tanımlamıştır.

Bu suçu genellikle cinsel suçlar takip etmiştir. En olumsuz üçüncü suç şu türler arasında değişiklik göstermektedir: Uyuşturucu, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, adam öldürme. Terör ve cinsel suç sabit kalırken üçüncü suç türü olarak infaz koruma memurunun çalıştığı bölümdeki en çok karşılaşılan suç türünün söylendiği dikkat çekmiştir. Hapishanelerde koşullar genellikle suç türlerine göre kategorilenebilmekte, kendi bölgesi içindeki suç türü en çok hangisiyse katılımcı genellikle onu söylemektedir.

Suç türleri hakkında bazı görüşülenlerin yorumları şöyle olmuştur:

Sahtecilik, dolandırıcılık, fuhuş ahlak olarak kötü. (Esra)

Şöyle sıralayabilirim: Terör, cinsel suç, dolandırıcılık, uyuşturucu, yağma gasp. Tasarlayarak adam öldürme de kötü tabi. Fuhuşa ne diyeyim ki. Kadınlar anlatıyor, iş yok, para yok, ben buna kötü gözle bakamam. Mesela kadın kendini savunuyor, eşi bıçak çekmiş birden. O öldürme kendi ölecek. Ölüm tabii ki olmasın ama böyle adam öldürmelere üzülüyorum. Hırsızlıkta da, sırf kışın sıcak yerde kalmak

için gelen var buraya. Bu da devletin suçu. Huy haline getirdiyse başka tabii de. (Pınar)

Kadına şiddet, cinsel istismar suçu mesela. Üniversite okuyor benim kızım, düşünsenize, bunların cezaevine girmesi bile yanlış, direkt asılsın, idam edilsin. (Ahmet)

Cinsel suçlar, fuhuş (bunları söylerken kısık sesli söylüyor ve gösteriyor), hırsızlık, uyuşturucu. Adam öldürme de olmaması gerekiyor tabii ama diğerleri daha olumsuz diyebilirim. (Ali)

Çaresizlik dışındaki hiçbir suçu kabul etmem, hepsi aynı benim için. (Hakan)

4.5.2. Değerlerle Çelişen Suçlar: “Bu Kişiler Benim İçin Değersiz”

En olumsuz suç türü olarak çoğunlukla terör görüldüğü için, infaz koruma memurları en çok bu suç yüzünden hapisanede olanlara hizmet verirken zorlandıklarını söylemişlerdir. Profesyonellik açısından herkese aynı davrandıklarını özellikle vurgulamışlar fakat terörden dolayı mahpus olanlarla ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

Ankara’da PKK’lıların olduğu yerde çalıştım ben, çok sıkıntılar yaşadım. Açıkta buraya gelmemin en büyük sebebi bu. Ben aşırı milliyetçiyim. o yüzden sıkıntı çektim. Çocuk tacizi (hayatta muhatap olmam), terör (vatan haini), fuhuş falan en zayıf halka. (Mehmet)

KCK’sı, teröristi var. En zoru da onlara hizmet vermek. Bu devleti, yasayı tanımadıklarını söylüyorlar, böyle propaganda yapıyorlar. Sonra cezaevinde en ufak sorunla karşılaştıklarında o tanımadıklarını söyledikleri yasaları öne sürüyorlar. Zor geliyor tabii insana. Ben düşünüyorum bazen, bu insanlar mesela mahkumlar diye hastaneye gittiklerinde öncelikliler, hastane hizmetinden yararlanıyorlar. Bu devleti, milleti sevmediklerini söylüyorlar, biz bu insanlara devlet hizmeti veriyoruz. Bu benim zoruma gidiyor. Herkese aynı şekilde davranmak zorundasın. Ankara’daki patlamada ölmüş geçen bir

arkadaşın babası. Terör suçlusuna hizmet veriyor. Nasıl bir psikolojidir siz düşünün. (Toplu görüşme)

Yalan söyleyecek değilim, PKK'lılarla çalıştım, zor gelmişti. İfadesini okumuştum, bir askeri ele geçirmişler, boğazını bağlamışlar, iki tarafından sıkmışlar. Nasıl bir şey bu diye düşünürüm. O asker suçsuz, her insanın çocuğu değerli, o da birinin oğlu. Hiç vicdan yok onlarda, yaptık diyor sadece. Bu kişiler benim için değersiz. Belki öteki mahkumlarla daha çok ilgilenirim, böyle kişilere yapmam gerektiği kadar yaparım, işleyişi yaparım. (Pınar)

Bir görüşülen de hizmet vermekte zorlanmayı kabul etmemektedir.

O şekilde görmemem lazım. Zaten devlet veriyor cezasını. Bunu yapıyorsan o zaman cezaevinde çalışmayacaksın, o çizgiyi çekmek zorundasın. (Serkan)

4.5.3. Neden Suç İşlenir? “Böyle Bir Toplum mu Olalım, İsteyen İstedliğini Kaçırsın!”

“Peki insanlar neden suç işler?” diye görüşülenlere sorulduğunda pek çok farklı yanıt alınmıştır. Eğitimsizlik, cahillik, sahipsizlik gibi nedenler pek çok suç türü için sayılmışken, ‘bir anlık öfke’ adam öldürme suçunda üç görüşülen tarafından söylenmiştir. Görüşülenlerin pek çok sosyal soruna ve kişilik özelliğine vurgu yaptığı gözlenmiştir.

Ailede kötü yetiştirme, ekonomik boyut (işsizlik), suçlu zihniyeti varsa, işleyecekse işler bir de, iyileştirmeye de düzelmez o. 45 çocuğu taciz etmiş, biliyorsun, kişilik bozuk onun. (Esra)

İnsanlar yokluktan yapıyor diye düşünüyorum. Birikmiş şeyler yüzünden. İnsanları suça teşvik ediyor. Hepsinin altında bir sebep var. Aile içi şiddet, hakaret. Bir kadın anlatmıştı, kuaförmüş, kendi dükkkanı varmış, çok da güzel bir kadın. Evli, çocuğu var. Bir adam rahatsız ediyor bunu. Eşine söylemiş, polise söylemiş. Adamı bir kere yaralamış. Eşi demiş ki tabanca taşı yanında. Adam kaçırmaya

kalkınca da vurmuş. Bu kadın suçlu değil benim gözümde. Böyle bir toplum mu olalım, isteyen istediğini kaçırsın. Nolmuş, hep sonuca bakılıyor, öyle ceza veriliyor, ama nedenine bakılmıyor. Ya kadın öldürecekti ya da kaçırılmayı kabul edecekti. Elinden gelen her şeyi yapmış bu kadın. Ben derim ki erkekler daha duygusal davranıyor, kadınlar akıllarını da kullanıyorlar. Erkekler direkt duyguları ile hareket ediyorlar, erkekler beklemez, hemen harekete geçer. Erkek infaz korumalar da önemsemiyor, suç işlemiş bana ne diyor. Kadınların yaradılıştan mıdır bilmem, kendine yakın hissetme durumu oluyor bazen. (Pınar)

Suçta göre farklı tabi. Cinsel suçları ayrı tutuyorum. Hırsızlık farklıdır mesela-ya çevresinde görmüştür, ya maddi durumu kötüdür, ya da bunu bir meslek olarak görmektedir. Adam öldürme suçu anlık bir sinirle olabiliyor, namus için olabiliyor. (Can)

Bir suçta yatkın kişiler var, napsan fayda etmez. En çok hırsızlık, içerisi rahat geliyor, kışın giriyor tekrar. (Ferit)

İnsanlar en çok maddi imkansızlıktan suçta itilir. Anne baba yoksa, çevre kötüyse, uyuşturucuya da başladıysa suç işler. (Ahmet)

Suç işleme nedenleri hayat şartları olabilir, hayat zorluklarından dolayı suçta meyilli oluyorlar. Geçim sıkıntısı. Kolay yoldan para kazanmaya da alışıyorlar kazanmaya başarlarsa. (Ali)

4.5.4. ‘Kader Mahkumu’ mu? “Ülkedeki İnsanların Birbirini Kandırması O”

Görüşülenlere ‘kader mahkumu’ tanımlamasını doğru bulup bulmadıkları sorulmuş, hepsi bu tanımın varlığını kabul etmiş fakat hapisanedekilerin çok az bir bölümünün suçunun bu şekilde tarif edilebileceğini söylemişlerdir. Oranlar genellikle yüzde 1-2’de kalmış, en çok yüzde 20’ye çıkmıştır (Esra Hanım).

Yüzde 1-2 anca kader mahkumu. Ülkedeki insanların birbirini kandırması o. Ben 5 yılda 3 defa mahkumun uyuşturucudan, hırsızlıktan geri geldiğini bilirim.

Kader mahkumu tabirini doğru bulmuyorum ama her zaman seçime dayalı da olmuyor tabi. (Can)

Kaza ile giren var, ömrü hayatında bir kere girmiş, o kader kurbanıdır. Adam 10 kere girip çıkmışsa değil tabi. (Ferit)

4.5.5. ‘Suç’ İşleyenlerin Mahkumiyet Şartları: “O 20 Dakikada 1 Paket Sigara Bitirilir”

Görüşülenler suça ve suçluya karşı bakış açılarını kendi değer yargıları üzerinden anlatmışlardır. Değer yargıları öğrenildikten sonra şu anda mahpusların hapisane şartlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Böylece hapisaneleri, kafalarındaki ‘suçlu’ya uygun olarak değerlendirip değerlendirmedikleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bazı görüşülenler mahpusların şartlarını gereğinden fazla iyi bulduklarını, bu durumun ‘cezanın caydırıcılığı’ nı azalttığını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Cezaevi şartları da çok konforlu, Fransa’da ortamı gören arkadaş dedi, insanların önüne atıyorlar yemekleri dedi. Buradakiler caydırıcı değil. Fazla iyiyiz. Çok kolay çıkıyorlar, bence zorlaştırılmalı. (Serkan)

Eskisine göre çok farklı şartlar. Ulucanlar, Çorum kapalı, bunlara göre burası çok düzgün. Herkes fayda sağlayabilir, bir sürü kurs var, dilekçe verir, girer. Mahkuma uğraşacak iş lazım, bir meslek edinmeli. Boşa yatmayacak. Yüzde 80’i kullanıyor, diğerleri de hazıra konuyor. Adam ilkokul mezunu giriyor, lisans mezunu çıkıyor, elinde belgesi oluyor. Komisyonlar gelir arada, 5 yıldızlı otel gibi derler. (Ferit)

Eskiye göre çok iyi. Ulucanları gördüm ben, 130 kişi, buranın yarısı kadar yerde.1 banyo, 2 tuvalet, çok kötü. Şimdi herkesin kendi odası var, çamaşır makinesi var. Bunlar iyi şeyler. İyi şeylerin çok olması da iyi mi, onu da bilemiyorum. İnsana değer verilsin tabi ama bilmiyorum. (Pınar)

Bir görüşülen yine şartların iyiliğini vurgulamış fakat açık hapisanedeki mahpusların çalışma yoğunluğunu da eklemiştir.

Kapalı bence bir otel, hiçbir caydırıcılığı yok. Senin evinde hazır yemek, sıcak su oluyor mu hep, burası öyle. Açıklar çalışan elemana iyi, açıkta da herkesi çalıştıramıyorsun. Mesela buradakiler, çocuklar nasıl yoruluyor, çalışıyor ben biliyorum. Dün müdür geldi daha çok çalıştırın bunları dedi. Halbuki dese ki arkadaşlar siz çok çalışıyorsunuz, biliyorum, ama kurum daha çok eleman veremiyor, biraz daha çalışmanızı istemek zorundayız. Hepimizin şevki kırıldı tabi. (Meral)

Bazı görüşülenler ise hapisanelerin doluluk oranlarının büyük sıkıntı yaptığını vurgulamışlardır.

Çok kalabalık var, yetmiyor, suç oranı yüksek. Benim çalıştığım yerin kapasitesi 400-500, şu anda 800 var. (Ali)

Yeniler gereğinden daha lüks. Eskiler restore edildikçe güzelleşiyor. İdare sürekli güzelleştirme gayretinde. Atölyeler var, resim yapıyor mahkumlar duvarlara. Bir havalandırma yapmışlar havayla bütün gibi. Onlar da külfet, boya falan, para sonuçta devlete. Cezaevindeki en büyük problem doluluk. Memurları da mahkumları da etkiliyor. Bazen anlatıyorlar ranzalar çok yakın, uyurken sıkıntı, lavabo sırası. Artık dosyaları içeri atıyorlar, birden fırladı mahkum sayısı. Bir af çıkması lazım ama şartlı af tabi. Herkese değil. DHKPC'yi dışarı çıkarırlarsa ben kafayı yerim. 5 yıl altındakiler çıksın mesela. (Mehmet)

Bütün bu mahpus şartlarını değerlendirip, hiç kendilerini mahpusların yerine koyup koymadıkları sorulduğunda görüşülenler farklı yanıtlar vermişlerdir. Çoğu görüşülen arada empati yaptıklarını söylerken bazıları kendilerini hiç mahpus yerine koymadıklarını söylemiştir. Bunu düşünmüş olan infaz koruma memurları genelde hallerine şükrettiklerini söylemiş, hapishaneye düşmenin kolaylığını vurgulamışlardır.

Suçluları, suça itilmişleri görüyorsun, haline şükrediyorsun. Kendini bazı günahları işlemekten alıkoyuyorsun. Allah kurtarsın diye bakıyorsun. Hatasız kul olmaz, herkes düşebilir buraya. (Toplu Görüşme)

Kendimi çok fazla mahkum yerinde düşünürüm. Allah korusun derim. Bu düşünceden de korusun. Bir suçu çok çabuk işleyebilirsiniz, olabilecek şeyler. (Can)

Mahkumun yerinde düşündüğüm oldu. gayet ılımlı ve akıllı düşündüm çünkü bu şey bizim de başımıza gelebilir. Ben ne bakanlar, müsteşarlar gördüm burada. (İsmail)

Bir görüşülen kendisini hapishanede düşündüğünde neler hissettiğini detaylıca anlatmış, biri ise kendisini bir koğuşa kapatarak yaptığı deneyi anlatmıştır.

Orada hep kalmak gibi düşündüm. O gece nöbetlerinde, o cezaevinden çıkış anı, o güneşi ben bile görünce seviniyorum, bize bile iyi geliyor. Telefonu alıyorsun, sevdiklerini arıyorsun. Onlar hastaneye çıkınca seviniyor diyordum ya, biz de nöbetten çıkınca seviniyoruz. Onlar da 'siz de bizim gibi mahkumsunuz' derler. Gezme, aile ile buluşma bizi rahatlatıyor. Bayramlarda, yılbaşlarında nöbetteysen onlarla olursun. Koğuşlarına gidip yılbaşı kutlaması yapardık, giderdik, hepsinin gönlünü ederdik, şarkıda oynadığım da oldu, yalan yok. Bayramlarda koğuşları gezerdik, her koğuşu, bayramlaşırđık, müdürler de gelirdi. Birilerinin eğlendiğini görmek bizi de eğlendiriyor. O gün bitince sonra onları gene bir hüüzün kaplar. Ben arardım ailemi, sorun yok, yarın göreceğim zaten. Böyle düşündüğüm için olumlu yönden bakarım. Kendini bunaltırsan o

zaman bu meslek biter, hep kaçmak istersin. Ben buraya çocuğum için geldim, rahatsız, okula götürülmesi gerekiyor, yakın diye yönetim buraya verdi. Hep kapalıda olsaydım çalışırdım yani. Belki bana kolaylık sağlasalar, oğluma bakamasam istediğim gibi ben de suç işlerdim, kim bilir, adam öldürmem tabi ama insanlık hali. (Pınar)

Kendimi koğuşa kapattım bir gün. Heyet koğuşu vardır, onu gezerler, boştur o, biz de sigara içeriz. 20 dakika falan kaldım, vuruyorum kapıya açmıyor. O 20 dakikada 1 paket sigara bitirilir. Ben tabi suçlu olmadığım için daha bir zor geldi. (Mehmet)

4.6. Ceza İnfaz Sistemine İlişkin Bulgular

Görüşülenlerin işe başlamadan önce var olan ve işe başladıktan sonra deneyimleriyle şekillenen görüşleri öğrenildikten sonra genel olarak ceza infaz sistemine dair görüşleri de alınmak istenmiştir. Bazıları çok uzun süredir, bazıları daha 4-5 yıldır çalışıyor olsalar da görüşülenlerin içinde çalıştıkları sistemi değerlendirişleri bizim için önemli görülmüştür. Hayata Dönüş Operasyonunun ardından hapisanelerin koğuş sistemini bırakıp oda sistemine geçmesi, AB uyum süreci kapsamında hapisane binalarında ve mahpuslara yönelik hizmetlerde gerçekleşen değişiklikler, infaz koruma memurlarının artan eğitimleri, denetimli serbestliğin uygulanmaya başlaması, askerin hapisanelerden çekilme sürecinin başlaması gibi ceza infaz sistemindeki pek çok değişiklik 2000’li yıllarda yaşanmıştır. Bütün bu süreçte yer alan görüşülenlerin değişiklikler ve yönetim biçimi hakkındaki görüşleri alınmıştır.

4.6.1. Denetimli Serbestlik

Denetimli serbestlik Türkiye’de son yıllarda aktif olarak uygulanmaya başlayan bir ceza infaz sistemidir. Bu sistemin uygulanması ya da uygulanmaması gerektiği noktasında görüşülenler arasında bir fikir ayrılığı vardır. Görüşülenlerin yaklaşık yarısı denetimli serbestliğin uygulanması gerektiğini düşünürken diğer yarısı bu uygulamaya olumsuz bakmaktadır. Bazı görüşülenler bu konuda çok bilgisi olmadığı için bir şey söyleyemeyeceğini, biraz daha süre geçtikten sonra yararlı olup olmadığının belli olacağını söylemişlerdir. Bu yöntemi olumlu bulan görüşülenler,

sistemin zaman içinde iyileşeceğine inandıklarını belirtmişlerdir ve yararlanan kişilere kısıtlılık getirilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Eşimden gördüğüm kadarıyla olumlu. Okula gidiyorlar mesela, ağaç ekiyorlar, kütüphanede çalışıyorlar. Boya yaptırılacaksa alıyorlar işe mesela. Onlar da memnunlar. Haftada 2, en çok 4 kez imza atıyorlar. Bazıları iyi değerlendiriyor, mutlaka çürükler çıkıyor ama çoğu için iyi. (Pınar)

Her suçlunun yararlanmasını istemiyorum. Cinsel suçlar falan. Ama diğerlerine uygulansa iyi olur. (Hasan)

Uygulamayı olumlu ve faydalı bulmayan görüşülenler bu yöntemin ‘cezaevinin yerini tutmadığını’ düşünmekte, nedenlerini ise şöyle sıralamaktadırlar.

Denetimli serbestliği çoğu olumlu olarak kullanamıyor. Açığa geri dönüyor. Niye imza atmadın diyorlar, işim vardı diyor. Çıkınca kendini mahkum olarak görmüyor, işine gelmiyor gidip imza atmak. (Ferit)

Pek faydalı olduğunu sanmıyorum. Cezaevine girsin çıksın, ıslah olsun en azından, bazıları hiç girmiyor. Nasıl olsa ceza almıyorum diyor, kabadayılık ediyor, adam gibi olmuyor. Suç oranları arttı. Hükümlünün hiç korkusu kalmadı. Devletin iyi niyeti oldu, şartların iyileşmesi falan ama insanlar kötüye kullandı. Orada hakaret, dayak olmazsa gene geri gelir. İnsan insan olsa zaten suç işlemez, değil mi?(Ahmet)

Yaygın da olsa hiç faydası yok bence. Huylu huyundan vazgeçmiyor. 1 sene şu an, 2 seneye çıksın istiyorlar, bence çıkmasın. Hepsi değil tabi, içlerinde yararlananlar da var ama genelde işe yaramıyor. (Ali)

Denetimli serbestliğe onay vermiyorum. Türkiye’deki uygulama hep hatır-gönül işi. Hükümlülerin çoğu kamu yararına hizmete gitmiyor, yaşadığı yerde idare ediliyorlar, bu aşılmalı. (Hakan)

Bir görüşülen de denetimli serbestlik gibi ceza infazında yapılan değişikliklerin ‘üstten inme’ bir şekilde gerçekleştiğini düşünmektedir.

Biz her şeyi yüzümüze gözüme bulaştırıyoruz. Sağlıklı işlemiyor, sakat işliyor. Çoğu değişikliğin altyapısı yok. Hiç alanı görmemiş hakim, savcı bir masa başında oturuyor, değişiklik yapıyor, yasa yönetmelik koyuyor. Üstten inme bir şekilde bize geliyor, öyle olunca da işlemiyor. Denetimli serbestlikte de yüzde 30’u geri dönüyor. Yaptım oldu mantığı. Ama olmuyor işte. Çözüm için pilot bölge seçilmeli, bakılmalı yükü azaltıyor mu diye. (CİPDER görüşme)

CİSST başkanı ise denetimli serbestliğin üzerinde durulması gereken noktalarını şöyle belirtmiştir:

Hiçbir yerde denetimli serbestlik üniversitesiz, STK’sız olmaz. Yerel yönetimi kamu idaresi, hepsinin yükümlülükleri vardır. Örneğin sadece denetimli serbestlikle ilgilenecek STK’lar kurulmalı, çok önemli. Buradan yararlananlar düzgün bir şekilde izlenebilir olmalı. Ben geçende kendi gözümle gördüm, sıra vardı denetimli serbestlikte, oradaki psikolog sıradakilere bağırdı sessiz olsunlar diye. Oradaki adam der ki ben bu ablaya derdimi anlatmayayım daha iyi. Belki de adam orda krizde, son çare olarak oraya gelmiş, belki gidip birini öldürecek sonra. Çok önemli şeyler ama bizde böyle işliyor. Toplamda 500 psiko-sosyal çalışan var, yetmiyor, daha çok olmalı tabii. Örneğin ilk kez ceza almış çocuk mahpuslar, onlara özel düzenlemeler olmalı. Örneğin yaşlı mahpuslar, bu denetimliden yararlanmalı ama olmuyor bizde. (CİSST Başkanı)

4.6.2. Mahpusun ‘Topluma Kazandırılması’

Hapishanelerin temel amacı, bütün resmi misyon ve amaçlarda da belirtildiği üzere, mahpusların ‘topluma kazanımlarının sağlanması’dır. Bu terim zaman zaman ‘ıslah’ın gerçekleşmesi olarak da kullanılır. Hapishane kurumlarının söylenen temel amacının ıslah olmasına rağmen, görüşme yapılan kurum çalışanı infaz koruma memurlarından hiçbiri ıslahın yeteri kadar gerçekleştiğini düşünmemektedir. Islah

oranlarını çok düşük bulmaktadırlar ve genellikle eğitim düşüklüğünü bunun sebebi olarak görmektedirler. Hapishanenin caydırıcılığı hakkındaki görüşleri de bu konuda etkili olmaktadır.

Yasa koyucu bunları daha geniş düşünmüş ama çok eksiklikler var hala.(Hakan)

Cezaevleri çok rahat, suçu engellemiyor. Bir kere duydum mahkum telefonda konuşurken dedi ki 'burası 3 dönüm bostan, yat gel Osman'. Cezaevine bakış açısına bak. Suç işleyen insana terapi gibi burası, nasihat yeri gibi. Topluma geri kazandırma oluyor tabi. kuaförlük, dikiş öğreniyorlar. Bir kere dışarıda rastlamıştım eski bir mahkuma, hoşuma gitmişti, atölyede çalışıyordu, iş imkanı bulmuş. Herkes öyle mi bilemem tabi.(Pınar)

Dışarı çıkınca ne yapacaksın diyorum adama, bu işe devam edicem abi diyor. Hırsızlığı, madde kullanmayı sıradan, normal görüyor adam. Bir şey oluyor, bu yasak diyoruz, adam bir havalarda, ben adam öldürdüm, sen ne diyorsun diyor. Kural tanımıyor yani. Ahlak anlayışları çok değişik. Adam vuran diyor ki ben kimsenin namusuna göz dikmedim, sadece adam vurdum. Diğeri diyor ki ben sadece hırsızlık yaptım, adam vurmadım. Tecavüz falan çok daha farklı tabi. Islah olmuyorlar yani. (Toplu görüşme)

Çoğu mahkum iyileştirilmeyi hak etmiyor, iyileştirmeyi anlamayan çok fazla (Esra)

Topluma geri kazandırma konusunda bazı görüşülenler devletin mahpuslara sahip çıkması gerektiğini düşünmektedirler. Mahpusların hapishaneden çıktıktan sonraki en önemli şeyin bir iş sahibi olmaları gerektiğini söylemişlerdir ve kendi görüşlerine göre yapılması gerekenleri belirtmişlerdir.

Burada kurallar değil memurlar önemli. Ceza Tevkifevleri kuralları meslek sahibi oldurmak değil, ancak atölyelerde oluyor o. Buradaki çaycı şimdi, çıkınca çaycı mı olacak, değil. Çıkınca da devlet destek çıkmalı, yoksa işe almazlar. Çıkınca projelerini anlatıyor bana

mesela, dinliyorum, destek veriyorum. Mesela ...(ay ocağında çalışan mahpusun adını sylyyor) McDonalds'ta müdürlük yapmış. ıkınca gene müdür olabilir. (Mehmet)

Mahkumları kimse direkt işe almıyor. Sırf mahkumların çalıştığı bir yer olsa çıkınca, bir ilde mi yaparlar artık, bi kaç ilde mi, bilmiyorum. Biri vardı mesela, tahliye olmak istemedi. İş yok, g yok, ev yok. Ben nereye çıkacağım diyor. Bu azınlığa sahip çıkılmalı. Yoksa bu adam tekrar suç işler. Dışarısı tuhaf bakıyor mahkumlara. Bu adam düzelmiş midir, öyle bakmıyor, etiketleme mi denir. Bir iftlik kur mesela, kurumdaki bir fabrikayı dışarıya kur. Bir suç ancak böyle azalır. O ocuklara sahip çıkarlarsa. Burası çok kar ediyor mesela, gene cezaevine harcanyor, ihtiyaçlarına, minibüs falan alınıyor. Ama bir sürü cezaevi yerine fabrika yapsalar ülke de kalkınır. Ağa diksinler. Çiftçiler gelsin mesela, bana 20 adam lazım desin, çalışsınlar. (Pınar)

4.6.3. Sosyo-kültürel Etkinlikler ve Kurslar

Mahpusların katıldığı sosyo-kültürel etkinliklerin düzenlenmesi, bir görüşülen dışında, bütün görüşülenler tarafından olumlu bulunmaktadı. Bu etkinlikler sayesinde mahpusların rahatladıklarını, kafalarını boşalttıklarını düşünmektedirler. Bu konuda olumsuz düşünen görüşülen ise fikirlerini şu şekilde ortaya koymuştur:

Sosyal olarak yapılan şeylerin hiç bir yararı yok. Eğitimle ilgili olmalı sadece. Diğer memurlar yararlı diyorsa yalan söylüyorlar, çok samimi söylüyorum. Bu tür şeyler mahkumu şımartıyor, olumlu sonuçlar doğurmuyor. (Hakan)

Hapishanelerde mahpuslara verilen eğitimler ve kurslar da büyük çoğunluk tarafından olumlu karşılanmakta, 'en azından bir meslek edindikleri' düşünülmektedir. Bu kursların az olduğu yerlerde çoğaltılmasını ve bütün hapishanelerde yaygınlaştırılması gerektiğini düşünmektedirler.

Yapılan alışmalar eskiye göre çok fazla. Birine gitmezse birine gider. Lazım onlar, mahkumlar hayata kendini hazırlıyor.(Ferit)

Kurslar, eğitimler insanları düzeltir. Saygılı ve sevgili insanlar olalım ki suç işlenmesin. (Pınar)

4.6.4. Mahpusların Çalışması

Sosyo-kültürel etkinlikler ve kurslar konusunda olduğu gibi mahpusların çalışması konusunda da infaz koruma memurları olumlu düşünmektedirler. Açık hapisaneler zaten çalışma üzerine kuruludur fakat görüşülenler kapalı hapisanelerde de daha fazla atölye açılmasının iyi olacağını belirtmişlerdir. Çalışmanın onları 'oyaladığı' ve işgüçlerinin de değerlendirilmesi gerektiği görüşündedirler.

Meslek ediniyorlar, o açıdan iyi. Boş vakitlerini değerlendiriyorlar. Çalışmayınca kaçmayı falan, kuruyor kafada. E bunu engellemek için bir şeyle oyalanmalı. (Ali).

Çalışmaları olumlu, insan gücünden faydalanılmalı, genç çocukların işgücünden devlet yararlınsın. Boş kaldıklarında daha kötü şeyler düşünüyorlar. Onlara da faydamız olamıyor. (Hakan)

İşgücünden faydalanma konusundan bahsederken açık hapisanede çalışan Serkan Bey ile hapisanelerin özelleştirilmesi hakkında konuşulmuş, onun görüşleri alınmıştır.

Devlette kalması çok daha sağlıklı. Şimdi burda özel bir işi tepeden istenmediği sürece yapmak zorunda kalmıyorsun, özel olursa iş değişir. Bizim burada demir, mobilya falan yapılıyor. Bir marka araba kılıfları ürettiriyor. Bir özel üniversitenin cüppelerini ürettiyorlar. Okul sıraları, kamu hastane nevresimleri. 38 dönümlük bir yer. Ücretlerin belli standardı var. Açıkta mesai alıyorlar. 30 günlük iaa kesiliyor. Kaza sigortası yapıyorlar. Devlete 600 TL'lik maliyeti oluyor. Gene de devlette kalması daha iyi, özel bu şekilde girsin yeter. (Serkan)

Bazı görüşülenler ise mahpusların daha zor şartlar altında çalışmasını uygun gördüklerini belirtmişlerdir. Toplu yapılan görüşmede infaz koruma memurlarından biri ‘bana kalsa taş ocaklarında çalışsınlar’ demiş ve gülmüştür.

4.6.5. Askerin Hapishaneden Ayrılması

İnfaz koruma memurları arasında bu ara sıklıkla konuşulan bir konu ‘dış güvenlik yasası’dır. Şu anda hapishanelerin dış güvenliğinden askeriye sorumludur ve hapishanelerin dış koruma kısmında jandarmalar görevlendirilmektedir. İlgili yasa askeriyenin hapishanelerden tamamen çekilmesini öngörmektedir. Bu konuda infaz koruma memurları arasında bir fikir ayrılığı söz konusudur. Görüşülenlerin yarısı askerinin çekilmesini isterken yarısı bunun yerine gelecek sisteme karşı eleştirel bakmaktadır.

Askeriyenin hapishanelerden çekilmesini olumlu karşılayan görüşülenler, jandarmanın görevine infaz koruma memurları geleceği için olumlu bakmakta, infaz koruma memurları için iş olanağının artacağını düşünmektedirler. Ayrıca şu andaki ‘çift başlılığın’ sıkıntı yarattığından şikayetçidirler. Bir görüşülen askerlerin mahpusla iletişimde sıkıntı yarattığını düşünmektedir.

Dış güvenlik verilmiyor, belki devletin imkanları el vermedi. Ayrılrsa çok faydası olur. Asker zaten 20 yaşında, bizim kadar tanıyamaz mahkumu. Her hükümlüye aynı gözle bakacak, biz öyle bakıyoruz. Biz pişmişiz. ayrılinsa sevkiyatlarda sorun çıkmaz, askerler dövüyor, sövüyor. Memleketi, etnik kökeni, ırkıdan dolayı onur kırıcı konuşuyor. Biz herkese farklı davransak bu işi yapamayız. Kürt’ü var, Laz’ı var.(Ahmet)

22. maddede kaldı. Umutsuz olmamak lazım ama fazla ışık gözükmüyor. Çift başlı sistem, asker çıkmalı. Memurlar güvenlik sınıfına alınmalı, silah kullanmalı.(Serkan)

Askeriyenin çekilmesine olumsuz yaklaşan görüşülenler, yeni sistemde eksiklikler olabileceğini ve infaz koruma memurlarının yetkilerinin artması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Dış güvenlik yasası çıkacak. 2-3 ekonomi ile ilgili madde kaldı. Pilot bölge uygulaması olacak, ilki burda olacak diyorlar. Olumlu olursa Türkiye geneline uygulanacak. Nasıl uygulanacak, önemli olan o. Hayata yansımayınca pek göremiyorsun. 18.000 jandarma var, hepsi infaz memuru olacak, bizim gibi değil tabi, yetiştirilecekler. Şimdiki 5 ay eğitim alıyorsa bunlar 8 alacak. Bu sistem bizde yürümez de. Askerin otoritesi bizden daha fazla. Arkasında duracak kişi fazla, bizde durmuyorlar. Yeni bir sistem oluşturup yetki verilerse olur. Destek verecek, koruyacak, savunacak. Bizde de zor kullanma yetkisi var ama bizde yüzde 10'u kullanılmıyor, asker yüzde yüzünü kullanıyor. Askerin yetkilerinin infaz memuruna geçmesi lazım. (Ferit)

Bence iyi değil. Askerin yaptığını biz yapamayız. Açık söyleyeyim. Can güvenliği açısından iyi değil bence. Askerin olması bizim açımızdan daha iyi. Onların işi, biz yapamayız. (Ali)

Asker çekilmemeli. Biz sürekli mahkumla iç içeyiz, bizi tınmıyorlar, asker 'höyt' deyince çekiniyorlar. Asker hiç gitmemeli, devlete maliyet olarak da. (Meral)

4.6.6. F Tipleri: "Böl-Parçala-Yönet"

F Tipi hapisanelerin açılması, Türkiye'deki ceza infaz sisteminde önemli bir değişiklik olarak ele alınmaktadır çünkü yıllardır uygulanan koğu sisteminin kalkması, yerine oda sisteminin gelmesi söz konusudur. Bu sisteme direniş gösteren mahpuslara karşı 'Hayata Dönüş' adı verilen bir operasyon gerçekleştirilmiştir. Bu önemli kırılma noktası hakkında da görüşülenlerin fikirleri alınmıştır.

Baktılar olmuyor, F Tipi yaptılar. Sadece siyasi hükümlüler, PKK, DHKP şu bu kalıyor. Çözüm oldu mu? Eskiden Ulucanlar'a falan baktığında çok farklı. Bir yerde 80 kişinin kaldığını düşün, bir de 5. Sistem baya değişti. Ulucanlar'da her gün bir olay olurdu. Şimdi gruplaşma yok, güç yok. (Ferit)

F Tiplerine operasyonun yapılması gerekiyordu. Esir alınanlar vardı. Eve gidince çocuğuma bir şey olacak mı korkusuyla yaşıyordu insanlar. O dönemdekilerin çoğunun psikolojisi iyi değil. Kadınlar daha da kötü. O operasyonun yapılması iyi oldu, hem mahkum için hem personel için şartlar iyileşti. (Serkan)

Hayata Dönüşle ilgili belgesel izlettiler bize, cezaevinde. Operasyon olumlu bence. Koşuş ağalığı vardı. Adli ile siyasi beraberdi. İlişkiler çok fazla oluyormuş, koşuş ağaları evlendirmiş, resmi değil tabi, hamile kadınlar olurmuş. Erkek-kadın beraber kalırmış. Youtube'da var belgesel, izleyin isterseniz. Sonra tabi bunları 1-3 kişilik odaya koyunca işkence gibi gördüler. Bana kalsa hepsini tek tek koşuşa atarım. Menfaatlerine uymadı, isyan çıkardılar. Şırnak'ta askerlik yaptım ben. Kaçakçılar var. Ekmeğine taş koyulacak, rahatlıkları bozulacak diye korkuyorlardı. (Mehmet)

Bir görüşülen F Tipine geçişle beraber yönetme dengelerinin nasıl değiştiğini şu sözlerle anlatmıştır:

Eskiden güçle oluyordu her şey, akılla değil. Hayata Dönüş Operasyonundan sonra değişmeye başladı. 80'den 93'e kadar cezaevlerinde askeri disiplin vardı, darbeden dolayı. Suç aleti, uyuşturucu falan asla sokulamazdı içeri, çok sıkı denetim vardı. Sevk-idare derken mutlak devlet hakimiyeti-gücü vardı. Sonra isyanlar çıktı, denetim azaldı. İnsan hakları falan. F Tipine o yüzden karşı çıktılar. 3 kişiye hemen hükmedersin, 16-20'lik koşuşlar öyle olmuyordu. Neler gördüm ben. Terör suçlusunu mesela, karşına alıp konuşunca çok güzel konuşuyorsun, kültürlüdürler onlar, günde 1 kitap bitirirler, mantıklı konuşursun. Fakat başka terör örgütü suçlusuyla bir araya gelsin, içinden canavar çıkıyor. Biz de bir güç oluşmaması için böl-parçala- yönet'i kullanıyoruz. Sıkı disiplin olmalı. Müdürlük makamlarında liyakat önemli, otorite alanlarında donanımlı kişiler olmalı. (CİPDER görüşme)

CİSST Başkanı ise F Tipi hapishaneler hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Normalde F Tipi insanidir, fakat bizde öyle değil, o yüzden karşı çıkıyoruz. Koşullardan çıkartmamak üzerine kurarsan cehenneme döner. Öncesinde mafyalar hapishaneleri paylaşmışlardı. O girdaptan çıkılmıyordu. Tabii ki o korkunç şekilde değil. O operasyonlar ömür boyunca taşıyacakları bir leke oldu. Operasyonlar Türk sağının Türk solundan intikamıydı bence. 12 Eylül'de sağcıların intikam alması gibi. (CİSST Başkanı)

4.6.7. Hapishaneler Neyi Sağlar?

En son toparlayıcı bir soru olması adına görüşülenlere ‘Hapishaneler neyi sağlar?’ diye sorulmuş, infaz koruma memurlarının hapishanelerin işlevi hakkındaki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Cezaevi olmasa dışarıdaki insanların huzuru, güvenliği olmaz. Herkes birbirini öldürür.(Ahmet)

Cezaevi adaleti sağlamaz, mahkumu içeride tutar işte. (Ferit)

Cezaevine adaletin olmadığı yer diyebilirim. Haklarını savunamıyorsun, çalışan olarak da. Hiç kimse iyileşmiyor. (Ali)

Cezaevi hakkında önceden çok aşırı zorluk içinde yaşayan insanlar diye düşünürdüm, içeri girince hiç öyle olmadığını gördüm. Caydırıcı bir cezaevi düşündüm, hiç de değil! Cezaların arttırılması lazım, ceza ve ıslah edici özellik artmalı.(Hakan)

Asıl amacı toplumu suçlulardan korumak ama bunu ne kadar başarabiliyor bunu tartışmalıyız. (Can)

Cezaevleri işe yarıyor, tabii anlayana. Cezaevi toplum huzurunu sağlar. Tekrar iyileştirilmesi, kazanılmasını sağlar. Aramızda olmaması gerekenleri gözetim altında tutar. (Esra)

Cezaevleri daha çok suça teşvik ediyor derim, başka bir şey demem. Sadece açıkta çalışanlar biraz hayat tecrübesi ediniyor, o kadar. (Meral)

Cezaevlerinin adaletle alakası yok. Dışarıdaki toplumu rahat ettirmek. Islah etmek, topluma kazandırmak amaç. Türkiye'deki cezaevi uygulamasında artık sert diye bir şey yok. Memurlar kendi kişisel çatışmalara girebilirler. Ben kimsenin kasten eziyet ettiğini görmedim. Her yerde kamera var zaten. Arada birileri çıkabilir, o onların kişisel sorunu. Biz cezaevini mahkumlar çoğalsın diye mi açıyoruz toplum rahatlasın diye mi, o sorulmalı bence. (Mehmet)

Bütün sorular bittikten sonra görüşülenlere eklemek istedikleri bir şeyler olup olmadığı sorulmuş, bazı görüşülenlerin farklı noktalara değindiği yerler aşağıda aktarılmıştır.

Bir görüşülen hapishanelerdeki psiko-sosyal servis çalışanlarını eleştirmiş, bir diğeri ise kendilerine de psiko-sosyal destek sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Doğru düzgün görev yapmıyorlar. İkinci planda kalıyorlar. Kendilerini farklı görmeyi seviyorlar. Bakanlık personeli ya onlar, biz komisyon personeli. Kendilerini diğer personelden ayırıyorlar. Çoğu yerde mahkumla iletişimleri sınırlı. Olabildiğince görüşmek istemiyorlar.(Serkan)

Personel için destek sağlanmalı. Psikologlar, onlar bizden kırık zaten, kendine faydası yok. Hükümlülere çok faydalılar, bize hiç değiller. Mahkumları neredeyse cebine koyup götürecekler. İnfaz koruma her şeyi yapıyor, psikolog, sosyolog. Ama başım ağrıyor, ölüyorum desen ilaç alamıyorsun. Geçende arkadaş kalp krizi geçirdi, ambulans getirmediler, sadece mahkumlar içinmiş. Bizim değerimiz sıfır. Her anlamda bize destek verilmeli, şartlar bizim için çok zor. Evde geçirmediğim kadar burada vakit geçiriyorum. Sosyal haklar, manevi ihtiyaç hiç önemli değil onlar için. (Esra)

Bir görüşülen de kadın hapisanelerinde kadınların 6 yaşlarına kadar çocuklarını yanlarında tutabilmelerine dair görüşlerini paylaşmıştır. Belli hikayeleri ve görüşülenin duygularını yansıttığı için aktarmak bizim için önemli gözükmiştir.

Zordur şartları buranın, cezaevlerinde çocuklar var mesela, anneleriyle kalan, çok üzüliyorum onlara. Geçen bir gün cezaevine büyük oğlumu götürmek zorunda kalmıştım, içerideki çocukları gördü, parmaklıklar ardında falan. Çıkart onları anne dedi. Ben orda çok üzüldüm, ikilemde kaldım, ne yapacağımı bilemedim. Bence çocuklar kapalıda olmamalı anneleriyle. Geçende çocukları kantine götürdüm alıp, normalde idareciler izin vermiyor, anneleri olmadan sakın bir yere götürmeyin diyorlar, onlar gidince aldım ben çocukları, cips aldım, çikolata aldım, ona çok sevinirler. Poşeti doldurduk, sonra hadi odalarınıza (koğuş demeyiz çocuklara) dedik. Poşet bitene kadar mutlular, sonra gene eski hallerine dönüyorlar. Cezaevi dışındaki kreş daha yeni açıldı. Çocukları 6 yaşından sonra tutmuyorlar cezaevinde, asıl o yaşta çocuk farkına varıyor her şeyin, o zaman ayırmak anneden daha kötü. Çocukların çoğu Çocuk Esirgemede büyüyor, anneleri de orda yetişmiş zaten. Bizim ülkede baştan sıkıntı var. İş imkanı sağla bu insanlara, bir denetim olduğunu görsünler. Bir kere 6 yaşına geldi diye çocuğu ben aldım anneden, nasıl üzüldüm, anne de çocuk da ağlıyor, biz arada kaldık. Psikologlara çok kızıyorum, onlar cezaevinde iş bittikten sonra devrededirler. İnfaz memuru yatıştırır. Psikolog iş açısından bakıyor. Çocuk 7 olsun en azından, okula başlasın, çocuğa anlatılması lazım. Bize direkt çocuğu alın diyorlar, yapmamız lazım. Çözüm olmuyor, onlar söylüyor. Onlar da kanun çerçevesinde davranıyor tabi. (Pınar)

Bir görüşülen de yönetimde daha genç kişilerin olması talebini şu şekilde açıklamıştır:

Biz halimizden hiç memnun değiliz. 20 sene hizmet etmiş bir insan infaz koruma, idareci olmamalı bence. Hiçbir faydası olmuyor, fosilleşmiş kafalar gitmeli. Çalışsa da pasif görevlerde çalışmalılar.

Genç yaşı idareci farkı çok görüliyor. Yalandan eğitim var bizim ülkemizde, başka bir şey yok.(Meral)

Görüşmeler sırasında tanık olduğum bir olayı da burada aktarmak benim için önemli gözükmüştür. Bir görüşülen ile adliyede konuşmaya başlamadan önce yanında bulunan başka bir infaz koruma memuru, önünden geçen bir tutukluyla konuşmaya başlamıştır. Tutukluya “beni tanıdın mı?” diye sormuş, tutuklu da hatırladığını söylemiştir. Tutuklu oradan uzaklaştıktan sonra bize dönüp “Şimdi benim elime düştü. Ben bunu yollarım burdan. Çocukken aynı yerde oturuyorduk, döverdi o zaman beni. Zaten buraya düşeceği belliydi. Şimdi o nerede ben neredeyim.” demiştir. İnfaz koruma memurunun meslek itibariyle sahip olduğu gücü vurgulaması, tezin incelediği konuyla benzer bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

Tezin bu bölümünde görüşmeler boyunca elde edilen bulgular, mevcut literatür ışığında tartışılacak ve araştırmanın öznel bulguları hakkında fikir yürütülecektir.

Sosyo-demografik Özellikler

Öncelikle görüşülenlerin bazı sosyo-demografik özellikleri öğrenilmiştir. Görüşülenlerin eğitim durumları lise mezunu ile yüksek lisans mezunu arasında değişim göstermektedir. Geçmiş yıllarda infaz koruma memuru olmak için ortaokul mezunu olmak yeterliyken infaz koruma memurlarının şimdi en az lise mezunu olmaları gerekmektedir. İnfaz koruma memurlarının yaşları düştükçe eğitim seviyeleri yükselmektedir. Türkiye'deki infaz koruma memurlarının yaş ortalamasına dair bir resmi veri yoktur fakat son yıllarda alımların artmasıyla 20'li ve 30'lu yaşlardaki memurların sayısı artmıştır denilebilir. Örnek olarak İngiltere'deki infaz koruma memurları ortalama 30-40 yaş aralığındadır ve 5-10 senedir çalışmaktadırlar (106).

2014 yılı Adalet Bakanlığı faaliyet raporuna göre Türkiye'de 40.206 infaz koruma başmemuru ve infaz koruma memuru vardır (107). Bu memurların maaşı 2015 yılının Ağustos ayında şu şekilde belirlenmiştir: En düşük kadro derecesine sahip olanlar 2.300 TL, en yüksek kadro derecesine sahip olanlar ise 2.745 TL almaktadır (108). Aile yardımı, çocuk yardımı, lisans ve yüksek lisans mezunu olma durumu gibi değişkenlere göre maaşlar artabilmektedir. Örneğin evli, eşi çalışmayan, 1 çocuk sahibi, lisans mezunu ve 5 seneden az bir süredir infaz koruma memuru olarak çalışan bir kişi 2.600 TL civarı maaş almaktadır. Görüşme yaptığımız memurlar da ortalama 2.600 TL civarında gelirleri olduğunu belirtmişlerdir. Erkek görüşülenlerin büyük çoğunluğunun eşi çalışmamaktadır. Kadın görüşülenlerin aylık ekonomik gelirlerinin yüksek olmasının nedeni ise eşlerinin de çalışıyor olmaları ve evlerine iki maaş giriyor olmasıdır. Sadece tek maaş ile geçinen infaz koruma memurlarının geliri, Türkiye'deki asgari ücretin (1.300 TL) iki katına denk gelmektedir. Bu ücret her ne kadar 4 kişilik bir ailenin giderleri üzerinden hesaplanan açlık sınırını (1.387 TL) aşıyor olsa da yoksulluk sınırının (4.518 TL) altında kalarak oldukça yetersizdir denilebilir (109).

Türkiye’deki infaz koruma memurlarının ekonomik durumunu başka ülkelerle karşılaştırmak da yararlı olabilir. ABD’deki asgari ücret eyaletlere göre farklılık göstermektedir ve saat başına 7 \$’dan 10 \$’a kadar değişebilmektedir (110). Aylık yaklaşık 1.500 \$’a denk gelen ABD’deki asgari ücret standartlarına göre infaz koruma memurları saati 16 \$’dan ayda yaklaşık 3.000 \$ kazanmaktadırlar (111). Fakat özel hapishanelerin sayısının gittikçe çoğaldığı ABD’de özelde çalışan infaz koruma memurları diğerlerine göre daha düşük ücret almaktadırlar (112). İngiltere’de ise asgari ücret saati 7 £’tan ayda ortalama 1.300 £’a denk gelirken (113) infaz koruma memurlarının maaşı aylık 1.750 £ kadardır (114). ABD’deki durumla benzer özellikler gösteren Türkiye, asgari ücret karşılaştırması açısından İngiltere’deki durumdan daha iyi seviyededir. Günlük geçinme koşullarının pahalı olduğu bu ülkelerde infaz koruma memurlarının maaşlarının alt-orta seviyede bulunduğu söylenebilir.

Görüşülenlerin büyük çoğunluğu bu işe isteyerek girmediklerini, işe girmelerindeki en büyük etkenin ‘memuriyet’e geçmek olduğunu söylemişlerdir. Türkiye’de memur olmak bir ‘iş garantisi’ olarak görülmektedir çünkü bir kere memur kadrosuna girildikten sonra o işten atılmak çok zordur. İnfaz koruma memuru olmadan önce özel sektörde çalışmış görüşülenler memuriyeti ‘garanti’ olarak görmektedirler. İngiltere’de gerçekleştirilen bir araştırmada da (106) infaz koruma memurları bu işe ‘sürüklendik’lerini, iş garantisi oluşu ve önceden çalıştıkları yerlerde yaşadıkları hayal kırıklığının onları bu işi seçmeye yönlendirdiğini belirtmişlerdir. Yapılan pek çok araştırmada infaz koruma memurlarının ‘mahpuslara yardım etmek’ gibi bir amaçla işe girmedikleri sonucu çıkmıştır.

Bazı görüşülenler normal memuriyet için işe başvurduklarını, infaz koruma kadrosunda açık olduğu için bu göreve atandıklarını, bazıları da mesleğin içeriğini bilmeden işe başladığını belirtmiştir. İnfaz koruma memurluğu fiziksel ve ruhsal olarak bireyi zorlayıcı ve riskli, çalışma koşulları açısından da vardiyalı olduğu için yorucu bir meslektir. İnsanların bu şartları bilmeden işe başlamaları Türkiye’deki sistemin büyük bir sorunudur. ‘Tercih edilmesi’ gereken bir mesleğe doğru insanlar ‘itilmektedirler’. Bir görüşülenin fizik öğretmenliği için atama beklerken zorunlu olarak bu işte çalışmaya başlaması sorunun büyüklüğünü göstermektedir. Gedik (9) Türkiye’de 619 infaz koruma memuru ile yaptığı çalışmada katılımcılarının yüzde

60'ına yakının bu mesleği başka iş bulamadığı için seçmek zorunda kaldığı verisine ulaşmıştır.

Meslek Algısı

Yapılan görüşmelerde infaz koruma memurları meslekleri hakkında fazla bir şey bilmeden işe başladıklarını belirtmişler de çoğunun kafasında olumsuz bir 'gardiyan' imgesiyle işe başladıkları ortaya çıkmıştır ve toplumun da hep böyle düşündüğünü belirtmişlerdir. Toplumun -ve işe başlarken kendilerinin de- olumsuz bir 'gardiyan' algısı olmasının en büyük nedeni elbette ki 1980 darbesi sonrası hapishanelerde yaşanan istismar olaylarıdır. Özellikle askeri cezaevlerinde (Mamak ve Diyarbakır en ön plana çıkanlarıdır) gerçekleşen istismarlar, darbe döneminin kısıtlamaları yavaş yavaş azalmaya başladıktan sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde mahpus olanlarla gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmaları gerçekleri görünür kılmıştır (kadın mahpuslar hakkında bir sözlü tarih çalışması ve Diyarbakır hapisanesinde yaşananlar için bkz: (115,116)). O dönemden beri süregelen 'gardiyan' algısı, görüşülenlerin kendilerinin de belirttikleri üzere, 'işkenceci' ve 'rüşvet yiyen' sıfatlarıyla anılmaktadır. Görüşülenler, medyanın da bu algıyı güçlendirdiğinden şikayetçi olmuşlardır (Türkiye'de son dönemlerde yayınlanan *Suskunlar* ve *Parmaklıklar Ardında* gibi diziler ana akım televizyonlarda gösterilmiştir ve bu algıyı destekledikleri söylenebilir).

İleride detaylıca değinileceği gibi Ergüden (28) bu sıfatlarla anılan gardiyanların buldukları mekanın düzenleniş tarzı ve mantığının yoğunlaştırılmış ve yaygınlaştırılmış bir şiddete imkan tanıdığını söylemiştir. Mevcut şiddetin oluşumu şöyle aktarılmıştır:

“Şiddet bir insana iradesi dışında kabul ettirilen bir durum, davranış ile başlayıp, manevi veya fiziksel baskı uygulamaya, onu hırpalamaya, zor kullanmaya, işkence yapmaya, sakat bırakmaya, hatta öldürmeye kadar uzanıyor ise, öncelikle kişisel iktidar türlerinin çeşitli biçimlerinden kurumsal iktidarlara kadar uzanan bir yelpaze içinde tahakküm kurmak ve otorite oluşturmakla başlar; yani şiddet uygun ortam yaratmayı (bir tür kurumlaşmayı, mizanseneni, sahnelemeyi) gerektirir.”

'Şiddet'le beraber anılan gardiyanların toplumsal imajlarının düzeltilebilmesi ve toplumsal belleğin temizlenebilmesi için 80'li yılların ortalarında mesleğin adının 'ceza infaz koruma memuru' olarak değiştirilmesi uygun bulunmuştur. Son senelerde

artan eğitim seviyeleri ve mesleki eğitimlerle bu imajın biraz daha yumuşadığı söylenebilse de tamamen silindiğini iddia etmek imkansızdır. Türkiye'nin pek çok yerinden 'Pozantı' benzeri haberler gelmeye devam ettiği sürece de bu imajın silinmeyeceği bir gerçektir. Daha 8 sene önce Engin Çeber'in polis ve infaz koruma memuru işkencesi ile öldüğü kanıtlanmış, iki infaz koruma memuru ve bir cezaevi 2. müdürü ömür boyu hapis cezası almıştır (117). 2007 yılında yapılan bir çalışmada (118) da kanunla ihtilaf halindeki çocukların en çok polis ve infaz koruma memurlarına tepki duydukları görülmüştür. Çocukların firar etmelerinde memurlarla olan gergin, sert ve genellikle cezalandırıcı ilişkinin rolü olduğu anlaşılmıştır. Uluğtekin (118) infaz koruma memurlarının bu davranışını sorgularken şunu sormuştur:

“Bu [davranışlarda] onların güvenlik ve gözetim servisinde çalıştıkları için, kuruluşun güvenlik, düzen ve disiplininden birinci derece sorumlu olmaları ve bu sorumluluğu yerine getirirken sözel ve fiziksel şiddet uygulamaları gerektiği düşüncesine sahip olmalarının bir rolü olabilir mi? Bu tür kuruluşlarda çocuğun gereksinimini karşılamak değil, güvenlik ve disiplini sağlamak öncelikli ve esas amaç olarak görülüyor mu? Böylesi bir yaklaşım doğrudan çocukların kurumsal istismarına yol açıyor.”

Bu araştırmadan da yola çıkarak bir 'kurumsal istismar'ın var olduğundan bahsedilebilir. İnfaz koruma memuru algısında çift taraflı bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Bir yandan kurumsal yapının istismar yaratmaya müsait alanında bunu uygulayan infaz koruma memurları varken, bir yandan da bütün bu gerçekleşen olaylardan dolayı mesleğin geneline yayılan bir 'kötü imaj'dan muzdarip infaz koruma memurları vardır. Akgün (119), 25 tane yeni infaz koruma memuru ile yaptığı söyleşisinde görüşülenlerin “nefret söyleminin hem uygulayıcısı hem de mağduru olduklarının farkında” olduklarını belirtmiştir. Bu durum infaz koruma memurlarını çelişkili bir konumda bırakmaktadır.

Eğitim

İnfaz koruma memurlarının Türkiye'de yakın bir geçmişe kadar çalışma hayatına başlamadan önce hizmet öncesi eğitim almadıkları ve staj yapmadıkları bilinmektedir. Personel eğitim merkezleri kurulduktan sonra 2006 yılında ilk kapsamlı eğitimler tamamlanmıştır ve bu eğitimlerin çoğu hizmet içi eğitimlerdir (120). Son 2-3 senedir zorunlu staj uygulamasına gidildiği görülmektedir.

İnfaz koruma memurlarının eğitimi elbette ki sistemin düzgün ilerleyişi açısından hayati önem taşımaktadır. Teorik eğitim, infaz koruma memurlarının hapisane sisteminin işleyişini anlayabilmeleri, insan ve mahpus haklarını öğrenmeleri ve bunlara saygı göstermeleri açısından önemlidir. Üstünkörü yapılan ve etik değerler açısından benimseyici bir öğretim süreci olmayan eğitimler hapisane yaşamında pek çok sorunu beraberinde getirecektir. Ayrıca uygulamalı stajlarda kriz anlarında gerek mahpusların, gerekse kendilerinin ve başka çalışanların fiziksel zarar görmemesi açısından nelerin yapılması gerektiği öğretilmektedir. Bu eğitimi önceden almayıp direkt işe başlayan infaz koruma memurları zor durumlarla karşılaşabilmektedir.

İngiltere’de infaz koruma memuru olmak isteyenler öncelikle Ulusal Suçlu Yönetim Hizmetleri Lisansüstü Programı (NOMS)’na girmektedirler. Yerel eğitim merkezleri ya da Hapisane Hizmetleri Yüksekokulu (PSC)’nda 10 haftalık kurs alan infaz koruma memurları ardından 1 senelik stajlarını tamamlamak için kendilerinden deneyimli bir infaz korumanın süpervizörlüğünde hapisanelerde çalışmaya başlarlar. 12-18 ay arasında yönetimi daha iyi öğrenen infaz koruma memurları süpervizör seviyesine geçtikten sonra başka bir hapisaneye geçip intihar ve kendine zarar verme gibi kriz durumlarında neler yapacaklarını öğrenirler. Bütün bu süreci tamamlayanlar bir üst kademeye geçiş için başvurabilirler (121).

ABD’de ise polislerinkine çok benzeyen bir eğitim alan infaz koruma memurları, süresi birkaç aydan 2 yıla kadar uzanan bir zaman aralığında, İngiltere’deki gibi deneyimli bir memurun süpervizörlüğünde staj uygulaması yaparlar. Bu sırada mahpusla iletişimin minimum seviyede tutulmasına önem verilmektedir. Usule dair eğitimlerde kontrol teknikleri, kaçak mal tanımlama, üst araması, hücre arama, isyan kontrolü, suçlu nakli, etik gibi konular öğretilirken yasal eğitimde ceza hukuku, kurumsal hukuk, tutuklama prosedürleri, insan hakları hukuku, güç kullanımı gibi konular üzerinde durulmaktadır. Rehabilitasyona dair eğitimlerde ise madde kullanımı, mental sağlık sorunları ve sözel iletişim eksikliği gibi konular işlenmektedir (122). ABD’de sayısı gittikçe çoğalan özel hapisanelerde ise, kamu hapisanelerine oranla yaklaşık 60 saatlik daha az teorik eğitim alan infaz koruma memurları büyük sıkıntı yaşayabilmektedirler. Özel hapisanelerde çıkan güvenlik problemleri, kamudaki oranı ikiye katlamaktadır (123).

Türkiye’deki eğitime bakıldığında son dönemlerde gerçekleşen yenilikler göze çarpmaktadır. Hizmet öncesi eğitim kapsamında uyum eğitimi, teorik ve uygulamalı eğitim programı uygulanmaktadır. Hizmet içi eğitimlerde ise adaylık eğitimi, intibak eğitimi, bilgi tazeleme eğitimi ve üst görev kadrolarına hazırlama eğitimi verilmektedir. Bu eğitimde verilen dersler şöyledir: Türkçe dilbilgisi ve kompozisyon, genel hukuk bilgisi, cezaevi idaresi, cezaevi güvenliği, bakanlık ve genel müdürlük teşkilatı ve devlet memurları kanunu, ceza ve ceza usul hukuku, infaz hukuku, kriminoloji, psikoloji, işletmecilik, bedensel ve toplu savunma sporları, insan hakları, meslek etiği (120). Bütün bu eğitimlerin içeriklerinin geliştirilmesi ve zorunlu olarak verilmesi gerektiği bütün görüşülenler tarafından onaylanmakta, özellikle stajın artık zorunlu olması olumlanmaktadır. 2015 yılında AB ile ortak gerçekleştirilen “Cezaevi personelinin Mesleki Yeterliliğini İyileştirmek ve Sosyal Gelişimini Arttırmak” adlı projede ise gerekli eğitim modüllerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir (124).

Eğitimlerde orantılı güç kullanımı, uyuşturucu ve yasak madde tanıtımı, mahpusların zihinsel ve fiziksel sağlık durumları hakkında detaylı bilgi, mahpusların hapisane sürecine uyumları hakkında bilgi, kriz durumlarında yapılacaklar, mahpusların kendilerine ya da başkalarına zarar verme halleri hakkında bilgi ve neler yapılacağı gibi hapisanenin günlük rutinde yarar sağlayacak bilgiler üzerinde fazla durulmadığı görülmektedir. Hatta bir görüşülen mental sağlığı yerinde olmayan mahpuslarla çalıştığını fakat buna dair hiç bir eğitim almadığını belirtmiştir. İngiltere’de Sağlık Bakanlığı’yla hapisanelerin ortak düzenlediği ulusal bir ‘mahpusların mental sağlıkları hakkında farkındalık’ projesi gerçekleştirilmiştir ve ceza infaz koruma memurları mahpusların mental sağlıkları hakkında bilgilendirilmiş, özel durumu olan mahpuslarla nasıl iletişim kurmaları gerektiğine dair eğitimler almışlardır (15). Türkiye’de gerek çocuk ve gençle çalışırken, gerekse ciddi mental rahatsızlık tanısı konmuş mahpuslarla çalışırken infaz koruma memurları bu özel gruplarla ilgili eğitim almamaktadır. Bir araştırmada çocuklarla çalışan infaz koruma memurlarına Kişilerarası İlişkiler Psikoeğitim Programı uygulanmıştır ve yararlılığı ölçülmüştür (11). Araştırma sonunda olumlu gelişmeler gözlenmiş olsa da eğitimlerin içeriklerinin geliştirilmesi ve eğitimi bütün kurum çalışanlarının alması gerektiği sonucuna varılmıştır. Genel eğitimlerin yanı sıra bu özel eğitimlerin gerçekleşmesini sağlamak büyük aciliyet içermektedir.

Staj yaptığım süre içerisinde AB ile ortak gerçekleştirilen “Ceza İnfaz Kurumlarında Ruh Sağlığı ve Bağımlılık Hizmetlerinin İyileştirilmesi Teknik Destek Projesi” kapsamında Ceza İnfaz Müdürlüğü personeli için Prof. Dr. Kültegin Ögen’in düzenlediği kitapçıkların oluşturulduğunu görmüştüm. Ruh sağlığı hakkında belli bilgiler verilerek personelin işini kolaylaştırmayı ve ne tür çözüm yolları kullanacaklarına açıklık getirmeyi amaçlayan bu kitapçıkların bölümleri de şu şekildeydi: Cezaevleri ve ruh sağlığı - Mahkumların ruh sağlığı - Cezaevlerinde sık görülen ruhsal sorunlar - Ruh sağlığı sorunlarına kurumsal yaklaşım ilkeleri - Cezaevi çalışanları arasında ruh sağlığı sorunları - Cezaevi çalışanları için koruyucu ruh sağlığı bilgisi. Bu kitapçıklar her ne kadar tezin başından beri eleştirilen, mahpusu ‘hasta-iyileştirilmesi gereken’ özne pozisyonuna yerleştiren zihniyetin birer tezahürleri olsa da içerisinde ‘kriz anlarına müdahale’ benzeri infaz koruma memurlarının yararlanabileceği bilgiler de yer alabilmektedir. Bu kitapçıkların yaygınlığının sağlanamadığı bilinmektedir fakat mahpusla iletişim yöntemleri gibi konuların üzerinde daha çok durularak kitapçıkların yaygınlaştırılması yakın gelecekteki politikaların amacına ulaşması açısından yararlı olabilir. İnfaz koruma memurlarının kendileri üzerine düşünceleri ve sıkıntıları olduğunda buna çözüm bulabilmek için girişimlerde bulunmasını sağlayacak bilgilerin de gerek eğitimlerin içeriklerinde gerekse bahsedilen kitapçık tarzı tanıtıcı ve başvuru niteliğindeki kaynaklarda bulunması işlevsel bir etki yaratabilir.

Çalışma şartları, yıpranma ve çalışma hayatındaki ilişkiler

Görüşme yapılan infaz koruma memurlarının hepsi, işe isteyerek girdiğini söyleyen 3 kişi bile, işlerini ‘çok stresli’ ve ‘yıpratıcı’ olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlamaları etkileyen pek çok faktör vardır. İnfaz koruma memurluğu, meslek itibarıyla can güvenliği riski olan bir meslektir. Fiziksel olası riskler beraberinde ruhsal bir takım sıkıntıları da getirebilmektedir. Fiziksel zarardan dolayı kaygı duyma yaşanabildiği gibi hapishanelerin mekansal durumları da infaz koruma memurlarının ruhsal durumlarını etkileyebilmektedir. Kendileri de hapishanelerde çalışarak bir takım kısıtlamalar içinde oldukları gibi hapishanelerin şehir merkezlerinden uzaklığı onların da sosyal dışlanmışlık hissine kapılmalarına yol açmaktadır. Hapishane yönetimlerinin kendilerinin arkalarında durmadıkları düşüncesi de kaygı durumlarını arttırmaktadır. Genellikle vardiyalı çalışmanın

yaygın olduğu meslekte bu iş yükü de yıpranmışlık yaratmaktadır. Zaten çalıştıkları işlere isteyerek girmeyen infaz koruma memurları bahsedilen pek çok sebepten dolayı büyük stres yaşamaktadırlar ve bu durum mesleki tükenmişliğe yol açabilmektedir. İnfaz koruma memurları ile yapılan sosyal çalışmaların büyük çoğunluğu mesleki tükenmişlik ve iş streslerine bağlı yaşanan psikiyatrik bozukluklar üzerinedir.

Mesleki tükenmişliğin üç farklı boyutu vardır. Bunlar duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı hissinde düşüştür (14). Tükenmişlik zaman içinde gelişen bir süreçtir ve kişisel karakteristiklerden ziyade iş ortamı faktörlerinden dolayı oluşur. İnfaz koruma memurlarının mesleki tükenmişlikleri üzerine yapılan pek çok çalışma da çalışılan işte strese neden olan roller, rol çatışması, rol belirsizliği, rol yüklenmesi, işteki algılanan tehlikelilik gibi karakteristikleri üzerinde durmuştur. Bazı çalışmalarda yönetimin, süpervizörlerin ve çalışma arkadaşlarının sosyal destekleri incelenmiş ve bu desteğe sahip olan çalışanların tükenmişliğinin az olduğu görülmüştür. Karar verme süreçlerindeki etkisizlik de tükenmişliği arttırmaktadır (14).

Hogan, Lambert ve arkadaşları (12,14)'nın ABD'de, biri özel, birisi devlet hapisanesinde gerçekleştirdikleri infaz koruma memurlarının tükenmişliklerinde iş özelliklerinin etkisini inceleyen araştırmaları, üzerine tartışılabilir sonuçlar vermiştir. Süpervizyon, iş çeşitliliği, görev önemi, iş geri dönüşü ve iş otonomisi 'iş özellikleri'nin birer türüdür. Devlet hapisanesinde gerçekleştirilen çalışmada iş geri dönüşü ve iş otonomisinin olduğu durumlarda mesleki tükenmişliğin azaldığı gözlemlenmiştir. Çalışanların işlerindeki performansa göre geri dönüş almaları işlerini olumlu etkilemektedir. Bu geri dönüş, işlerinin değer derecesi ve çalışanlara sağlanan iş görevlerini ve iş ihtiyaçlarını içermektedir. İnfaz koruma memurları, kendilerinden görev olarak neler beklendiğini bildikçe daha rahat hissetmektedirler. Belirli bir iş otonomisine sahip olmak da işlerine karşı pozitif duygular beslemelerine olanak sağlamaktadır. Çalışanların işleri üzerinde belirli bir kontrol sağlamalarına izin vermek onlara değerli, saygı duyulan ve güvenilir oldukları mesajını verir (14). Bizim çalışmamızda da bazı görüşülenler 'yönetim gözünde en ufak değerlerinin olmadığını' düşündüklerini belirtmişlerdir. Bir görüşülen de işte 'hem psikolog, hem sosyolog hem de infaz koruma memuru' olduklarını söylemiştir. Bu değersiz

hissetme ve birçok işle uğraştıklarını düşünme durumunun görüşülenlerin yıpranmışlıklarını arttırmada etkili olduğu söylenebilir.

Özel hapisanede gerçekleştirilen diğer araştırmanın sonuçları da benzerdir. İş otonomisi çalışanlara, işyerinde karşılaşılan sorunlarla mücadelede daha hızlı ve etkili olmalarını sağlayacak bir yetenek kazandırarak işteki stresin azalmasına yardımcı olmaktadır. İş çeşitliliği de işyerinde yeni şeyler öğrenebilme imkanına işaret eder ve işyerinde yaratıcı olmak ve yeni şeyler öğrenebilme yeteneği çalışanlara tamamlanmışlık, gurur ve eğlenme gibi pozitif duygular hissettirir. Bir süpervizörün 'arkalarını kolladığı'na olan inanç ise infaz koruma memurlarının hem iş arkadaşlarına, hem de mahpuslara karşı olan davranışlarında daha olumlu sonuçlar doğurmaktadır (12). Bizim araştırmamızın bulgularına göre bir çok infaz koruma memuru amirlerin kendilerinin arkasında durmadığını, tek başlarına kaldıklarını hissettiklerini belirtmişlerdir ve bu durumun yönetimden yönetime değişiklik gösterdiğinden şikayetçi olmuşlardır. Bazı konularda belirgin bir iş tanımının olmaması ve oturmuş bir yapının olmayıp her yeni gelen yöneticiyle kurumun farklı şekilde yönetilmesi görüşülenlerin kuruma karşı güven duygusunu azaltmaktadır ve belirsizlik duygusunun iş yaşamına da stres şeklinde yansiyabileceği görülmektedir.

İnfaz koruma memurlarının mahpuslarla yaşadığı sorunlar ve mahpusların kendilerine saldırıda bulunmuş olması mevcut literatüre göre onları psikolojik olarak en olumsuz etkileyen olaylardır. Tükenmişliğe etki eden, ceza infazının kurumsal karakteristiğinden kaynaklanan dört büyük faktör şöyledir: Rol çatışması, aşırı çalışma, talepkar sosyal bağlantılar ve düşük sosyal statü (13). Bu dört büyük faktör ise ceza infazının ilişkisel bağlamıyla yakından alakalıdır. Fransa'da saldırı yaşamış infaz koruma memurları ile yapılan bir çalışmada katılımcıların yüksek derecede duygusal tükenmişlik, yoğun stres, yüksek derecede duyarsızlaşma ve yüksek derecede kaçınma ve hiperaktivite gösterdikleri saptanmıştır. Bu özelliklere sahip olmalarının nedeni ise şiddet ilişkileri içinde bulunmuş olmaları olarak sunulmuştur. Mahpuslarla şiddet yaşamış infaz koruma memurları farklı tip travmalar deneyimlemişlerdir. Mahpuslarla kurulan günlük temas çoğaldıkça daha yüksek tükenmişlik seviyeleri gözlemlenmiştir. Stresli, kronik ve şiddete dayalı ilişkilerin mahpus-infaz koruma memuru ilişkisinin spesifik bir karakteri olduğu aktarılmış, bu durumun infaz koruma memurlarında duyarsızlaşmayı ve mahpusla ilişkiye

girmekten kaçınmayı beraberinde getirdiği vurgulanmıştır. Bir kere tükenmişlik başladığında travmatik olaylara da zemin hazırlanmaya başlamaktadır. Tükenmişliğin post-travmatik stres bozukluğunun yaşanmasında risk faktörü olduğu söylenmiştir. İş çevresindeki stresten kaynaklı infaz koruma memurları tansiyon ve fiziksel acı, kabus ve uyku bozukluğu gibi duygusal belirtiler, sinizm ya da kendi kabuğuna çekilme gibi ilişkisel belirtiler gösterebilmektedirler (13). Bizim çalışmamızda da bir görüşülen infaz koruma memurları arasında en yaygın hastalıkların depresyon, tansiyon, kalp, şeker gibi strese dayalı hastalıklar olduğunu belirtmiştir.

Bu yaşanan saldırıların sebeplerinin neler olabileceğini ve saldırıların yaşanmaması için neler yapılabileceğinin araştırıldığı bir çalışmada ilginç sonuçlar elde edilmiştir (16). Saldırılar aramayı kabul etmeme, infaz koruma memurunun emrine uymama ya da bir olayı protesto etme gibi pek çok sebepten çıkabilmektedir. Genç mahpuslar ve cezalarının son kısmına gelmiş mahpuslar daha çok saldırı gerçekleştirmektedir. Ayrıca görüşmecisi az olan yüksek güvenlikli kurumlardaki mahpuslar daha fazla olay çıkarmaktadır. Kurumsal yapının insancıl olmayan koşulları ve bazı mahpusların kişisel özellikleri sorun yaşanmasına neden olabilmektedir (16). Bizim araştırmamızda da mahpusla sorun yaşayan infaz koruma memurları benzer sebeplerden dolayı sorunların çıktığını belirtmişlerdir fakat görüşmeler sırasında saldırıyı gerçekleştiren mahpusun gerçekleşen saldırıyı ne amaçla yaptığı üzerinde durulmamıştır. En çok yaralanma olayı siyasi mahpusların çıkarttıkları isyanlarda gerçekleşmiştir.

Türkiye’de infaz koruma memurları ile yapılan çok az sayıdaki çalışmadan iki tanesi onların mesleki tükenmişlikleri ve sahip oldukları psikiyatrik bozukluklara dairdir. Kocaeli açık hapishanede gerçekleştirilen araştırmada sosyo-demografik özelliklerin mesleki tükenmişliği etkileyip etkilemediği incelenmiş, kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir fark görülmezken bekar ve genç infaz koruma memurlarının daha yüksek oranda mesleki tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır (125). Diğer araştırma ise Konya kapalı cezaevinde gerçekleştirilmiş ve infaz koruma memurları arasında psikiyatrik bozukluğa sahip olanların yaygınlığı araştırılmıştır. DSM-IV tanı kriterlerine göre infaz koruma memurlarının % 23’ünde bir psikiyatrik bozukluğa rastlanmıştır ve bunların arasında en yaygınları % 28 oranında nikotin

bağımlılığı ve % 10 oranında majör depresyondur (10). Çalışanların bu nicel verilerle tanımlanmış ‘mental iyi oluş halleri’ onların ‘çalışılabilirlik’ durumlarını da etkilemektedir. Çalışılabilirlik, çalışanların işin gerektirdiklerini mental kaynaklarıyla ilişkili şekilde yerine getirme kapasiteleridir. İngiltere’deki bir çalışmada infaz koruma memurlarının, kamudaki diğer üniformalı çalışanlarla mental iyi oluş halleri kıyaslandığında çok daha yüksek oranda psikolojik semptomlar sergiledikleri görülmüştür (126).

Bizim görüşülenlerimizin de yaklaşık yarısı meslek hayatlarının belli bir döneminde psikolojik sıkıntılarından dolayı doktora gidip ilaç kullandıklarını belirtmişlerdir. Bazıları depresyon tanısı almışlar ve anti-depresan ve sakinleştirici gibi ilaçlar kullanmışlardır. Hiç bir görüşülen kurumdaki psiko-sosyal servise gidip oradaki psikolog ya da sosyal hizmet uzmanları ile konuşmadıklarını belirtmişlerdir. İnfaz koruma memurları işlerinden kaynaklı psikolojik sıkıntılar yaşayabilmekte ve bu konuda hiç bir psikolojik servisten yararlanmamaktadırlar. Özellikle kapalı hapishanelerdeki mahpusla stresli ilişkilerin infaz koruma memurlarının çalışma doyumlarını düşürdüğü ve bu sebepten dolayı açık hapishanelere geçmek istedikleri sonucu çıkarılabilir. Açık hapishanelerde mahpusların infaz koruma memurlarına saldırma riski çok daha azdır ve mahpuslarla iletişim stresli olmaktan ziyade ‘günlük konuşmalar’ şeklinde ilerlemektedir. Çoğu görüşülenin katıldığı ‘kapalıda otoriter olmalısın’ görüşü, stresli ilişkileri de beraberinde getirmektedir ve çalışanlar bu ortamdan kurtulmak istemektedirler.

Otorite

İnfaz koruma memurlarının sahip olmaları gerektiğini düşündükleri otoritenin bir kısmı aslında onlara toplumsal olarak verilmiştir: Üniformanın otoritenin taşıyıcısı olması. Mendel (87), üniformanın ilişkilerde baştan bir eşitsizlik oluşturduğunu şu şekilde açıklamıştır:

“İlişkideki bu eşitsizlik kendiliğinden ortaya konan bir şey değildir; yalnızca iki kişinin ilişkisinde kendini gösteren ve talihe, toplumsal konuma, fiziksel güce bağlı bir durum değildir. Bu eşitsizlik *semboliktir*; üniformanın, kendi başına anlamsız bu kumaş parçasının, giyenin tümüyle ardına aldığı baskıcı toplumsal düzenin aşkınlığı içinde anlam bulmasından kaynaklanır. Yalnız özel bir kültür dolayımıyla algılanan ve –herkesin bildiği gibi- kolluk kuvvetlerini, yargıçları,

hapishaneleri ve gardiyanları kapsayan, görünmez, maddi olmayan bir düzendir bu.”

Toplumsal düzenin infaz koruma memuruna verdiği otoritenin yanında hapishanenin de verdiği bir kurumsal otorite söz konusudur. Foucault (25) ‘cezalandırma ajanı’ diye adlandırdığı infaz koruma memurunun “başka birinin bozamayacağı tam bir iktidarı icra etmelidir; ıslah edilecek birey kendi üzerinde icra edilen iktidar tarafından tamamen sarmalanmış olmalıdır” demiştir. Kurumsal otoritede infaz koruma memurlarının, hiyerarşik ve merkezi bir sistemin parçası olarak kendi kişiselliklerinden çıkıp kurum/bina halini aldığını söyleyen Ergüden (28) “genellikle güvenlik sistemlerinde yer alan bütün elemanlar gibi alt sınıftan gelen gardiyanlar[ın], belki de hiçbir yer ve kurumda (erkek gardiyanlar için aileleri hariç tutulabilir) sahip olmadıkları tahakküm ve hükümlanlık hakkını burada ellerinde tuttuk[larını]” belirtmiştir. Bu hak zaman zaman keyfi bir güç özelliği de gösterebilmektedir. Crewe (24) bu güç türünün mahpusların ayrıcalık seviyelerinin belirlenmesi ve günlük otorite kullanımı gibi konularda yoğunlaştığını belirtmiştir. İnfaz koruma memurlarının mahpusların erken salıverilmesi ya da kategorizasyonunda yazdıkları raporlar, mahpusların umut ve hayal kırıklığı gibi duyguları üzerinden psikolojik bir güç sahibi olmalarını sağlayabilmektedir. Bizim görüşmelerimizde de infaz koruma memurlarının tuttukları raporların mahpuslar açısından çok önemli olduğu sonucu çıkmıştır. Özellikle açık hapishanelerde infaz koruma memurunun tuttuğu olumsuz bir rapor mahpusu yeniden kapalı hapishaneye geri gönderebilmektedir. Burada sahip olunan otoritenin oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır.

İnfaz koruma memurlarının ‘hukukun üstünlüğü’ ilkesiyle olan bağlarını inceleyen bir araştırmada mahpusların üzerinde baskın bir pozisyon sağlayabilmek için 3 stratejiye başvurulduğu belirtilmiştir: Yasal otorite, zorlama, kişisel otorite (106). Yasallığa büyük bir bağlılıkla işleyen ‘yasal otorite’ infaz koruma memurları arasında sıklıkla kullanılmamaktadır. Düzeni sağlamak için ‘zorlama’ ise hapishaneden hapishaneye şartların değişmesine rağmen beraberinde ‘insanlıktan’ uzaklaştırma, kapalı olan nüfusla fiziksel bir uzaklaşma ve kurumsallaşmış bir otoriter kültür getirdiği için çok yaygın kullanılmamaktadır. ‘Kişisel otorite’ en çok kullanılan stratejidir ve var olan güç, statü ve kontrol hiyerarşilerini güçlendirirken ilişkileri zayıflatır. Bazı infaz koruma memurları tarafından mahpuslarla ‘iyi ilişkiler’

geliştirmek önemli olarak görülebilir fakat bu pozitif ilişkilerin ‘sosyal hizmet gibi’ olmamasına özen gösterirler (106). Görüşmelerimiz sırasında birisi ‘biz hem psikoloğuz, hem sosyoloğuz’ demiştir fakat ardından ilişkileri belli seviyede tutmak için otoriter olduğunu da eklemiştir. Mahpuslarla en çok iletişime giren çalışanlar olarak infaz koruma memurları bazen mahpusların sorunlarını çözmeye çalışmaktadır fakat büyük çoğunlukla mahpuslar üzerindeki kontrollerini de yitirmemek için ‘otoriter’ tutumlarından tamamen vazgeçmemektedirler.

Hapishanelerde yasal otorite yerine kişisel otorite kullanımı, keyfi yargılamaların ve resmi olmayan cezaların (yemek düzeniyle oynama, mektuplara ulaşım kısıtlama getirme ve sağlık bakımını engelleme gibi) verilmesini ortaya çıkarabilmektedir (106). Kurumsal kurallardan ziyade kendi kurallarını üretmeye başlamak, Stanford Hapishane Deneyinde de ortaya çıkan bir durumdur. Hatta yüksek güvenli hapishanelerdeki zarar verme kültürünü inceleyen bir çalışma, infaz koruma memurlarının haklarında bir dava açılana kadar yanlış bir şey yaptıklarının farkına bile varmadıklarını göstermiştir (19). İnfaz koruma memurları için amaç kolayca bireysel otoriteyi güçlendirmek ve mahpusları birliğin sağlanması için bazı şeylere maruz bırakmak olabilmekte, ne kadar direniş gösterirlerse gösterebilir onları baskılamak hedeflenebilmektedir. Araştırmamızın görüşülenlerinden bireysel otoritelerini sağlamak için neler yaptıklarının bilgisi, arada sorulan bazı sorularla, alınmaya çalışılmıştır. Herhangi bir keyfi otorite kullanıp kullanmadıkları elbette görüşmelerden elde edilecek bir bilgi değildir fakat bazı söylemler çıkarım yapmayı kolaylaştırmıştır. Görüşülenlerin çoğunluğu neredeyse her zaman büyük şehirlerdeki hapishanelerde çalışmışlardır. Herhangi bir farklı uygulamanın olup olmadığına dair imada ‘büyük şehirlerde öyle şeyler olmaz’ demişler, istismar haberlerinin genelde küçük şehirlerden, ‘kontrolün az olduğu’ yerlerden geldiğini belirtmişlerdir. “Ben kimsenin kasten eziyet ettiğini görmedim. Her yerde kamera var zaten” diyen bir görüşülen Ankara’nın her yeri devlet kurumu olduğu için bir şey yaşanma olasılığının az olduğunu eklemiştir. Büyük şehirde, devlet denetlemesi altında olmanın bireysel otorite kullanımını azalttığı söylenebilir. Türkiye’de bireysel otorite kullanımının neleri içerdiğinin anlaşılması için elbette ki çok daha detaylı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Toplumdaki mevcut bir otorite dinin, ideolojinin alışkanlıkların gücünün kendisini doğruladığını hisseder ve gündelik yaşamda da bundan avantaj elde eder. İnfaz koruma memurları da hapisanede kurumsal otoritelerini sağlayıp bu alanda belli bir avantaj sahibi olmak isterler. Bir de bu otoriteye tabi olanlar vardır ve kurumun sağladığı ‘doğal’ bir olgu içerisinde otoriteye itaat ederler (87). Foucault, infaz koruma memurlarının otoritelerinin zora başvurmadan kabul edildiğini söylemiştir. Hatta kapalı hapisane ortamının verdiği psikoloji ile mahpusun ‘gardiyan’ını sevdiğini aktarmıştır çünkü dört duvar arasında kalan mahpusun birkaç iyi söz duymaya muhtaç durumda olduğu bir gerçektir. “Duvarlar dehşet vericidir ve insan iyidir” (25). Bizim araştırmamızda mahpuslarla değil infaz koruma memurları ile çalışıldığı için otoritenin ‘itaat eden’ (ve aslında bazı durumlarda da itaat etmeyip ‘isyan’ eden)ler kısmına değinilmeyecektir. Fakat belirtmek gerekir ki ‘itaat edenin otoriteye sevgisi’ ve ‘otoriteye karşı direnme’ pek çok çalışmada incelenmiştir ve ayrı bir analizi hak etmektedir.

Mahpuslara hitap

Görüşülenlere yöneltilen bir soruda mahpuslara nasıl hitap ettikleri sorulmuştur. Bu sorunun sorulmasındaki amaç infaz koruma memuru- mahpus ilişkisinde sözel bir otorite kullanımına gidilip gidilmediğinin öğrenilmesidir çünkü böylece infaz koruma memurunun kendinde gördüğü otorite ve karşısındakini bu otoriteye göre nasıl konumlandığına bilgisine ulaşılabilir. *Orange is the New Black* (127) dizisinde hapisane müdürünün işe yeni başlayan bir infaz koruma memuruyla diyalogu ‘sözel otorite’yi anlamada güzel bir örnek olacağı için aşağıda aktarılmıştır.

Müdür: *Mahkumlara yumuşak davranamazsın. Seni kullanırlar. Bu kadınlar suçlu, en sevimli duranlar bile birini dehşete düşürecek hatlar yemişlerdir. Oyununu düzeltmelisin. Otoriteni kur, kimin yetkili olduğunu onlara hatırlat. Sana yardımcı olabilirim.*

İnfaz Koruma Memuru: *Daha kalın bir sesle konuşsam işe yarar mı?*

M: *Yarar tabi. Onlara isimleriyle hitap etmemen de işe yarar. Sadece ‘mahpus’ (inmate) de, hepsi senin için aynıymış gibi. Onlar gerçekten insan olmadığını böyle hatırlarlar.*

İKİM: *Ama onlar insan!*

M: Böyle düşünemezsin. Onlar koyun. Biz onları besleriz, bir odadan diğerine geçmeleri için iteriz. Onlar senin gibi değil. Sen bir kadınsın.

Bu diyalogda aslında belli tahakküm biçimleri ve bakış açıları açık bir şekilde yer almaktadır. İyi bir otorite sağlamak için mahpuslara adlarıyla hitap etmeyip sadece ‘mahpus’ denilmesi önerilmiştir. Stanford Hapishane Deneyinde de ‘gardiyan’ rolündeki katılımcılara mahpuslara isimleriyle değil verilen numaralarla hitap edilmeleri istenmiştir. Böylece karşında bulunan kişi ‘birey’ olarak değil, sadece bir numara olarak tanımlanıyor ve böylece onları bir ‘insan’ ya da dizideki müdürün de dediği gibi bir ‘kadın’ olarak görmemek daha da kolaylaşıyordu. İngiltere’de 1980 yılında yapılan bir araştırmada mahpuslar infaz koruma memurlarını ‘onların durumuna duyarsız kalan ya da bu durumdan keyif alan duygusuz hayvanat bahçesi görevlileri’ olarak görürken infaz koruma memurlarının da mahpusları ‘uygun bir bakımı/hizmeti hak etmeyen ve hayvanlardan daha iyi olmayan’ kişiler olarak gördükleri söylenmiştir (24). Son senelerde bu ‘düşmanca’ tutum oldukça azalmış olsa da (bu durumun nedeni olarak ceza gücünün yeniden yapılanması sürecinde infaz koruma memurlarının kolektif gücünün azalması ve kurumsal otoritenin artması gösterilmiştir) hala etkilerini göstermektedir.

İngiltere’de gerçekleştirilen bir etnografik çalışmada, infaz koruma memurları ile mahpuslar arasındaki hiyerarşi ve gücün yeniden üretilmesi süreci işlenirken infaz koruma memurlarının mahpuslara nasıl hitap ettikleri üzerinde durulmuştur (128). Güvenlik, disiplin ve kontrolü çalışma pratiklerinin merkezine yerleştiren infaz koruma memurları, kişisel otoriteleri üzerinden güç deneyimlemektedirler. Bu infaz koruma memurları ancak mahpuslar onların verili üstünlüklerini kabul ederlerse pozitif ilişki geliştirebilmektedir. Mahpuslara takma isimlerle, birinci ya da ikinci isimleriyle hitap edilirken kendilerine hitapta kabul ettikleri kelimeler ‘patron’, ‘memur bey’, ‘bayım’ ve ‘efendim’dir. Mahpusa ilk ismiyle hitap etmek bir arkadaşlık ve dolayısıyla küçümsenen bir otorite göstergesi olarak algılanmaktadır. Mahpuslara ‘bay’ olarak hitap etmek ise mahpusların suç işleyerek kaybettikleri bir ayrıcalık olarak algılanmaktadır. Bir çalışan şöyle demiştir: “Eğer insan hakları istiyorsan insan olmalısın, gerçekten, bu insanların yapmış olduğu şeyleri yapmamış

olman lazım” (128). Bizim çalışmamızda da bir görüşülen şöyle demişti: “İnsan insan olsa zaten suç işlemez, değil mi?”

Görüşmelerimizde infaz koruma memurlarının hepsi mahpuslara ilk isimleriyle hitap ettiklerini söylemişlerdir. Türkiye’de insanlara soyadı ile hitap etme kültürü zaten yoktur ve mahpuslara herhangi bir takma ad ile hitap edilmediği belirtilmiştir. Bir görüşülen “bizde onur kırıcı söz olmaz” demiştir. Çalışmamız yalnızca 1 saat kadar süren görüşmelerden oluştuğu için belli sınırlılıklar içermektedir. Etnografik bir çalışma gerçekleştirilebilse belki de infaz koruma memuru-mahpus ilişkisinde farklı dinamiklere ulaşmak mümkün olacaktır. Bu çalışmanın verilerine göre infaz koruma memurlarının sözel iktidar kurma çabalarına rastlanmamıştır.

Suç Türleri ve Hizmet Vermede Zorlanma

Görüşmelerde katılımcılara yöneltilen bir soru da mahpusların suçları hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarıdır. İnfaz koruma memurlarının mahpusların suç bilgisine erişimi oldukça kolay gerçekleşmektedir. Çoğu görüşülen mahpusların belgelerini gördüklerini, bu sebepten suçlarını öğrendiklerini söylemişlerdir. Ayrıca mahpusu adliyeye götürme görevi sırasında ya da başka infaz koruma memurları eğer bu konuda konuşuyorsa suç bilgisine ulaşabilmektedirler. Bazı koşulların belli suç gruplarına göre düzenlenmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu durumlarda infaz koruma memurları kolay bir şekilde mahpusların suçlarını öğrenebilmektedir. Suç bilgisine sahip olma ‘önyargı’ yaratma potansiyeline sahip olduğu için bu durumu engelleyici tedbirler almak gerekmektedir çünkü önyargı beraberinde hizmet sunumunda zorluğu getirebilir. Çoğu görüşülen mahpuslara işlerinin gereği olarak önyargılı yaklaşmayacaklarını, bunun profesyonelce olmadığını düşündüklerini belirtmiş olsalar da görüşmeler ilerleyince farklı görüşler ortaya çıkabilmektedir. Şu ana kadar hiçbir görüşülen suçlarını bilmenin görevlerini yapmalarına engel olmadığını söyleseler de böyle bir sıkıntının yaşanmayacağını garanti edilemez.

Açık hapisyanede çalışan infaz koruma memurları genellikle yanlarında çalışan mahpusların suç bilgisine sahip olmak istediklerini söylemişlerdir. Fakat açık hapisyaneye geçme hakkına sahip olma işlenen suçtan bağımsız olarak

hapishanedeki ‘iyi haller’ ve ‘cezanın çekilen süresi’ ile alakalıdır. Sivillerle temas olan dış görevlere zaten belirli suç gruplarının (cinsel suçlar gibi) verilmediği bilinmektedir. Bu durumda suçları bilmek bir zorunluluk değil bir tercih olmaktadır. Bazen mahpusların kendilerinin neden orada olduklarını anlattıkları durumlar dışında suç hakkında bilgi edinilmesinin önüne geçilebilir. Bazı görüşülenler önceden merak edip mahpusların suçlarını bildikleri fakat sonradan öğrenmeyi kestiklerini çünkü zaman zaman önyargı yaratabildiğini aktarmışlardır. “Devlet suçunu vermiş, bir de ben yargılamam” diye düşünen infaz koruma memurlarının ‘suç türlerine göre tutum alma’ ile ilgili konularda farklı düşünebildikleri ortaya çıkmıştır.

Görüşülenlerden kendileri için en olumsuz üç suç türünü seçmeleri istendiğinde herkesin ortak olarak söylediği suç ‘cinsel suçlar’ olurken çoğunluğun ilk söylediği suç ise ‘terör’(resmi olarak ‘siyasi suç’ diye geçer fakat görüşülenler ‘terör’ü kullanmışlardır) olmuştur. Türkiye’de en çok işlenen suçlar hırsızlık, uyuşturucu ve adam öldürme iken siyasi suçların sayısı 11.000’dir (Suç dağılımları için bkz: Tablo 5.1. Tabloda siyasi suçlar yoktur, Adalet Bakanı’nın siyasi suçlar hakkındaki açıklaması için bkz: (76)). Genellikle görüşülenlerin verdiği üçüncü suç türü Türkiye’de en yaygın işlenen hırsızlık, uyuşturucu ve adam öldürmeden herhangi biridir. İnfaz koruma memurlarının bu en yaygın üç suç türünden birini vermesi oldukça olağandır çünkü en çok bu suçtan hüküm giymiş mahpuslarla iletişim içindedirler. Cinsel suçlar ise her yönden (ahlaken, adli olarak vb.) kabul edilemez görülmektedir. Fakat birinci suç türü olarak çoğunlukla ‘terör’ün söylenmesi incelenmeye değerdir.

Görüşülenler siyasi suç yerine ‘terör’ kelimesini kullanmışlar ve bu suçun içinde sadece PKK/DHKP gibi Kürt hareketinin örgütlerini saymışlardır. Kürt sorunu Türkiye kurulduğundan beri sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok dinamiği olan bir olgu olarak bugüne kadar gelmiştir. Kürt sorunu üzerinden de beslenen bir milliyetçilik aslında ulus devlet vatandaşı herkeste bulunması gereken bir özellik olarak sunulmuştur. Güvenlikten sorumlu kolluk kuvvetleri -özellikle polisler- arasında yapılan bazı çalışmalar bu grup arasında ‘sağ kanat yektecilik’ ve ‘sosyal baskınlık yönelimi’nin yaygınlığını incelemiştir ve belli gruplara karşı olumsuz tutumları yüksek çıkmıştır (129). İnfaz koruma memurları da kolluk kuvvetleri

Tablo 5.1 : Türkiye’deki mahpus sayısının bazı suç gruplarına göre dağılımı

Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım (01.04.2016 İtibarıyla)			
Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım	Çocuk	Yetişkin	Toplam
ADAM ÖLDÜRME	251	28.745	28.996
ADAM ÖLDÜRMEYE TEŞEBBÜS	26	1.795	1.821
CİNSEL SUÇLAR	337	14.889	15.226
DOLANDIRICILIK	15	5.875	5.890
FUHUŞ	0	2.071	2.071
HIRSIZLIK	732	41.857	42.589
SAHTECİLİK	1	8.873	8.874
UYUŞTURUCU	378	35.007	35.385
YAĞMA VEYA GASP	294	22.587	22.881
YARALAMA	72	23.206	23.278
TOPLAM	2.106	184.905	187.011

*Bu tablodaki veriler; 01.04.2016 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin işlemiş olduğu veya işlediği iddia edilen suçlardan 10 tanesi baz alınarak hazırlanmış ve bir kişinin birden fazla işlediği suçlarında sayılmış olup suç sayısını göstermektedir. Bu nedenle, tablodaki genel toplam (187.011) aynı tarihte ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı (187.557) ile uyumsuzdur.

kategorisindedir ve her ne kadar bizzat bu tutumu ölçen araştırmalar infaz koruma memurları arasında yapılmamış olsa da polislerle benzer bakış açısına sahip olmaları beklenebilir bir sonuçtur. Görüşülenlerin ‘Kürtler’ ve ‘Çingenerler’ hakkında görüşmeler arasında ileri sürdükleri bazı söylemlerin bu olasılığı güçlendirdiği düşünülmektedir.

Pek çok çalışmada sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi ölçekleri beraber kullanılmaktadır ve belli toplumsal gruplara karşı önyargı ve algılanan tehdidi içermektedir (130). Sağ kanat yetkecilik “Bugün ülkemizde dini değerlerden yoksun, kendi amaçları için ülkeyi yıkmaya çalışan ve otorite tarafından mutlaka etkisizleştirilmeleri gereken radikal ve ahlaksız birçok kişi var”, “Atalarımızın yaptıklarıyla onur duyarsak, otoritenin yapmamızı istediklerini yaparsak ve her şeyi berbat eden çürük elmaları ayıklarsak ülkemiz müthiş olur” ve “Bu ülkede işler, sorun çıkaran gruplar seslerini keser ve kendi gruplarının toplumdaki geleneksel yerini kabullenirlerse, biraz daha iyiye gidecektir” benzeri maddeler içerirken; sosyal baskınlık yönelimi “Eğer belirli gruplar yerlerini bilselerdi, daha az sorunumuz olurdu”, “Daha alttaki gruplar yerlerini bilmelidir” ve “Bazen diğer gruplara hadleri bildirilmelidir” gibi maddelere sahiptir (131). Bu tarz tutum ölçen çalışmalar bizim araştırmamızın infaz koruma memurlarının belli konulara bakış açısını öğrenmeye çalışan yapısıyla benzer görülmüştür.

Görüşülenlerin belli gruplar ve konulardaki tutumları infaz koruma memurlarının hizmet sunumunu etkileyebileceği düşünüldüğü için bizim açımızdan önemli bulunmuştur. Örneğin bir görüşülen “ben aşırı milliyetçiyim” diyerek terör suçundan hapisyanede olanlarla sıkıntı yaşadığını ve bu yüzden çalıştığı yeri değiştirdiğini aktarmıştır. Bir görüşülen “bu kişiler benim için değersiz” derken diğeri “onlara hizmet vermek zoruma gidiyor” diyerek düşüncelerini aktarmıştır. Görüşmelerden sonra mahpuslar hakkında şöyle bir bakış açısının baskın olduğu söylenebilir: Cinsel suçtan hüküm giyen mahpuslar ‘sapık’ ve ‘kişiliği bozuk’ hasta kişiler olarak algılanmakta ve onlarla hiç temasa geçilmemektedir. Adam öldürmek ise çoğunlukla ‘bir anlık öfke’ şeklinde açıklanmaktadır ve infaz koruma memurları arasında neredeyse ‘kabul edilebilir’ bir suç olarak görüldüğü hissedilmiştir. Hırsızlık ve uyuşturucu suçları ise ekonomik, sosyal ve kültürel sebeplerle açıklanmakta ve daha çok ‘suça sürüklenme’ olarak algılanabilmektedir. Terör suçu ise en farklı kategoridir denilebilir. Bu suçtan hüküm giyenler ‘hain’ olarak algılanmaktadır. Hasta ya da suça sürüklenmiş olarak görülmemekte, bilinçli bir suç işleme hali şeklinde algılanmaktadır ve belki de bu yüzden en büyük tepkiyi çekmekte, değerleri ile çelişen ilk suç türü olarak öne çıkmaktadır. Belirtmek gerekir ki bu çalışma PKK ve TSK arasındaki çatışmaların yeniden yükseldiği bir dönemde yapılmıştır. Bu konjonktürel durumun bulguları etkilemiş olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (örneğin çoğu görüşülen cinsel suçlardan bahsederken ‘Özgecan’ örneğini vermiştir, bu durum güncel olaylara atıf yapıldığının bir göstergesidir). Fakat şu da bir gerçektir ki bu konulardaki yönelimler oldukça köklü olabilmekte ve değişimi oldukça zaman alabilmektedir. Çalışmamız ‘barış süreci’ döneminde gerçekleşmiş olsaydı başka bir sonuç çıkabilirdi çıkarımında bulunmanın gerçeğe yakın olduğu düşünülmemektedir. (Türk’lerin Kürt’lere karşı önyargılarını inceleyen Balaban (131)’in çalışması da barış sürecinde gerçekleştirilmiştir fakat sonuçlar yine de yüksek çıkmıştır).

Görüşülenlerden birisi suç türlerini yorumlarken “ahlak anlayışları çok değişik” demiştir. Haney (19) ise infaz koruma memurlarının da kendi ahlaki evrenlerini yarattıklarını söylemiştir. Hapishanenin doğası gereği infaz koruma memurları kendi standartlarını yaratma içerisine girebilmekte, mahkumlar ahlak olarak dışlanmış kişiler olarak görülebilmekte ve alternatif ahlaki bir evren yaratabilmektedirler. Mahpusların kendi aralarındaki dışlama ilişkileri, infaz koruma

memurlarının mahpuslara karşı takınabildikleri dışlayıcı tavır, mahpusların infaz koruma memurlarına karşı olası tepkilerinin hapisanelerdeki gerilimli ilişkileri daim kıldığı söylenebilir.

Ceza İnfaz Sistemi

Görüşülenlerden son olarak içinde çalıştıkları ceza infaz sisteminin birer özneleri olarak bu sistemi nasıl değerlendirdiklerinin bilgisi alınmaya çalışılmıştır. İlk konu olarak denetimli serbestliği değerlendirmeleri istenmiştir. Türkiye’de denetimli serbestlik aslında hapsedmenin bir alternatifi olarak, AB uyum sürecinde Avrupa Konseyinin tavsiye kararlarının etkisiyle 2007 yılında Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği adıyla yürürlüğe girmiş bir uygulamadır.

Denetimli serbestlik uygulaması aslında ‘onarıcı adalet’in formlarından birisidir. Onarıcı adalet Anglo-Saxon ülkelerde cezanın failleri ıslah etmeyip yeniden suça sürüklediği ve mevcut ceza adalet sisteminin mağdurları yalnız bırakarak düş kırıklığına uğrattığının anlaşılmasıyla ortaya çıkmıştır (8).

“Onarıcı adalet, suç ve ceza mantığının yerine, zarar ve tanzimin mantığını; kamu düzenine yönelik ihlal anlayışının yerine, bir başkasının haklarına yönelik ihlal anlayışını; suçun ve karşılığında ödetilmesi gereken kefaletin hem niteliğine hem de niceliğine dönük rekabet temelli bir muhakeme modeli yerine, sorunları çözmeye, mağduriyeti gidermeye, gelecekteki sorumlulukların, yükümlülüklerin neler olması gerektiğini belirlemeye dönük diyalog temelli bir müzakere modelini öne çıkararak, kendini ceza adaletinden belirgin şekilde farklılaştıran yeni tür bir adalet kavramıdır.” (32)

Mağdur, fail ve toplumla ilgilenen bir model olan onarıcı adalet, denetimli serbestlik ve şartlı salıverme gibi uygulamalarda temel alınması gereken bir modeldir. Denetimli serbestliğin tanımı şöyle yapılmaktadır:

“Şüpheli veya hükümlünün gözetiminin düzenlenmesi ve uygulanması, verilen görevler ve getirilen kısıtlamalar dahil hapis cezası ile ilişkili olmayan cezaların infazının denetlenmesi, tecil edilen hapis cezasının denetim süresi boyunca hükümlünün davranışlarının denetlenmesi ve suçlulara, daha doğru bir yaşam sürmeleri, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı tarafından getirilen koşulları yerine getirmeleri ve böylelikle bozulmuş olan hukukî ve toplumsal ilişkilerin düzeltilmesi amacıyla bireysel yardım sağlanması ve ikna edilmeleri anlamını kapsayan bir sistemdir” (8)

Görüşülenler denetimli serbestlik konusunda ikiye bölünmüş durumdadır. Kimileri bu sistemi yararlı bulurken kimleri de ‘cezaevinin yerini tutmadığı’ görüşündedir (bu kişiler aynı zamanda hapishanelerin ‘çok da işe yaramadığını’ düşünmektedirler). Eleştiriler sistemin ‘sadece bir imza atmak’ ve ‘idrar vermek (‘madde kullanımı suçları için) ile işlediği noktası üzerinedir ve mevcut eleştirilerle benzerlik göstermektedir. Salıverilme öncesi ve salıverilme sürecinde rehberlik hizmeti verilmesi oldukça önemlidir (7) fakat bu süreç çok sağlıklı işlememektedir. Denetimli serbestlik yaptırımlarının Türk Ceza Kanununda yer alması ve denetimli serbestlik kararlarının infazında toplumsal katılımın sağlanmasının gerçekleşmesiyle sistem daha işlevsel kılınabilir (8). Tüm olumsuzluklarına karşı denetimli serbestliğin bazı infaz koruma memurları tarafından umut vaat edici olarak algılanması, hapsedmenin alternatiflerinin olasılıkları hakkında olumlu düşündüklerinin bir göstergesi olarak ele alınabilir.

Mahpusların ‘topluma kazandırılması’ , daha yaygın kullanımıyla ‘ıslahı’ konusunda görüşülenler olumsuz görüşlerini dile getirmişler, ıslahın gerçekleşmediğini söylemişlerdir. Bu durum için en büyük gösterge olarak da yeniden suç işleme oranlarının yüksekliği gösterilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye’de yeniden suç işleme oranı %40 ile %60 arasında değişmektedir ve bu yüksek orandaki etkenler ‘cezaevi altkültürü’ ve hapisneden çıktıktan sonraki işsizlik/belirsizlik olabilmektedir (132).

Arendt (94), (bunu her ne kadar Nazi dönemi suçlarının tekrar işlenebileceğinin korkunç olasılığının altını çizmek için kullanmış olsa da) bir suçun ortaya çıkışını ve tekrarlanabilirliği şu şekilde açıklamıştır:

“İnsan doğası gereği, bir kere baş gösteren ve insanlık tarihine kaydedilen her fiil, gerçekliği tarihe gömülüp gittikten uzun zaman sonra bile hep ileride gerçekleşebilecek bir ihtimal olarak kalır. Gelmiş geçmiş hiç bir cezanın, suç işlenmesini önleyecek kadar caydırıcılığı yoktur. Bilakis, cezası ne olursa olsun, belli bir suç bir kere ortaya çıktı mı, tekrar ortaya çıkması, ilk ortaya çıkışının olup olabileceğinden çok daha olasıdır.”

Suçun tekrarını ya da azalmasını önlemek için cezaların arttırılması hiç bir zaman çözüm olmamaktadır. Özdek (43) ABD’de topluma empoze edilen ‘suç korkusu’nun gerçek bir temeli olmadığını, en yaygın suç türü olan uyuşturucuya verilen cezalar arttırılsa da bu suç türü oranının düşmediğini belirtmiştir. Aynı şey

İngiltere'deki hırsızlık suçları için de geçerlidir, cezalar arttırılmakta fakat hırsızlık azalmamaktadır.

Bazı infaz koruma memurları hapisane şartları çok iyi olduğu için caydırıcılığının azaldığı görüşündedir, bu durumun da tekrar hapisaneye girme oranını arttırdığını düşünmektedirler. İstatistiki olarak ufak bir karşılaştırma yapıldığında bu görüşü yanlışlayan sonuçlar elde edilebilir. ABD'de yeniden suç işleme oranı %76 ile en yüksek seviyelerdeyken (133) İngiltere'de bu oran % 30-40 arası değişebilmektedir (134). Norveç ise %20 ile Avrupa'nın en düşük yeniden suç işleme oranına sahiptir ve bu ülkeler arasında onarıcı adaleti sisteminde işler hale getiren ve mahpus şartlarının açık ara en yüksek olduğu ülkedir. Mahpus şartlarının iyiliği bu ülkede mahpus sayısını arttırmamakta, tam tersi düşürmektedir. Norveç'teki mahpuslar kendilerine birer yetişkin, birer insan gibi davranıldığını söylemektedirler (135). Suç işleme oranının azalması elbette ki sadece cezaevi şartlarıyla değil, bütün bir ceza infaz sisteminin birbiri ile uyumlu ve işlevsel bir şekilde işlemesiyle alakalıdır. Norveç'in ekonomik durumu yüksek, belli bir demokratik geçmişi olan ve nüfusu az yapısının suçluluk oranlarını azalttığı unutulmamakla birlikte şu da eklenmelidir ki Türkiye'nin nüfusuna oranla sahip olduğu mahpus sayısı, Norveç'in 3 katı kadardır. Bu oran bütün bahsedilen etkenler göz önünde bulundurulduğunda bile hayli yüksektir.

Türkiye'de büyük bir kısır döngü ile karşı karşıya olduğumuz açıktır. Bir yandan mahpusun topluma kazandırılmasını öncelerken bir yandan yeni hapisaneler açarak 'onarıcı adalet'in yanına bile yaklaşmadan 'cezalandırıcı adalet'e geri dönüyoruz. Bir yandan AB standartlarına şartlar bakımından uygun hapisaneler açarken bir yandan bu hapisanelere o kadar çok insan dolduruyoruz ki buradaki insanların sayısı mekanın kapasitesinin 2 katını aşıyor, çözümü de hapisaneleri boşaltıp alternatif infaz yöntemleri aramak yerine yeni hapisaneler açmakta görüyoruz. Mahpus sayısı giderek artar, yeniden suç işleme oranları da düşmezken 'topluma kazandırma'nın ne derece gerçek bir hedef olduğu tartışmalıdır.

Topluma kazandırma hedefinin içinde sayabileceğimiz mahpusların meslek edinmeleri için kurslara ve sosyo-kültürel aktivitelere katılmaları infaz koruma memurları tarafından olumlu karşılanmaktadır. Meslek kurslarının daha çok çeşitlenmesini önermekte, mahpusların sosyo-kültürel aktivitelere katılmalarının

onların ‘kafalarını dağıttığını’ düşünmektedirler. Hapishanede çalışma ise bütün görüşülenler tarafından desteklenmektedir. Mahpusların işgücünden ‘devletin’ yararlanması gerektiğini söylemişlerdir. Literatür kısmında detaylıca tartışıldığı üzere emek sömürsü boyutu aşılabildiği ve üretimin kamu yararına kullanımı sağlanabildiği ölçüde mahpusların çalışması olumlu görünmektedir.

Hapishanelerin işleyişi açısından son dönemlerde tartışılan dış güvenlikten sorumlu askeriyenin hapishanelerden tamamen çekilmesi konusu görüşülenler arasında ayrılık yaşanan bir konu olmuştur. Bahsedilen ‘dış güvenlik yasası’ şu anda hapishanelerin dış güvenliğinden sorumlu askeriyenin tamamen bu görevden çekilmesini kapsamaktadır fakat senelerdir gündemde olduğu halde hala yürürlüğe girmemiş bir yasadır. Belli maddeler üzerinde anlaşamadığı için süreç uzamaktadır. Bu yasanın çıkmasıyla 80 bin kadar yeni infaz koruma memurunun işe alınması gerçekleşecek ve bu görevde çalışacakların silah taşıma yetkisinin olması söz konusu olacaktır (136). Böylece infaz koruma memurlarının görevlerinde değişiklikler olacak ve alınması gereken eğitimlerin niteliği değişikliğe uğrayacaktır. Yasanın geçmesi halinde otorite dengelerinin bozulacağı düşünülmektedir. Görüşülenlerin yarısı yasanın geçmesini isterken yarısı istememektedir. Bir görüşülen “askerin yaptığını biz nasıl yaparız, bizim arkamızı kimse kollamaz” diyerek hiyerarşik işleyişteki kaygısını dile getirmiştir. Bu olası değişikliğin sonuçlarının ileride incelenmesi gerekmektedir.

F Tipi hapishanelere geçiş, ceza infaz sisteminde büyük bir kopuş noktasıdır. Temelinde ‘oda sistemi’ne geçiş olan, koğuş ortamının mahpuslar açısından olumsuz fiziksel şartlarının iyileşmesini içeren bu sistem ‘iyileştirme’ ile değil isyanlar ile anılmaktadır çünkü amacından sapmış ve –özellikle siyasi mahpusları- tecriti içeren uygulamalar söz konusu olmuştur. Türkiye’de pek çok konuda olduğu gibi bu sistem değişikliğinde de üstten inmece bir tavır benimsenmiş, Batı’nın standartlarını yakalamak ve kurumları modernleştirmek adına hukuksal ve kurumsal değişikliklere gidilmiştir (6). Fakat bu değişikliklere gidilirken ilk uygulamalar için siyasi mahpusların bu hapishanelere aktarılması sağlanarak siyasi bir ‘böl-parçala-yönet’ taktiği de benimsenmiştir. Uygulamaları protesto amaçlı ölüm oruçları gerçekleşmiş, bu direnişin ardından 20 hapishaneye birden ‘Hayata Dönüş’ adı verilen operasyonlar düzenlenmiştir. Dönemin Adalet Bakanı müdahaleyi şöyle

savunmuştur: “Devletin insanların ölüme sevk edilmesine seyirci kalması düşünülemez. Müdahalenin amacı insanların hayatını kurtarmak. Aynı zamanda 1991’den beri çeşitli cezaevlerinde sarsılan devlet otoritesi de tam olarak kurulacaktır” (27). Operasyon sonunda 30’u mahpus, 2’si asker 32 kişi yaşamını yitirmiştir.

Tecrit şartları her zaman isyan nedenlerinden biri olagelmıştır. F Tipine karşı mücadele siyasi bir içerik taşısa da mahpusların mekanla kurdukları bağ da içerisinde bu olayı açıklayan belli dinamikler barındırabilmektedir. Haney (19) cezaevi alt-kültürünün hapsedilmenin ıstırabına ve sınırlılıklarına karşı bir yanıt olarak geliştiğini ve görelî özerk alanlar oluşturmanın hayati bir baş etme mekanizması olduğunu belirtmiştir. Bir otonomi geliştirmek üzere ‘özel alanlar’ yaratılmakta ve bu özel alanlara iktidarın müdahalesine karşı çıkılmaktadır. F Tiplerine karşı mücadeleye bu açıdan da bakmak mümkündür.

CİSST Başkanı Hayat Dönüş Operasyonlarını devletin ‘ömür boyu taşıyacağı bir leke’ olarak tanımlarken bütün infaz koruma memuru görüşülenler operasyonun yapılması gereken bir uygulama olduğu görüşündedirler. Bu operasyonlar ve F Tipi hapishanelerin yaygınlaşması sayesinde güç yeniden ‘yönetime’ ve infaz koruma memurlarına geçmiştir.

Hapishanenin İşlevi

En son olarak görüşülenlere sorulan ‘sizce hapishaneler neyi sağlar’ sorusu üzerinden yapısal bağlamında hapishaneler ve olası alternatifler göz önünde bulundurularak tartışma sonlandırılacaktır.

Hapishanelerin adaleti ve ıslahı sağlamadığı, ‘kişileri kapalı tutarak’ toplum huzuruna katkıda bulunduğu görüşülenler arasında yaygın olan düşüncedir. Yani görüşülenlerin çalıştıkları kurumları, iddia edilen ‘mahpusları topluma kazandırma’ veya cezai adaleti sağlama amacını taşımadığı, dolayısıyla ‘kapatma, gözetim altında tutma ve güvenliği sağlama’ işlevi dışında başka bir işlevi olmayan kurumlar olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Özkazanç (67) literatürde böyle bir yaklaşım olduğunu, ‘etkisiz kılma’ adı verilen bu yaklaşımın hapishanenin başka hiç bir işe yaramasa da en azından suçluları kapatarak yeniden suç işlemelerini önlediğini, temel işlevinin de bu olması gerektiğini öne sürmektedir.

Kriminal olarak damgalanmış mahpuslar hapisane ortamında daha da olumsuz şeyler yaşamakta, bu durum hem kendilerinin hem de ailelerinin toplumsal konumlarına zarar vererek topluma dönmelerini zorlaştırmaktadır. Bu kişiler kültürel ve toplumsal yapıya uyum sağlama olanaklarını yitirterek ‘mahpuslaşmakta’dırlar (27). Foucault (25)’nin da belirttiği üzere hapisaneler; suçluluk oranını düşürmez arttırırken, tutuklulara yaşattığı hayat tarzıyla suçlu imal ederken, dayanışma içinde, hiyerarşik bir suçlular ortamını mümkün kılarken, tutuklunun ailesini sefalete iterek dolaylı yoldan suçlu imal ederken aslında ‘başarısız ‘ bir imaj çizmektedir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen hapisaneler neden hala en yaygın ceza infaz şeklidir? Ergüden (28) şuna dikkat çeker: “Kapatma, hukuksal açıdan anlamsız ve işlevsizken; iktisadi açıdan –sistem için- aşırı külfetliyen; felsefi açıdan –insan varlığı için- saçmayken; bunca devasa kitlesellikte varlığını sürdürüyorsa, ütöpik lafların ve tasarıların ardında başka bir gerçeğe denk düştüğü içindir”.

Foucault (25), tanımladığı bu başarısızlığın aslında neye yaradığını sormak gerektiğini düşünmektedir. Yanıtı kendisi verir: “[Hapisaneler] görünüşte marjinalleştirilmiş, ama merkezi olarak denetlenen suçlular ortamını üretmekte; suçluyu patolojik hale getirilmiş özne olarak yaratmakta [ve] kapalı, ayrılmış ve yararlı bir yasadışılık imal [etmede aslında çok başarılıdır]”. Ergüden (28), bu ceza sisteminin ne işlenen suç, ne verilen ceza, ne de suç işleyeninin rehabilitasyonuna önem verdiği görüşündedir, ona göre sistem için önemli olan tek şey “sistemin kendi varlığını sürdürebilmesi için birilerini dışlayabilir ve imha edebilir olduğunu göstermek ve böylelikle tehditkar olabilmek, dahası elbette fiilen dışlamak ve imha etmektir”.

Peki, içinde bulunan kişilerin değil kendisinin patolojik bir yapısı olup, gerek mahpusları daha çok suçun içine çeken, gerekse infaz koruma memurlarını da hiç davranmadıkları ve gelecekte de davranmayacakları, karakteristik olmayan davranışlar sergilemeye itebilen bu ‘total kurumlar’ın (99) yerine ne gelebilir? Foucault, içinde yaşadığımız ‘cezalandırıcı sistem’ varlığını koruduğu sürece hapisaneler ortadan kaldırılrsa bile toplumun, onun işlevini sürdüreceği yeni araçlar üreteceğini düşünmektedir (27). “Mevcut sistem devam ettikçe hapisaneleri kaldıramayacağız çünkü hapisane bizim toplumumuzun kalbidir” (62).

Mevcut sistemin yakın bir zamanda değişebileceğini iddia etmek oldukça güç, peki bu durumda hiçbir şey yapılamaz mı? Eren (27), patolojik kurumlar olan hapisanelerin her ne kadar reform kabul etmez ve zaman zaman vahşette sınır tanımayan yapılar olsalar da bu kurumları gemlemeye çalışmak gerektiğini belirtmiştir. Hapishane reformu ya da hapishanenin daha insani ve etkili bir yer olması için çaba göstermek söz konusu olduğunda genelde hep şu değişimler bağlamında düşünülmektedir: çalışanların işe alımı, eğitimi gibi konularda reforma gidilmesi ve böylece belli prensiplere bağlı kişilerin hapisanelerde çalışması; hapisanelerin fiziksel, sosyal, psikolojik, ahlaki/etik yapısının geliştirilmesi sayesinde bireylerin sadece ‘yaşamaya’ değil ‘hayatını değiştirmeye’ de çalışmasının sağlanması; kanıta dayalı rehabilitasyon programlarının kullanılması vb (137). Geliştirilmesi ve önem verilmesi gereken bu öğelerin yanında onarıcı adalet prensiplerine bağlılığın sağlanmasına daha çok vurgu yapılabilir. Ayrıca hapisanelerin geliştirilmesi için çalışırken bazı engellerin (‘hapishane endüstriyel kompleksi’nden kar sağlayıcı, kurumsal olarak oturmuş çıkarların olması, kamu görüşü ve kısıtlayıcı bütçe gibi) varlığını da unutmamak gerekmektedir (137).

Denetimli serbestliğin bütün kurumlarla işbirliği içinde işleyip rehberlik sunma hizmetinin her aşamada gerçekleştiği oturmuş bir sistem olarak yaygınlığı sağlanabilirse hapishane nüfusu da azalacaktır. Norveç örneğindeki gibi ‘kapatma’yı değil sosyalleşmeyi önceleyen yapıların gerek mahpuslar gerekse çalışanlar açısından daha olumlu sonuçlar vermesi olasıdır. Roma’da da cezasının son dönemine gelmiş mahpuslar için belediye tarafından finanse edilen ve mahpusa kalacak yer bulması, iş bursu, çalışma hayatına dahil olması, ulusal sağlık hizmetlerinden yararlanması, toksik madde bağımlıları için tedavi merkezi bulma gibi konularda kolaylık sağlama temel amacıyla işleyen ‘yarıyol evleri’ gibi alternatif sistemler –her ne kadar daha çok az kişi bu hizmetlerden yararlınsa da- uygulanmaya başlamıştır (104). Ülkelerin farklı ekonomik ve sosyal yapısına bağlı olarak farklı alternatifler üretilebilir.

STK’ların ceza infazı alanında varlığı büyük önem teşkil etmektedir. Türkiye’nin bu konudaki eksikliği, bir elin parmak sayısını geçmeyecek denli az STK’nın oluşudur. Hapiste kadın, çocuk, genç, LGBTİ, yaşlı, engelli, yabancı olmak gibi konularda farkındalık yaratmaya çalışan CİSST gibi STK’lara çok daha fazla

ihtiyaç vardır. Bu STK'ların en büyük hedefi de aksaklıklara karşı geliştirilen politikalarda otoritelere karşı kamusal baskı oluşturabilmek olmalıdır.

Stanford Hapishane Deneyi gibi otoriteyi ele alan bir konunun bu teze dahil edilmesindeki amaç otorite dağılımının patolojik yapısını anlayabilmek ve bir ortamdaki 'iyi' otoritenin 'iyiliği', 'kötü' otoritenin ise 'kötülüğü' arttıracağını gözler önüne sermektir. Eren (27), hapishanelerde 'iyi otorite' örneklerinin uygulanabileceğini önermektedir. Bu iyi otorite hapishane idaresinin üzerinde kurulacak, mahpusların haklarını savunabilecek ve hapishane idaresini denetleyebilecek bir otoritedir. 'İyi otorite' kapsamında İzleme Kurulları'nı öneren Eren, bu yapının bileşenlerinin demokratik kitle örgütü temsilcileri, mahpus yakınları ve hatta mahpusların temsilcilerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini söyler. Böylece 'hasta', 'anormal' konumuna indirgenen mahpusların kendi yaşamları üzerinde tasarruf hakkı olduğu görüşü hakim kılınabilir. Bu noktada da mahpusu güçlendiren, çalışanı da politik olarak aktif kılan baskı karşıtı sosyal hizmetin kavramsal ve pratik çerçevesi sorunların çözümüne dahil edilebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın önemli bulunan sonuçları üzerinde durulacak ve bu sonuçlar bağlamında alana getirilebilecek öneriler sunulacaktır.

Araştırmada infaz koruma memurlarının büyük çoğunluğunun işe başlama sürecinin bu meslekte çalışmak istemelerinden kaynaklı değil, ‘başka iş bulamamak’, ‘memuriyet garantisi’ gibi nedenlerle gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Çoğu istemeden bu meslekte çalışan infaz koruma memurları, olumsuz meslek algılarından dolayı da rahatsızlık duymaktadırlar. Fiziksel olası riskler, görüşülenlerin kendilerinin de hapisanelerde izole bir ortamda çalışmaları, vardiyalı çalışma şartları gibi faktörler görüşülenlerin işlerini ‘stresli’ ve ‘yıpratıcı’ olarak tanımlamalarına neden olmaktadır. Görüşülenler aldıkları mesleki eğitimleri yetersiz bulmaktayken yeni bir uygulama olan zorunlu stajı ise olumlu görmektedirler.

Hapishanenin çalışan hiyerarşik düzeninde en altta yer alan infaz koruma memurları, amirleri tarafından ‘kollandıklarını’ düşünmemektedirler ve bu durum iş ortamında kaygı duymalarına neden olmaktadır. Her yeni gelen yöneticiyle kurumun farklı bir şekilde yönetildiğini söylemeleri, görüşülenlerin çalıştıkları kuruma karşı bir güvensizlik geliştirebilmelerinin sebebi olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

İnfaz koruma memurları mahpuslarla en çok iletişime giren çalışanlardır ve bu iletişimi belli bir sınırdan tutmak ve mahpus üzerindeki ‘kontrol’lerini kaybetmemek için ‘otoriter’ pozisyonlarını dengelemeye çalışmaktadırlar. Mahpusların kendi aralarındaki dışlama ilişkileri, infaz koruma memurlarının mahpuslara karşı takınabildikleri dışlayıcı tavır, mahpusların infaz koruma memurlarına karşı olası tepkileri hapisanelerdeki gerilimli ilişkileri daim kılmaktadır. İnfaz koruma memurları işlerinden kaynaklı psikolojik sıkıntılar yaşayabilmekte ve bu konuda kurumsal hiç bir psikolojik servisten yararlanmadıkları için şikayetçi olmaktadır.

2000’lerle birlikte değişime uğrayan Türkiye’deki ceza infaz sistemi hakkında görüşülenler arasında fikir ayrılıkları vardır. Denetimli serbestlik, dış güvenlik gibi konuların işlerlikleri hakkında infaz koruma memurlarının görüşlerinin zaman ilerledikçe daha çok netleşmesi beklenmektedir. Hapishanelerin adaleti ve

ıslahı sağlamadığı, 'kişileri kapalı tutarak' toplum huzuruna katkıda bulunduğu görüşülenler arasında yaygın olan düşüncedir.

Aktarılan temel sonuçlar ışığında belirli konularda öneriler geliştirilebilir. Sistematik bir şekilde gerçekleştirilecek ve hem bizim görüşülen kitlemizi, hem mahpusları, hem de bütün ceza infaz sistemi dahilindekileri doğrudan veya dolaylı etkileyebilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- İnfaz koruma memurlarına yıllardır verilmeyen 'yıpranma payı' hakkı acilen verilmelidir. Üniformalı mesleklerin genellikle sahip olduğu bu hak, iş adaleti açısından olduğu kadar infaz koruma memurlarının kendilerini değerli görmeleri ve emeklerinin karşılığını aldıklarını düşünmeleri açısından önemlidir. Böylece infaz koruma memurlarının işe aidiyetliklerinin ve hizmet sunum kalitelerinin artması beklenebilir.
- Eğitimlerde orantılı güç kullanımı, uyuşturucu ve yasak madde tanıtımı, mahpusların zihinsel ve fiziksel sağlık durumları hakkında detaylı bilgi, mahpusların hapisane sürecine uyumları hakkında bilgi, kriz durumlarında yapılacaklar, mahpusların kendilerine ya da başkalarına zarar verme halleri hakkında bilgi ve bu durumlarda neler yapılacağı gibi hapishanenin günlük rutininde yarar sağlayacak bilgiler üzerinde daha fazla durulmalı ve eğitimler herkese zorunlu hale getirilmelidir.
- Türkiye'de yaygın olduğu üzere, kurumların yöneticilerine göre kurumsal işleyişin değişmesinin önüne geçilmesi için uğraşılmalı, rol karmaşasının oluşmaması için her çalışanın her koşuldaki görevi belli olmalıdır.
- Mahpuslardan bağımsız, kurum kapsamında infaz koruma memurlarına yönelik psikolojik danışmanlık hizmeti verilmelidir.
- Türkiye'deki hapisanelerde bireysel otorite kullanımının neleri içerdiğinin anlaşılması için alan içinden gerçekleştirilecek detaylı çalışmalara ihtiyaç vardır.
- Mahpusların suç bilgisine sahip olma 'önyargı' yaratma potansiyeline sahip olduğu için bu durumu engelleyici tedbirler almak gerekmektedir.

- Mağdur, fail ve toplumla ilgilenen bir model olan onarıcı adaletin, denetimli serbestlik ve şartlı salıverme gibi uygulamalarda temel alınması gerekmektedir.
- Denetimli serbestliğin bütün kurumlarla işbirliği içinde işleyip rehberlik sunma hizmetinin her aşamada gerçekleştiği oturmuş bir sistem olarak yaygınlığı sağlanabilirse hapisane nüfusu da azalacaktır. Norveç örneğindeki gibi 'kapatma'yı değil sosyalleşmeyi önceleyen yapıların gerek mahpuslar gerekse çalışanlar açısından daha olumlu sonuçlar vermesi olasıdır. Ülkelerin farklı ekonomik ve sosyal yapısına bağlı olarak alternatif ceza infaz yöntemleri üretilmelidir.
- Asıl hedefi aksaklıklara karşı geliştirilen politikalarda otoritelere karşı kamusal baskı oluşturabilmek olan STK'lar çoğalmalı, hapisanelerin şeffaflığı konusunda ortak çalışabilecek üniversite-STK-kurum işbirliğine gidilmelidir.
- Hapishane idaresinin üzerinde kurulacak, mahpusların haklarını savunabilecek ve hapishane idaresini denetleyebilecek, bileşenlerini demokratik kitle örgütü temsilcileri, mahpus yakınları ve hatta mahpusların temsilcilerinin oluşturduğu İzleme Kurulları kurulmalıdır.
- Baskı karşıtı uygulamanın temel öğelerinin sosyal hizmet uygulamasında benimsemesiyle ceza infazında çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının, mahpusların kendi yaşamları üzerinde tasarruf hakkı olduğu görüşünü benimsemeleri ve mahpus-infaz koruma memuru ilişkisindeki ezme-ezilme dinamiklerinin farkına varması sağlanabilir. Baskı karşıtı uygulamanın teori ve pratik özü, ceza infazı politikası ve araştırmalarına yedirilmelidir.

7. KAYNAKLAR

1. Dinler V, İçli T. Suç ve yoksulluk etkiselliği: Isparta örneği. İçinde: Uysal Arman ve diğ. (editör). *Uluslararası Davraz Kongresi*, 2009: 2469–86.
2. Karagöz K. Mahkumların oy hakkı üzerindeki yasağın demokrasi teorisindeki yerine eleştirel bir yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, 9(1):165–206.
3. CİSST. Mahpusun öğrenim hakkı el kitabı. <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/mahpusunogrenimhakki.pdf>. 03 Mayıs 2016.
4. Saruç S. Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013.
5. Takıl G. An Evaluation of the Reform Process in the Turkish Prison System: Role of the International and European Norms and Prisoners' Complaints. The Graduate School of Social Sciences, The Program of European Studies. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Middle East Technical University, 2011.
6. Oral T. The Place of the European and the United Nations Based Agreements in Prison Reformation Process in Turkey: An Evaluation of the Effects of International Dynamics Versus External Inputs on the Application of F-Type Prisons in Turkish Legal System. The Graduate School of Social Sciences, The Department of International Relations. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Middle East Technical University, 2012.
7. Yumak S. Karşılaştırmalı hukuk ve Türk hukukunda hükümlüyü topluma yeniden kazandırmak bağlamında salıverilmeye hazırlık, geçiş sürecinin yönetimi ve koşullu salıverme. *TAAD*, 2014, 5(17):419–43.
8. Usta İ, Öztürk H. Denetimli serbestlik. *Ceza Hukuku Dergisi*, 2010, 5(13):2–44.
9. Gedik C. Ceza İnfaz Kurumlarında Görev Yapan İnfaz ve Koruma Memurlarının İnsan Haklarına Bakışı. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2011.

10. Kaya N, Çilli AS, Güler Ö. Cezaevinde çalışan infaz ve koruma memurlarında psikiyatrik bozuklukların bir yıllık yaygınlığı. *Genel Tıp Derg*, 2003, 13(2):59–63.
11. Nalbant A, Akman Karabeyoğlu Y. Çocuklarla çalışan infaz ve koruma memurlarına yönelik hazırlanan kişilerarası ilişkiler psikoeğitim programının etkililiği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, 11(21):223–50.
12. Griffin ML, Hogan NL, Lambert EG. Doing “people work” in the prison setting: an examination of the job characteristics model and correctional staff burnout. *Criminal Justice and Behavior*, 2012, 39(9):1131–47.
13. Boudoukha AH, Altintas E, Rusinek S, Fantini-Hauwel C, Hautekeete M. Inmates-to-staff assaults, PTSD and burnout: Profiles of risk and vulnerability. *Journal of Interpersonal Violence*, 2013, 28(11):2332–50.
14. Lambert EG, Hogan NL, Dial KC, Jiang S, Khondaker MI. Is the job burning me out? An exploratory test of the job characteristics model on the emotional burnout of prison staff. *The Prison Journal*, 2012, 92(1):3–23.
15. Walsh E, Freshwater D. Developing the mental health awareness of prison staff in England and Wales. *Journal of Correctional Health Care*, 2009, 15(4):302–9.
16. Lahm KF. Inmate assaults on prison staff: A multilevel examination of an overlooked form of prison violence. *The Prison Journal*, 2009, 89(2):131–50.
17. Winterdyk J, Ruddell R. Managing prison gangs: Results from a survey of U.S. prison systems. *Journal of Criminal Justice*, 2010, 38(4):730–6.
18. Maitra DR. An Exploratory Study of Prison Gangs in Contemporary Society. In: Palasinski M (ed). *Psychological Perspectives on Youth Gang Behavior*, APMHBS Book Series, 2015.
19. Haney C. A culture of harm: Taming the dynamics of cruelty in supermax prisons. *Criminal Justice and Behavior*, 2008, 35(8):956–84.

20. Beijersbergen KA, Dirkzwager AJE, Van der Laan PH, Nieuwebeerta P. A social building? Prison architecture and staff–prisoner relationships. *Crime & Delinquency*, 2014: 1-32.
21. Beijersbergen KA, Dirkzwager AJE, Molleman T, van der Laan PH, Nieuwebeerta P. Procedural justice in prison: The importance of staff characteristics. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 2013, 59 (4): 337-358.
22. Rowe A. Situating the self in prison research: Power, identity, and epistemology. *Qualitative Inquiry*, 2014, 20(4):404–16.
23. Crewe B, Liebling A, Hulley S. Staff culture, use of authority and prisoner quality of life in public and private sector prisons. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 2011, 44(1):94–115.
24. Crewe B. Soft power in prison: Implications for staff–prisoner relationships, liberty and legitimacy. *European Journal of Criminology*, 2011, 8(6):455–68.
25. Foucault M. *Surveiller et Punir, Naissance de la Prison*. Çeviri:Kılıçbay MA. *Hapishanenin Doğuşu*, 1. Baskı. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1992.
26. Foucault M. *Les Mots et les Choses Une Archéologie des Sciences Humaines*. Çeviri: Kılıçbay MA. *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*, 2. Baskı. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2001.
27. Eren M. *Kapatılmanın Patolojisi: Osmanlı'dan Günümüze Hapishanenin Tarihi*, 1. Baskı. İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2014.
28. Ergüden I. *Hapishane Çağı: Kapatılan İnsan*, 1. Baskı. İstanbul, Versus Kitap, 2007.
29. Gürbilek N. *Sessizin Payı*, 2. Baskı. İstanbul, Metis Yayınları, 2015.
30. Burdekin K. *Proud Man*. Çeviri: Ayral MG. *Mağrur Adam*, 1. Baskı. İstanbul, Encore Yayınları, 2016.

31. Foucault M. *Histoire de la Sexualité*. Çeviri: Tanrıöver HU. *Cinselliğin Tarihi*, 2. Baskı. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2007.
32. Ağaş Ö. *Ceza ve Adalet*, 1. Baskı. İstanbul, Metis Yayınları, 2013.
33. Saymaz İ. Terfi alan daire başkanı Dink soruşturmasında hala şüpheliymiş. <http://www.radikal.com.tr/turkiye/terfi-alan-daire-baskani-dink-sorusturmasinda-hala-supheliymis-1131681/>. 23 Ocak 2016.
34. Yıldızal E. Hacı Lokman Birlik'in vücudu paramparçaydı. <http://www.birgun.net/haber-detay/haci-lokman-birlik-in-vucudu-paramparcaydi-91284.html>. 23 Ocak 2016.
35. Foucault M. *Dits et écrits*. Çeviri: Ergüden I. *İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4*, 3. Basım. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2012.
36. Foucault M. *Raison et déraison. Histoire de la folie à l'âge classique*. Çeviri: Kılıçbay MA. *Deliliğin Tarihi*, 4. Baskı. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2006.
37. Aktan CC,. Sosyal devletin ortaya çıkışı ve gelişimi. <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm>. 01 Şubat 2016.
38. Özdel G. Foucault bağlamında iktidarın görünmezliği ve “panoptiko” ile “iktidarın gözü” göstergeleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 2012, 2(1):22–9.
39. Gölbaşı Ş. Mahpus Toplum: Panoptikon'dan Biyolojik Gözetime. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2012, 66(2):235–46.
40. Eren M, Atay B. Üniversite laboratuvarlarından hapisane hücrelerine tecrit. <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/155069-universite-laboratuvarlarindan-hapisane-hucrelerine-tecrit>. 5 Şubat 2016.
41. Guilbaud F. Working in prison: time as experienced by inmate-workers. *Revue Française de Sociologie*, 2010, 51(1):41–68.
42. T.C. Adalet Bakanlığı İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı. <http://www.iydb.adalet.gov.tr/sayfa.asp?pageID=43>. 03 Şubat 2016.

43. Özdek Y. Küreselleşme sürecinde ceza politikalarındaki dönüşümler. *Amme İdare Dergisi*, 2000, 33(4):21–48.
44. Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun. T.C. Resmi Gazete, sayı: 4301, 9 Ağustos 1997.
45. 10 soruda hapiste çalışma. <https://hapisteisci.wordpress.com/2016/05/01/10-soruda-hapiste-calisma/>. 25 Ocak 2016.
46. Hrenchir T. 5 reasons prisoners should not be paid minimum wage. <http://www.newsmax.com/FastFeatures/minimum-wage-reasons-prisoners/2015/04/15/id/638626/>. 25 Ocak 2016.
47. ABD mahkum göçmenleri “ucuz işgücü” olarak kullanıyor. <http://www.radikal.com.tr/dunya/abd-mahkum-gocmenleri-ucuz-ismucu-olarak-kullaniyor-1193958/>. 25 Ocak 2016.
48. Özdek Y. Ceza reformunun görülmeyen yüzü: Hapishanelerde zorla çalıştırma! <http://www.halkevleri.org.tr/diger/ceza-reformunun-gorulmeyen-yuzu-hapishanelerde-zorla-calistirma>. 25 Ocak 2016.
49. Cezaevinde çalışan mahkûma verilen yevmiye 7 lira. <http://t24.com.tr/haber/cezaevinde-calisan-mahkuma-verilen-yevmiye-7-lira,236058>. 25 Ocak 2016.
50. “İçeride” büyük sömürü. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/437800/_iceride__buyuk_somuru.html. 25 Ocak 2016.
51. Al Y. Bir transın gözünden “içerisi”... <http://www.pembehayat.org/haberler.php?id=411>. 25 Ocak 2016.
52. 2015 faaliyet raporu. <https://hapisteisci.files.wordpress.com/2016/04/2015-faaliyetraporu-uretimvehizmet.pdf>. 25 Ocak 2016.
53. Sexton GE. Work in American prisons: Joint ventures with the private sector. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/workampr.pdf>. 30 Ocak 2016.

54. Doğan S. 70 dolarlık “feminist” tişörtler, saati 1 dolara çalışan kadınlar tarafından üretiliyor. <https://gaiadergi.com/70-dolarlik-feminist-tisortler-gunlugu-1-dolara-calisan-kadinlar-tarafindan-uretiliyor/>. 30 Ocak 2016.
55. Vallée JM (Yön). Dallas Buyers Club (Sınırsızlar Kulübü), Focus Features (Dađ.), ABD 2013.
56. Gifford AL, Cunningham WE, Heslin KC, Andersen RM, Nakazono T, Lieu DK, vd. Participation in research and access to experimental treatments by HIV-infected patients. *N Engl J Med*, 2002, 346(18):1373–82.
57. Dağlı K. İnsanlık kapitalizmin deneme tahtasında. http://marksist.net/kerem_dagli/insanlik_kapitalizmin_deneme_tahtasinda.htm. 02 şubat 2016.
58. Barlett DL, Steele JB. Deadly medicine. <http://www.vanityfair.com/news/2011/01/deadly-medicine-201101>. 12 Mart 2016.
59. şenses F. *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. 6. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.
60. Foucault M. *Dits et écrits*. Çeviri: Ergüden I, Akınhay O, Keskin F. *Entellektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar 1*, 4. Baskı. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2016.
61. Foucault M. *Dits et écrits*. Çeviri: Ergüden I, Akınhay O. *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, 4. Baskı. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
62. Davison C. Foucault: Society and Prison. http://www.academia.edu/344213/Foucault_Society_and_Prison. 24 Aralık 2016.
63. Pollack S. Anti-oppressive social work practice with women in prison: Discursive reconstructions and alternative practices. *British Journal of Social Work*, 2004, 34(5):693–707.
64. Karasu MA. Türkiye’de kentleşme dinamiklerinin suçta etkisi. *AÜHFD*, 2008, 57(4):255–81.

65. Kızmaz Z. Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *C Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, 29(2):149–74.
66. Özkazanç A. *Siyaset Sosyolojisi Yazıları: Yeni Sağ ve Sonrası*. 1. Baskı. Ankara, Dipnot Yayınları, 2010.
67. Özkazanç A. *Neo-Liberal Tezahürler: Vatandaşlık, Suç, Eğitim*. 1. Baskı. Ankara, Dipnot Yayınları, 2011.
68. Feeley MM, Simon J. The new penology: Notes on the emerging strategy of corrections and its implications. *Criminology*, 1992, 30(4):449–74.
69. UNDP. Human Development Report 2014. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>. 5 Şubat 2016.
70. Star bu kez Artvin üzerinde parladı: Cerattepe'dekiler Alman devşirmesi. <http://www.diken.com.tr/star-isigini-bu-kez-artvin-uzerinde-parladi-cerattepedekiler-alman-devsirmesi>. 5 Mayıs 2016.
71. Sözmen MF. Barış istediği için tutuklanan Akademisyen Mungan, hücreye konuldu! <http://www.evrensel.net/haber/275566/baris-istedigi-icin-tutuklanan-akademisyen-mungan-hucreye-konuldu>. 25 Mayıs 2016.
72. Kızmaz Z. Kriminolojide yeni yönelimler: Bütünleşik (Integrated) suç kuramları-1. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, 15(2):349–77.
73. Hollanda hapishaneleri kapanıyor. <https://hapistegenc.wordpress.com/2016/03/24/hollanda-hapishaneleri-kapaniyor/>. 25 Mayıs 2016.
74. Council of Europe Annual Penal Statistics SPACE I- Prison Populations Survey 2014. http://www.ilsole24ore.com/pdf2010/Editrice/ILSOLE24ORE/ILSOLE24ORE/Online/_Oggetti_Correlati/Documenti/Notizie/2016/03/carceri-report-consiglio-ue.pdf. 3 Mart 2016.
75. Highest to Lowest - Prison Population Total. <http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total>. 9 Nisan 2016.

76. Mahpus sayısı 10 yılda 3 kat arttı. <http://www.evrensel.net/haber/275974/mahpus-sayisi-10-yilda-3-kat-artti>. 29 Mayıs 2016.
77. Yüncüler Z. Cezaevi kapasitesi 2 katına çıkacak. <http://www.milliyet.com.tr/cezaevi-kapasitesi-2-katina-cikacak/gundem/detay/1844358/default.htm>. 24 Mayıs 2016.
78. Akbaş E. *Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler*. 1. Baskı. Ankara, Sabev Yayını, 2014.
79. Dominelli L. *Baskı Karşıtı Uygulama: Yirmi Birinci Yüzyılın Zorlukları*. Çeviri: Tuncay T. *Sosyal Hizmet: Temel Alanlar ve Eleştirel Yaklaşımlar*, 1. Baskı. Ankara, Nika Yayınevi, 2015: 83-95.
80. Tuncay T, İl S. Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama: Sosyal adalet paradigması temelinde bir özgürleştirme pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2006, 17(2):59-71.
81. Milgram S. Obedience to Authority. 1974, <http://www.shimer.edu/live/files/338-obediencemilgrampdf>. 2 Eylül 2015.
82. Milgram S. Behavioral study of obedience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1963, 67(4):371-8.
83. Milgram S. Some conditions of obedience and disobedience to authority. *Human Relations*, 1965, 18(57):57-76.
84. Pangburn K, Freund S, Pangburn H, Smith K. Beyond Milgram: An experimental study of leader presence. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting*, 2003, 47(3):364-8.
85. Haney C, Banks C, Zimbardo P. Interpersonal dynamics in a simulated prison. *International Journal of Criminology and Penology*, 1973, 1:69-97.
86. Sennett R. *Authority*. Çeviri: Durand K. *Otorite*, 4. Baskı. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.

87. Mendel G. *Une Histoire de l'autorit .  eviri: Erg den I. Bir Otorite Tarihi: S reklilikler ve Değişiklikler*, 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
88. Tolich M. What can Milgram and Zimbardo teach ethics committees and qualitative researchers about minimizing harm? *Research Ethics*, 2014, 10(2): 86-96.
89. Nicholson I. "Torture at Yale": Experimental subjects, laboratory torment and the "rehabilitation" of Milgram's "Obedience to Authority". *Theory & Psychology*, 2011, 21(6):737-61.
90. Russell NJC, Gregory RJ. Spinning an organizational "Web of Obligation"? Moral Choice in Stanley Milgram's "Obedience" Experiments. *The American Review of Public Administration*, 2011, 41(5):495-518.
91. Griggs RA, Whitehead GI. Coverage of the Stanford Prison Experiment in introductory social psychology textbooks. *Teaching of Psychology*, 2014, 41(4):318-24.
92. De Vos J. From Milgram to Zimbardo: the double birth of postwar psychology/psychologization. *History of the Human Sciences*, 2010, 23(5):156-75.
93. Russell N, Gregory R. Making the undoable doable: Milgram, the Holocaust, and modern government. *The American Review of Public Administration*, 2005, 35(4):327-49.
94. Arendt H. *Eichmann in Jarusalem: A Report on the Banality of Evil*.  eviri:  elik  . *K t l ğ n Sıradanlığı: Adolf Eichmann Kud s'te*, 3. Baskı. İstanbul, Metis Yayınları, 2014.
95. Berkowitz L. Evil is more than banal: Situationism and the concept of evil. *Personality and Social Psychology Review*. 1999, 3(3):246-53.
96. Diken B, Laustsen CB. *Filmlerle Sosyoloji*. 1. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları; 2010.

97. Rowe M. Thinking about behaviour and conformity in groups: Some social psychology resources. *Teaching Public Administration*, 2013, 31(2): 218-225.
98. McFarland S, Carnahan T. A situation's first powers are attracting volunteers and selecting participants: A reply to Haney and Zimbardo (2009). *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2009, 35(6): 815-818.
99. Haney C, Zimbardo PG. Persistent dispositionalism in interactionist clothing: Fundamental attribution error in explaining prison abuse. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2009, 35(6):807-14.
100. Carnahan T, McFarland S. Revisiting the Stanford Prison Experiment: Could participant self-selection have led to the cruelty? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2007, 33(5): 603-614.
101. Creswell JW. *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, 4th ed. USA, SAGE Publications, Inc, 2014.
102. Büyüköztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 16. Baskı. Ankara: Pegem Akademi; 2014.
103. Neuman WL. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, 7th ed. USA, Pearson, 2013.
104. Hapishanede Engelli, Yabancı, LGBTİ olmak. Konferans Kitapçığı, TCPS Kitaplığı, 2015.
105. Öner A. *Beyaz Yakalı Eşcinseller: İşyerinde Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Mücadele Stratejileri*, 1. Baskı. İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
106. Scott D. Prison officers and the rule of law. *Justice Reflections*, 2007, 24.
107. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. *2014 Birim Faaliyet Raporu*, Haz: Güneş S.
108. Ceza infaz kurumları personeli ne kadar maaş alıyor? <http://memurunyeri.com/memur/ucret/10874-ceza-infaz-kurumlari-personeli-ne-kadar-maas-aliyor.html>. 24 Mayıs 2016.

109. Nisan 2016 açlık ve yoksulluk sınırı. Türk-İş Haber Bülteni, <http://www.turkis.org.tr/dosya/ri8pZ6d582bU.pdf>. 27 Mayıs 2016.
110. National Conference of State Legislatures. State minimum wages: 2016 minimum wage by state. <http://www.ncsl.org/research/labor-and-employment/state-minimum-wage-chart.aspx>. 28 Mayıs 2016.
111. Corrections Officer Salary (United States). http://www.payscale.com/research/US/Job=Corrections_Officer/Hourly_Rate. 27 Mayıs 2016.
112. Privatisation and Human Rights in the Age of Globalisation. <https://books.google.com.tr/books>. 25 Mayıs 2016.
113. Gov.uk. National minimum wage and national living wage rates. <https://www.gov.uk/national-minimum-wage-rates>. 20 Mayıs 2016.
114. Prison Officer Salary (United Kingdom). http://www.payscale.com/research/UK/Job=Prison_Officer/Salary. 27 Mayıs 2016.
115. Akbaş M. *Mamak Kitabı*, 1. Baskı. Ankara, Ayizi Yayınları, 2011.
116. Şahin Fırat B, Fırat M. Kürt Hareketi'ni Diyarbakır Cezaevi'ne "hapsetmek": İktidar, özne ve siyaset üzerine eleştirel bir deneme. *Toplum ve Kuram*, 2011, (5):93–105.
117. Engin Çeber davasında karar! <http://www.haberturk.com/gundem/haber/893531-engin-ceber-davasinda-karar>. 15 Mart 2016.
118. Uluğtekin S. Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar: Eleştirel Düşünme ve Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Bazı Özellikleri. İçinde: Akkuş P, Başpınar Aktütün Ö (yay. haz.). *Sosyal Hizmet ve Öteki: Disiplinlerarası Yaklaşım*, 1. Baskı. Ankara, Bağlam Yayıncılık, 2014:193–223.
119. Akgün M. Gardiyanlar da değişiyor... <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/muge-akgun/gardiyanlar-da-degisiyor-1161289/>. 15 Mayıs 2016.
120. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü personelinin 2016 yılı eğitim programı. <http://www.cte.adalet.gov.tr/>. 12 Şubat 2016.

121. Job Profiles: Prison Officer. <https://www.prospects.ac.uk/job-profiles/prison-officer>. 13 Nisan 2016.
122. Corrections officer training. <http://www.correctionalofficeredu.org/training/>. 13 Nisan 2016.
123. Mason C. Too Good to be True: Private prisons in America. Washington, The Sentencing Project, 2012.
124. Cezaevi personelinin mesleki yeterliliğinin iyileştirilmesi projesi. <http://cipder.org.tr/cezaevi-personelinin-mesleki-yeterlilikinin-iyiletirilmesi-projesi-n-330.aspx>. 12 Nisan 2016.
125. Özkan Y, Bayraktar T. İnfaz ve koruma memurlarının mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi: Kocaeli Açık Ceza İnfaz Kurumu örneği. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 2015, 6(21):172–86.
126. Walker EJ, Jackson CA, Egan HH, Tonkin M. Workability and mental wellbeing among therapeutic prison officers. *Occupational Medicine*, 2015, 1-3.
127. Kohan J. *Orange is the New Black*. USA, Netflix, 2013.
128. Scott D. “That”s not my name’: prisoner deference and disciplinarian prison officers. *Criminal Justice Matters*, 2011, 84(1):8–9.
129. Sidanius J, Liu JH, Shaw JS, Pratto F. Social dominance orientation, hierarchy attenuators and hierarchy enhancers: Social dominance theory and the criminal justice system. *Journal of Applied Social Psychology*, 1994, 24(4):338-366.
130. Duckitt J. Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from and competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2006, 32(5):684–96.
131. Balaban ÇD. The Roles of Intergroup Threat, Social Dominance Orientation and Right-Wing Authoritarianism in Predicting Turks’ Prejudice Towards Kurds. The Graduate School of Social Sciences, The Department of Psychology, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Middle East Technical University, 2013.

132. Kızmaz Z. Cezaevinin ve hapsedmenin suçu engellemedeki etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, 17(17).
133. Sterbenz C. Why Norway's prison system is so successful. [http://www.businessinsider.com/why-norways-prison-system-is-so-successful-](http://www.businessinsider.com/why-norways-prison-system-is-so-successful-2014-12) 2014-12. 27 Mayıs 2016.
134. Ministry of Justice. Proven Reoffending Statistics Quarterly Bulletin. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/519643/proven-reoffending-2014Q2.pdf. 23 Mart 2016.
135. James E. The Norwegian prison where inmates are treated like people. <http://www.theguardian.com/society/2013/feb/25/norwegian-prison-inmates-treated-like-people>. 24 Nisan 2016.
136. Cezaevi dış güvenlik yasası son durum. <http://www.dilekceornegi.org/cezaevi-dis-guvenlik-yasasi-son-durum/>. 18 Mart 2016.
137. Pollock JM, Hogan NL, Lambert EG, Ross JI, Sundt JL. A Utopian Prison: Contradiction in Terms? *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 2011, 28(1):60-76.

8. EKLER

EK-1. ETİK KURUL KARARI

186

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Çiçek Nilü Varlıklar Demirkazık'ın "Ankara'daki Ceza İnfaz Memurlarının Suça ve Suçluya Bakışları, "Erk" ve "Otorite" ile Olan İlişkileri" adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

ETİK KURUL KARARI

Oturum / Sıra No.	08/05
Karar Tarihi	16.01.2016
Karar No.	922

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	<input type="text" value="İMZA"/>
Doç. Dr. Musa AYGÜL	Başkan Yardımcısı	<input type="text" value="Musa AYGÜL"/>
Prof. Dr. Şükrü ÖZEN	Üye	<input type="text" value="Şükrü ÖZEN"/>
Prof. Dr. Ergün ERASLAN	Üye	<input type="text"/>
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR	Üye	<input type="text"/>
Doç. Dr. Rıza GÖKLER	Üye	<input type="text" value="Rıza GÖKLER"/>
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR	Üye	<input type="text" value="Tekin AKDEMİR"/>
Doç. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	Üye	<input type="text" value="Necmiye ÜN YILDIRIM"/>

EK-2. ÖZET GÖRÜŞME FORMU

1- Yaşınız:

2- Cinsiyetiniz: Kadın/Erkek

3- Medeni durumunuz:

4- Çocuk sahibi olma durumunuz:

5- Eğitim Durumunuz:

6- Ailenizin toplam ekonomik gelir düzeyi aralığı nedir?

İş deneyimi ile ilgili sorular

7- Kaç yıldır bu kurumda çalışıyorsunuz?

8- Daha önce başka bir yerde infaz memuru olarak çalıştınız mı?

Yanıtınız evet ise kaç yıl çalıştınız?

Çalıştığınız kurumun tipi neydi?

- 1- Kapalı cezaevi
- 2- Açık cezaevi
- 3- Yarı kapalı cezaevi
- 4- Çocuk cezaevi

9- Bu işe isteyerek mi girdiniz?

10- Bu mesleği seçme nedeniniz nedir?

11- Aşağıdaki hizmet öncesi eğitim programlarından hangilerine katıldınız?

- 1- Uyum eğitimi programı
- 2- Teorik eğitim programı
- 3- Uygulamalı eğitim programı

12- Uygulamalı eğitim kapsamında kaç ay staj yaptınız?

13- Staj süresi sizce yeterli miydi?

14- Şu ana kadar hizmet içi eğitim programlarından hangilerine katıldınız?

- 1- Adaylık eğitimi (Temel eğitim, hazırlayıcı eğitim ve staj)
- 2- İntibak eğitimi
- 3- Bilgi tazeleme eğitimi
- 4- Üst görev kadrolarına hazırlama eğitimi

15- Şu ana kadar hizmet içi eğitim kurslarından hangilerine katıldınız?

- 1- Türkçe dilbilgisi ve kompozisyon
- 2- Genel hukuk bilgisi

- 3- Cezaevi idaresi
- 4- Cezaevi güvenliği
- 5- Bakanlık ve genel müdürlük teşkilatı ve devlet memurları kanunu
- 6- Ceza ve ceza usul hukuku
- 7- İnfaz hukuku
- 8- Kriminoloji
- 9- Psikoloji
- 10- İşletmecilik
- 11- Bedensel ve toplu savunma sporları
- 12- İnsan hakları
- 13- Meslek etiği

16- Bu eğitimler sırasında aşağıdaki konulardan hangileri üzerinde duruldu?

- 1- Orantılı güç kullanımı
- 2- Uyuşturucu ve yasak madde tanıtımı
- 3- Mahkumların zihinsel ve fiziksel sağlık durumları hakkında detaylı bilgi
- 4- Mahkumların cezaevi sürecine uyumları hakkında bilgi
- 5- Kriz durumlarında yapılacaklar
- 6- Mahkumların kendilerine ya da başkalarına zarar verme halleri hakkında bilgi ve neler yapılacağı

17- Aldığınız bütün eğitimlerin içeriklerinin yeterliliğini nasıl değerlendirirsiniz?

İş algısı ile ilgili sorular

18- İşe başlamadan önce cezaevleri hakkında ne düşünüyordunuz?

19- Şimdi cezaevleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

20- Mesleğiniz hakkında ne düşünüyorsunuz?

21- Suçlu kişiler hakkında yakın çevreniz ne düşünüyor?

22- Suçlu kişiler hakkında siz ne düşünüyorsunuz?

İş yaşamı ile ilgili sorular

23- Çalışma şartlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

24- Nöbete kalıyor musunuz?

25- Özlük haklarınızın durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

26- İşinizi stresli olarak tanımlar mısınız?

27- İşinizden kaynaklı fiziksel veya ruhsal bir rahatsızlık için doktora gittiniz mi?

28- İşte bir sorunla karşılaştığınızda sorunu genellikle nasıl çözmeyi tercih edersiniz?

29- Amirlerinizle olan iletişiminizi nasıl tanımlarsınız?

30- İşinizde karşılaştığınız olumsuzlukları eve taşıdığınızı düşünüyor musunuz?

31- İşte kendinizi nasıl tanımlarsınız?

32- Evde kendinizi nasıl tanımlarsınız?

Mahkum/Tutuklularla ilişkilerine dair sorular

33- İnfaz koruma memuru olarak yaptığınız görev sürecinde mahkumlarla iletişime girme sıklığınız nedir?

34- Mahkumlarla iletişime geçtiğiniz zaman onlarla günlük muhabbet etme durumunuz nedir?

35- Mahkumlar arasından hiç görüş / düşünce/ hislerinizi paylaştığınız birisi oldu mu?

36- Hüküm giymemiş tutuklular ile iletişime geçtiğinizde hüküm giymişlerle olan iletişiminizden farklı bir tarz kullandığınızı düşünüyor musunuz?

37- Mahkumlarla iletişime geçme konusunda ne düşünüyorsunuz?

38- Mahkumlardan hiç ters düştüğünüz biri oldu mu?

Olduysa bu sorunu nasıl hallettiniz?

39- Hiç fiziksel bir kavgayı ayırdığınız oldu mu?

Cevabınız evetse fiziksel bir zarar gördünüz mü?

40- Mahkumların suçları ile ilgili bilginiz genel olarak ne durumdadır?

41- Mahkumlara hitap şekliniz nasıldır?

Mahkum/tutuklulara karşı algı ile ilgili sorular

42- Çevrenizin mahkumlara karşı olumsuz bir yargıları olursa onların bu tutumları sizin görevinizi etkiliyor mu?

43- Sizin değerlerinizle çelişen bir suç işlemiş mahkuma hizmet verirken zorlanıyor musunuz?

44- Bu kurumdayken bir çok suç çeşidiyle karşılaştınız, aşağıdaki suç çeşitlerini olumsuzluk sırasına koyabilir misiniz?

- 1- Adam öldürme
- 2- Adam öldürmeye teşebbüs
- 3- Nefsi müdafaa nedeniyle adam öldürme
- 4- Cinsel suçlar
- 5- Dolandırıcılık
- 6- Fuhuş
- 7- Hırsızlık
- 8- Sahtecilik
- 9- Uyuşturucu
- 10- Yağma veya gasp

- 11- Yaralama
12- Siyasi suçlar

45- Sizce insanlar neden suç işler?

46- Mahkumların cezaevi şartlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

47- Hiç kendinizi bu kurumdaki mahkumların yerinde düşündüğünüz oldu mu?

Eğer düşündüyseniz burada mahkum olmak konusunda neler hissettiniz?

Cezaevi hakkındaki görüşler

48- Sizce cezaevleri neyi sağlıyor?

49- Suçluların topluma geri kazandırılması hakkında ne düşünüyorsunuz?

50- Denetimli serbestlik hakkında ne düşünüyorsunuz?

51- Sizce cezaevindeki sosyo kültürel ve mesleki çalışmalar mahkumlar açısından yararlı oluyor mu/yeterli mi /gerek var mı?

EK-3. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Çiçek Nilsu VARLIKLAR DEMİRKAZIK
Doğum tarihi	: 25.01.1989
Doğum yeri	: Bursa
Medeni hali	: Evli
Uyruğu	: TC
Adres	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara
Tel	: 0 543 801 67 02
Faks	: -
E-mail	: ciceknilsu@gmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Bursa Ulubatlı Hasan Anadolu Lisesi/ 2007
Lisans	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü/ 2011
Yüksek lisans	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Tezli Yüksek Lisans Programı
Doktora	: -
YABANCI DİL BİLGİSİ	
	İngilizce – İleri seviye İtalyanca – Orta seviye

